

**VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

Kristina Dilienė

**AUKŠTESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ PROFESINIO ORIENTAVIMO KARJERAI
PRIELAIIDOS IR GALIMYBĖS**

Magistro darbas

**Darbo vadovas:
Habil. dr. prof. Romanas Vasiliauskas**

Vilnius, 2008

SANTRAUKA

Profesinis orientavimas šiuolaikinėmis kaitos sąlygomis įgyja vis didesnę reikšmę, nes sparčiai plėtojantis rinkos santykiams, itin reikalingi tampa verslo specialistai, didėja kvalifikuotų specialistų, verslo žinovų poreikis. Tačiau mokykla vis dar nepakankamai orientuoja mokinius profesijoms.

Darbe aptariami psichologiniai pedagoginiai profesinio orientavimo pagrindai, profesinio orientavimo vaidmuo ugdymo karjerai procese. Taip pat nagrinėjamas profesijos bei karjeros pasirinkimo galimybių ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose, analizuojamos aukštesniųjų klasių moksleivių profesinio orientavimo karjerai prielaidos bei galimybės gimnazijose. Pastebima tendencija, jog profesinio orientavimo sistema gimnazijose gerėja: moksleiviai informuojami apie profesijas, organizuojami profesinio orientavimo renginiai, vykdomos individualios konsultacijos.

Siekiant nustatyti profesinio orientavimo būklę bendrojo lavinimo mokyklose, darbe nagrinėjamas Anykščių rajono gimnazijose besimokančių aukštesniųjų klasių moksleivių bei jų tėvų požiūris į gimnazijose vykdomą profesinį orientavimą.

SUMMARY

Vocational guidance in the conditions of modern world becomes more important than ever before. As the market intercourse develops rapidly, the demand of business people, qualified specialists and trade proficient is rising. However, school does not orient the students enough towards professions.

This paper provides with psychological and pedagogical basics of careers counseling and unfolds the role of vocational guidance in the process of training carrier. The study also reveals the choice of possibilities of career and profession education in a comprehensive school, analyses the assumption and chances to orient senior pupils studying in gymnasiums towards careers counseling. The results show that the system of vocational guidance in gymnasiums is getting better as the students are informed about professions, the events of careers counseling are organised and individual guidance is held.

The study also helped to ascertain the conditions of vocational guidance in comprehensive schools. The paper analyses the attitude of parents' and their children, who study in senior classes in the gymnasiums of Anyksciai district, towards the vocational guidance handed in gymnasiums.

TURINYS

ĮVADAS

1. PROFESIJOS VIETA PROFESINIO ORIENTAVIMO SISTEMOJE.....	8
1. 1. Profesinio orientavimo ir rengimo karjerai sąvokos.....	8
1. 2. Profesinis pašaukimas kaip prigimtinis polinkis veiklai.....	9
1. 3. Profesijos samprata.....	10
1. 4. Profesinio rengimo sistema Lietuvoje.....	15
2. PEDAGOGINIAI PROFESIJOS RINKIMOSI ASPEKTAI PROFESINIO ORIENTAVIMO STRUKTŪROJE.....	18
2.1. Profesinis informavimas.....	18
2.2. Profesinis konsultavimas.....	20
2.3. Profesinio orientavimo paslaugos.....	21
3. MOKSLEIVIŲ PROFESINIO ORIENTAVIMO IR KARJEROS UGDYMO SĄVEIKOS YPATUMAI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE.....	23
3.1. Profesijos ir karjeros pasirinkimo plėtros galimybės bendrojo lavinimo mokykloje.....	23
3.2. Karjeros pasirinkimo teorinis pagrindimas.....	27
3.2.1. Karjeros tipai ir pakopos.....	27
3.2.2. Karjeros ugdymo veiksniai.....	30
4. PROFESINIO ORIENTAVIMO PRIELAIDOS IR GALIMYBĖS RENGIANT MOKINIUS KARJERAI ANYKŠČIŲ RAJONO BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE TYRIMAS.....	33
4.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	33
4.2. Mokinių apklausos rezultatai.....	35
4.2.1. Profesijų pasirinkimo motyvai.....	35
4.2.2. Informacijos apie profesijas įgijimo būdai.....	40
4.2.3. Profesinių konsultacijų veiksmingumas.....	42
4.3. Tėvų apklausos rezultatai.....	46
4.3.1. Tėvų požiūrio į vaikų profesinį orientavimą ir karjerą aspektai.....	46
4.3.2. Tėvų lūkesčiai, orientuoti į mokyklos atsakomybę.....	55
4.4. Konsultantų apklausos rezultatai ir palyginamoji analizė.....	57

IŠVADOS

REKOMENDACIJOS

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

PRIEDAI

- 1.** Profesinio orientavimo mokinių tyrimo anketa
- 2.** Profesinio orientavimo mokinių tėvų tyrimo anketa
- 3.** Profesinio orientavimo konsultantų tyrimo anketa

IVADAS

Temos aktualumas. Profesijos pasirinkimas - tai sunki užduotis, dėl to yra daroma labai daug klaidų. Gebėjimas teisingai pasirinkti profesiją - vienas svarbiausių uždavinių gyvenime. Jei rinkdamasis būsimą profesiją suklydai, tai tampa nemalonu mokytis, o vėliau ir dirbti savo darbą.

Lietuvoje buvo įgyvendinta prof. L. Jovaišos pagrįsta bendrojo lavinimo mokyklos profesinio orientavimo sistema, kuri veikė nuo aštuntojo dešimtmečio iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Tuo laikotarpiu profesinis orientavimas buvo įtrauktas į bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo procesą. Tačiau, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, profesinis orientavimas išnyko iš bendrojo lavinimo ugdymo. Šiuo metu viena svarbiausių švietimo sistemos grandžių yra ugdymo karjerai modelio sukūrimas bendrojo lavinimo mokykloje. Jei ugdymas karjerai bendrojo lavinimo mokykloje būtų tinkamai organizuojamas, jaunuoliai, rinkdamiesi profesiją, gautų žinių apie darbo ir profesijų įvairovę, susikurtų savo ateities viziją. Situacijos analizė bendrojo lavinimo mokyklose rodo, kad ugdymas karjerai mokyklose yra nesisteminis: vienos mokyklos kuria savas metodikas, kitos tenkinasi epizodiniais renginiais ar projektais. Ugdymo karjerai koordinavimas nėra aiškiai apibrėžtas. Nesant vientisos profesinio orientavimo sistemos Lietuvoje, ši problema skaudžiausiai atsiliepia jaunuoliui, kuris renkasi būsimą profesiją. Tai patvirtina tas faktas, kad stojantieji į aukštąsias mokyklas renkasi kelias, dažnai net negiminingas profesijas. Būsimųjų studentų nusistatymas mokytis tos profesijos, į kurią „priims“, jau iš anksto daro neigiamą įtaką tolesniam jaunuolio gyvenimui.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose teigiama: „Mokykla atsižvelgia ne tik į moksleivių skirtingumo veiksnius, jų individualius poreikius, bet ir į krašto raidą veikiančias globalias tendencijas, iššūkius, kurie daro įtaką jaunų žmonių gyvenimo orientacijoms, apsisprendimui dėl būsimos profesinės veiklos ir kurie galų gale lems gyvenimo ir veiklos sąlygas apskritai“. Vadinasi, ji išpareigoja puoselėti asmens kompetenciją, kuri laiduoja galimybę sėkmingai spręsti profesinio gyvenimo problemas. Mokykla turėtų savo pastangas telkti moksleivių įsitvirtinimui darbo, profesinės veiklos pasaulyje, taip pat puoselėti mokinių profesinę kompetenciją, gebėti kelti profesinio gyvenimo ir veiklos tikslus. Ugdymas mokykloje „turi įgauti ikiprofesinio ugdymo pobūdį, nuosekliai ir sistemingai skatinti moksleivių asmenybės brandinimą sąmoningiems ir savarankiškiems sprendimams, tarp kurių svarbiausias - tinkamos profesijos pasirinkimas“ (Jankevičius S., 2001, p. 264). Tokių sprendimų sėkmė priklauso nuo teorinio ugdytojų pasirengimo bei pedagoginių poveikių galimybių žinojimo.

2003 m. Lietuvos profesinio orientavimo strategijos tikslas - „sukurti aplinką profesinio orientavimo sistemai bei paslaugų plėtotei Lietuvoje, atsižvelgiant į šalies ekonominės bei socialinės raidos perspektyvas ir individualius kiekvieno visuomenės nario poreikius. Profesinio orientavimo

paslaugos turi padėti asmenims neatsižvelgiant į jų amžių pasirinkti savo kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse. Šios paslaugos skiriamos tiems, kurie dar nėra pradėję profesinės karjeros, kurie ieško darbo ir tiems, kurie jau dirba“ (Lietuvos profesinio orientavimo strategija, 2003). Vienas iš profesinio orientavimo uždavinių - kad kiekvienas individas gautų gerą kokybišką informaciją ir patarimus. Žodžiu, profesinis konsultavimas turi padėti jaunuoliams priimti teisingą profesinį sprendimą ir įtakoti tolesnę profesinę karjerą.

Lietuvoje psichologinius bei pedagoginius profesijos rinkimosi klausimus nagrinėjo Beresnevičienė D. (1990, 1996), Jovaiša L. (1978, 1981, 1998). Kregždė S. (1988), Petrauskaitė R. (1996) ir kiti. Taip pat nemažai šioje srityje dirbo ir užsienio mokslininkai: F. Parsons (1909), J. Holland (1973), K. B. Hoyt (1979), N. Rubinton (1980). Jų manymu, jei jaunuolis nesugeba suprasti savo polinkių bei gebėjimų, tai profesijos pasirinkimas tampa didele problema.

Tyrimo problema. Šiuolaikinėje visuomenėje, sparčiai plėtojantis rinkos santykiams, itin reikalingi tampa verslo specialistai, taip pat didėja verslo žinovų poreikis. Tačiau dar ir dabar mokykla nepakankamai orientuoja mokinius profesijoms. Dėl šios priežasties labai svarbiu akcentu tampa profesinio orientavimo organizavimas ir vadovavimas rengiant mokinius karjerai. Kiekvienas Lietuvos regionas turi bendrojo lavinimo mokyklų profesinio orientavimo sistemos savitumą. Todėl šiame darbe atskleisiu profesinio orientavimo būklę Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklose, nustatysiu mokinių bei jų tėvų požiūrį į profesinį orientavimą mokykloje.

Tyrimo objektas. Aukštesniųjų klasių mokinių profesinio orientavimo karjerai prielaidos ir galimybės Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo tikslas. Atskleisti profesinio orientavimo prielaidas ir galimybes rengiant mokinius karjerai Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti profesinio orientavimo psichologinius pedagoginius pagrindus.
2. Išanalizuoti profesinio orientavimo būklę Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklose.
3. Nustatyti mokinių ir jų tėvų požiūrį į profesinį orientavimą.
4. Remiantis gautais rezultatais, numatyti profesinio orientavimo optimizavimo perspektyvas.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: kritinė ir sisteminė mokslinės literatūros analizė tiriamuoju aspektu.

Empiriniai: Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų, mokinių bei jų tėvų anketinė apklausa.

Matematiniai statistikos metodai: tyrimo duomenų apdorojimas atliktas naudojant „SPSS for windows 14.0.“ ir „Excel XP“ programinį paketą.

1. PROFESIJOS VIETA PROFESINIO ORIENTAVIMO SISTEMOJE

Kiekvieno žmogaus asmeninės galimybės bei profesinis pasirinkimas priklauso nuo visuomenės socialinių bei ekonomikos santykių. Šie santykiai vystosi šeimoje, mokykloje, bendruomenėje bei visuomeninėse organizacijose. Šiandieniniame pasaulyje, vykstant sparčiai mokslo ir technikos pažangai, labai svarbu tinkamai pasirengti integruotis ir išsilaikyti darbo rinkoje. Todėl, moksleivis, kuris renkasi savo būsimą profesiją, turi sąmoningai suvokti savo profesinį pašaukimą ir tvirtai eiti pasirinktu keliu.

1.1. PROFESINIO ORIENTAVIMO IR RENGIMO KARJERAI SĄVOKOS

Bendrasis lavinimas – fizinių, psichinių ir dvasinių žmogaus galių ugdymas perteikiant jiems mokslo, technikos, meno ir kitų pažinimo sričių pagrindus bendrojo lavinimo ar profesinio mokymo įstaigose. Bendrasis lavinimas nėra orientuotas į kurią nors profesiją ar veiklą. (Laužackas R., 1997, p. 61).

Ikiprofesinis ugdymas – dažniausia bendrojo lavinimo mokyklos veikla, siekiant parengti jaunimą plačiam darbo pasaulio suvokimui. Ikiprofesinis ugdymas turi du aspektus – jis teikia žinių apie veiklos perspektyvas visumoje ir regione, taip pat ugdo prielaidas subjektyviam profesinio gyvenimo vertinimui. Didelę reikšmę ikiprofesiniam ugdymui turi kiti valstybės socialiniai institutai, darbdavių ir dirbančiųjų organizacijos ir kt. (Laužackas R., 1997, p. 64).

Įgūdžiai – iki automatizmo išlavinti intelektualinės arba fizinės veiklos veiksmai. (Laužackas R., 1997, p. 64).

Karjera - sėkminga veikla, pasisekimas gyvenime, veiklos rūšis. Tai žmogaus prigimtinis siekis, jo nuostatų ir veiklų seka, susijusi su žmogaus darbine patirtimi per visą jo gyvenimą. (Tarptautinių žodžių žodynas., 2003).

Pasirengimas karjerai – tai vadovavimas daugeliui gyvenimo įvykių ir atliekamų funkcijų (vaidmenų), formuojančių mūsų gyvenimą. (Perry N., Vanzandt Z., 1998. p. 5).

Profesija – nuolatinės veiklos rūšis, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis. Profesija – tai sugebėjimas atlikti kompleksą sistemingai besikartojančių ir visuomenei bei žmogui naudingų funkcijų. (Šernas V., 1995, p. 13).

Profesinė karjera – individualus tobulėjimas sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir teigiamas jos vertinimas paties žmogaus ir visuomenės požiūriu. (Profesijos vadovas, 2006, p. 22).

Profesinis lavinimas – fizinių, psichinių, protinių ir kt. galių, gabumų, mokėjimų ir sugebėjimų, reikalingų profesinei veiklai, tobulinimas, plėtojimas. (Laužackas R., 1997, p. 75).

Profesinis tinkamumas – fizinių, psichinių, intelektualinių ir kt. individo savybių visuma, apibūdinanti jo tinkamumą bei potencialias galimybes dirbti tam tikroje profesijoje. (Laužackas R., 1997, p. 76).

Profesijos konsultantas – specialistas, padedantis asmenims priimti motyvuotus sprendimus, atskleisti asmenines galimybes, suteikiantis reikiamą informaciją, rekomendacijas, siekiant padėti apsispręsti dėl mokymosi, studijų, darbo, profesijos ar specialybės pasirinkimo, kvalifikacijos įgijimo, tobulinimo ar persikvalifikavimo. (Lietuvos profesinio orientavimo strategija, 2003.)

Profesinio informavimo konsultantas – specialistas, teikiantis asmenims informaciją apie švietimo sistemą, specialybes ir profesijas, kvalifikacijas, darbo rinką ir profesinės karjeros galimybes. (Lietuvos profesinio orientavimo strategija, 2003.)

Profesinio informavimo vieta – darbo vieta, kurioje teikiamos profesinio informavimo paslaugos, turinti laisvą prieigą prie interneto, priėjimą prie švietimo ir darbo rinkos duomenų bazių bei sukauptą profesinio informavimo medžiagą kompiuterinėse laikmenose, vaizdajuostėse, spaudiniuose ir kt. (Lietuvos profesinio orientavimo strategija, 2003.)

Profesinio orientavimo centras – akredituota institucija, konsultuojanti asmenis profesinio kryptingumo, tinkamumo, profesinės karjeros planavimo klausimais, teikianti gyventojams informaciją apie mokymąsi, studijas ar darbą, rengianti bei vykdanči specializuotas įgūdžių lavinimo, motyvacijos didinimo programas, skatinančias priimti motyvuotus sprendimus dėl profesijos pasirinkimo, mokymosi, studijų ar darbo. (Lietuvos profesinio orientavimo strategija, 2003.)

Specialybė – žmogaus darbo, veiklos sritis, kuriai jis yra įsigijęs pakankamai daug žinių, mokėjimų ir įgūdžių dirbti, turi atitinkamą pažymėjimą, diplomą. (Šernas V. 1995, p. 14).

1.2. PROFESINIS PAŠAUKIMAS KAIP PRIGIMTINIS POLINKIS VEIKLAI

Kiekvieno žmogaus profesinis pasirengimas yra sąlygotas visuomenės socialinių, ekonominių santykių, kurios reiškiasi per šeimą, mokyklą, bendruomenę. Šiandieninėje visuomenėje labai svarbu tinkamai pasirengti integruotis į darbo rinką ir joje išsilaikyti. Todėl kiekvienas jaunuolis turėtų būti tvirtai suvokęs savo pašaukimą ir tvirtai eiti pasirinktu keliu. Kaip teigė J. Laužikas, J. Vabalas – Gudaitis, A. Gučas, svarbiausias mokymo ir auklėjimo klausimas yra padėti mokiniams išsiaiškinti savo profesinį pašaukimą.

Dažnai žodis „pašaukimas“ yra suvokiamas nevienareikšmiškai. Jis yra lyginamas su žmogaus lemtimi dirbti tam tikrą darbą, atlikti visuomeniškai ar pilietiškai svarbią misiją ir galiausiai

suprantamas kaip tikslas, kuriam žmogus atidavė savo gyvenimą. Pasak R. Laužacko, „pašaukimas – vidinių charakteristikų (motyvų, nuostatų, charakterio ypatybių) sąlygotas žmogaus santykis su tam tikra veikla (profesija). Pašaukimas susiformuoja išorinių veiksnių įtakoje ir reiškiasi kaip tam tikras įsitikinimas, pareigos jausmas“. (Laužackas R., 1997, p. 69). L. Jovaiša savo knygoje „Asmenybė ir profesija“, pašaukimą apibūdina kaip „asmenybės veiklos motyvacinių, potencinių, charakterologinių bruožų derinį, sąlygojantį jos darbinio gyvenimo prasmę“. (Jovaiša L., 1981, p. 40). Toks pašaukimo apibrėžimas tinka tiems, kurie savo profesijoje jaučia ir turi savo gyvenimo prasmę. Tačiau mokiniams, kurie dar nepasirinkę profesijos, L. Jovaiša pašaukimą apibrėžė „kaip aktyvų ilgalaikį polinkį veiklai, kurioje asmenybė daugiau ar mažiau sąmoningai išvelgia galimybę sėkmingai realizuoti savo gyvenimo tikslus bei idealus, potencines galias ir charakterio ypatybes“. (Jovaiša L., 1981, p. 40).

Pašaukimas susideda iš įvairių motyvacinių veiksnių: sveikatos, gabumų, patirties, poreikių, polinkių, vertybių, profesijos prestižo ir t. t. Jis skatina ieškoti tokios profesijos, kuri atitiktų profesinį pašaukimą. Pats svarbiausias ir esminis pašaukimo komponentas yra emocinis asmenybės santykis su profesija.

Ne kiekvienas žmogus laiku subręsta ir ne visada laiku supranta savo pašaukimą, todėl teisingai vykdomas profesinis orientavimas turi padėti spręsti uždavinius, susijusius su profesijos pašaukimo klausimais.

1.3. PROFESIJOS SAMPRATA

„Šiandienos švietimo sistemos kaitos uždaviniai orientuoti į ugdymo individualizavimą ir diferencijavimą, kuris suteikia galimybę mokiniui pačiam pasirinkti mokymosi kryptį, atitinkančią jo galimybes ir interesus.“ (Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14 – 19 metų mokiniams / projektas, 2008, p. 198).

Dar mokydamiesi bendrojo lavinimo mokykloje, jaunuoliai susiduria su profesijos rinkimosi problema. Būtent čia ir dedami pagrindai profesinei orientacijai. Profesija yra viena iš socialinių rolių, kurią galima laisvai pasirinkti. Žmonės profesiją renkasi tada, kada patys suvokia, kad be jos gyventi nebegalima. Jau paauglystėje kiekvienas žino, kad dirbti būtina tam, kad galėtum pragyventi. Jaunystės metais ieškoma profesijos, kurios dėka galėtum sutvarkyti savo buitį. Tad tenka rinktis profesiją, nes darbas be profesijos yra neperspektyvus. Darbas yra pagrindinis žmogaus pragyvenimo šaltinis. Jis suteikia galimybę pritaikyti savo gebėjimus, žinias, įgūdžius ir skatina mus tobulėti. Kadangi darbas užima didžiąją žmogaus gyvenimo dalį, labai svarbu, kad jis atitiktų žmogaus polinkius ir gebėjimus. Dirbant mėgstamą darbą galima pasiekti gerų rezultatų ir mėgautis

sėkme. Tam, kad žmogus surastų tinkamą ir mėgstamą darbą, apie savo karjerą jis jau turi galvoti bendrojo lavinimo mokykloje.

Yra žinoma, kad mažiausias galimybes įsidarbinti turi jaunuoliai, neįgiję profesijos. Profesinio pasirengimo stoka bei nepakankamas išsilavinimas yra pagrindinė jaunimo nedarbo priežastis. Tarptautinių žodžių žodyne profesija yra įvardijama kaip nuolatinė specialybė, veiklos, užsiėmimų rūšis, kuriai reikia tam tikro pasiruošimo ir yra pragyvenimo šaltinis. Tuo tarpu R. Laužackas teigia, jog profesija tai „atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, sugebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, teikiančios jiems materialinio apsirūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomeninio gyvenimo struktūras prielaida“. (Laužackas R., 1997, p. 71). O pasak L. Jovaišos, „profesija – tai specializuoto ir kvalifikuoto visuomeninio darbo rūšis“. (Jovaiša L., 1981, p. 78).

Kartais atsitinka, kad jaunuoliai renkasi tą profesiją, kurią įgijęs vienas iš šeimos narių. Kad ir kaip ten bebūtų, jaunam žmogui patarti, kokią jam rinktis profesiją, dažnai nesiima netgi tėvai. Jie nesiima atsakomybės - kuo geriausia būti. Patariant, labai lengvai galima suklysti. Neteisingai patarus, galima sugriauti jaunuolio gyvenimą. Todėl tėvai stengiasi patarti atsargiai, palikdami atsakomybę už bet kokią teisingą ar klaidingą apsisprendimą tam, kuris renkasi. Tokiame svarbiame gyvenimo etape, vaiko, kuris renkasi profesiją, palikti vieno negalima. Iškilus problemai rinktis profesiją, žmogus privalo neklystamai apsispręsti. Tam, kad jis teisingai pasirinktų tolesnį savo gyvenimo kelią, privalo pažinti savo asmenybę ir objektą, kurį jis renkasi.

Profesijos rinkimasis – laisvas, daugiasluoksnis individo suartėjimo su konkrečia profesija iki galutinio apsisprendimo procesas. Jį įtakoja asmenybės branda, interesai, polinkiai, gabumai, šeimos narių profesijos, profesijų prestižas, profesinis informavimas ir kt. (Laužackas R., 1997, p. 71). Taigi, renkantis profesiją svarbų vaidmenį vaidina profesinė branda, intelektas bei specialūs gebėjimai, poreikiai, interesai, polinkiai ir vertybinės orientacijos, charakteris, ugdymas, socialiniai ir ekonominiai, medicinos veiksniai, šeima bei gyvenamoji vieta. Tokie mokslininkai, kaip Malizia (1995), Petrauskaitė R. (1996), Arnold J. (1997), Laužackas R. (1999), Stanišauskienė V. (2000), teigia, kad profesiją būtina rinktis racionaliai, sistemingai, nes tik tada galima vidinė harmonija. O ją galima pasiekti tik gerai pažinus savo interesus, polinkius ir gebėjimus. Savo sugebėjimų pažinimas lemia profesinio apsisprendimo sėkmę.

Pedagogams, dirbantiems profesinio orientavimo srityje, profesijos rinkimosi teorijos gali padėti suvokti besirenkančių profesiją moksleivių požiūrius ir perspektyvas. Jų žinojimas skatina apmąstymus, kurie yra nuolatinio žmogaus tobulėjimo pagrindas. Profesijos rinkimosi teorijas nagrinėjo F. Parsons (1909), R. Hoppock, J. Holland (1977), A. Roe ir kiti.

Rengimo karjerai teorijoje yra išskiriamos dvi pagrindinės kryptys: struktūrinė ir ugdymo. Struktūrinę kryptį nagrinėjo mokslininkai: Parsons (1909), Holland (1985). Jie akcentavo „individo

bruožų atitikimą darbinei veiklai, susijusiai su individo interesais ir jo tinkamumu tai veiklai“. (Perry N., Vanzandt Z., 1998. p. 6).

F. Parsons 1908 m. JAV įkūrė pirmąjį profesinio konsultavimo biurą, o 1909m. išleido knygą „Profesijos pasirinkimas“. Joje suformulavo tris pagrindinius sėkmingo profesijos pasirinkimo principus: profesijos pasirinkimui būtinas geras savęs pažinimas, geras pasirenkamos profesijos ypatumų žinojimas bei mokėjimas teisingai vertinti šias žinias ir priimti teisingą profesinį sprendimą. Vadinasi, jis pagrindė profesijos rinkimosi struktūrą, kurią sudaro savęs pažinimas, profesinis informavimas, profesinis veiklinimas arba profesiniai bandymai ir profesinis konsultavimas.

Labai populiari tarp teoretikų ir praktikų yra J. Holland pateikta teorija, kad individas, pasirinkdamas profesiją, išreiškia savo asmenybę. Jis teigia, kad panašūs žmonės renkasi panašias profesijas, o pasitenkinimas darbu, sėkmė, stabilumas priklauso nuo to, kiek asmenybė dera su aplinka. Pasirinkimą lemia ne tiek interesai, kiek asmenybės bruožai. Jo teigimu, „individai yra linkę rinktis tas veiklos sritis, kurios atitinka jo asmeninę orientaciją.“ (Sakalas A., Šalčius A. 1997, p. 26). J. Hollandas išskyrė 6 asmenybės tipus: realistinis, intelektualus, socialus, konvencionalus, iniciatyvus, artistinis. Realistinio tipo asmenybės veikia konkrečiai, vengia tikslų ir uždavinių, kuriems reikia intelektinių, artistinių, socialinių gebėjimų. Šiam tipui būdinga vyriškumas, nesocialumas, emocinis stabilumas, materialistiškumas. Tokie žmonės renkasi žemės ūkio, technines, inžinerines profesijas. Tokio tipo žmonės vengia vadovo, lyderio vaidmens, vengia situacijų, kuriose būtų dėmesio centre. Intelektualaus arba tiriamojo tipo asmenybės sąveikauja su aplinka per intelektą, manipuliuoja idėjomis, žodžiais, simboliais. Tokio tipo žmonės yra linkę į mokslą, pasitikintys savimi, originalūs, nepriklausomi. Pirmumą teikia moksliniam darbui, teoriniams uždaviniams, skaitymui, užsienio kalboms. Šio tipo žmonės emociškai stabilūs, bet nelabai praktiški. Socialaus tipo pagrindinis požymis – socialinės interakcijos poreikis. Uždavinius, kurie susiję su aplinka dažniausiai sprendžia naudodamiesi bendravimo įgūdžiais. Pirmumą teikia pedagoginėms, terapinėms, religinėms profesijoms. Tokio tipo asmenys save laiko lyderiais, iškalbingais pašnekovais, populiariais ir šiek tiek agresyviais. Konvencionalaus tipo asmenybės sąveikauja su aplinka per socialiai priimtus tikslus ir veiklą. Problemas sprendžia stereotipiškai, korektiškai, neoriginaliai. Aplinkiniams sudaro tvarkingo, socialaus, konservatyvaus asmens įspūdį. Pirmumą teikia buhalterio, tarnautojo profesijoms. Save laiko vyrišku, dominuojančiu, kontroliuojančiu stabiliu asmeniu. Iniciatyvaus tipo asmenys renkasi užduotis, kuriose gali pasireikšti dominavimas, avantiūrizmas, entuziazmas, impulsyvumas. Pirmumą teikia tai veikliai, kuri gali patenkinti jo dominavimo, pripažinimo ir valdžios poreikius. Nepatinka veikla, kuri susijusi su rankų darbu, daiktais. Artistinio arba meninio tipo žmonės sprendžia problemas remdamiesi savo

įspūdžiais bei fantazijomis. Pirmybę teikia muzikai, menui, literatūrai, dramai. Nemėgsta veiklos susijusios su technika ar sportu. J. L. Holland teigimu, jei asmenybėje dominuoja viena iš minėtų orientacijų, tai individas pasirinks vieną profesiją, jei kelios – individas pasirinkdamas profesiją patirs vidinį konfliktą.

Ugdymo rengimo karjerai krypties šalininkai teigia, kad individai ugdydamiesi visą gyvenimą, pereina vystymosi pakopas, kurios veikia jų darbinės veiklos pasirinkimą. Tokios teorijos yra vadinamos asmenybės vystymosi teorijomis. Jas nagrinėjo D. E. Super (1990), Krumboltz. D.E. Super teigia, kad profesinė raida vyksta visą žmogaus gyvenimą, tuo tarpu D. Krumboltz išskyrė mokymosi svarbą. Mokydamiesi žmonės įgyja patirties, išmoksta įprasminti savo veiklą, formuoti požiūrį į save ir aplinką, įgyti įgūdžių ir mokėjimų užduotims ir problemoms spręsti. Jo teigimu, profesiniam apsisprendimui svarbios keturios veiksnių grupės: genai, aplinka, mokymosi patirtis, užduoties atlikimo įgūdžiai.

Kitokio pobūdžio yra A. Roe teorinės profesijos rinkimosi teorijos. Jos manymu, profesijos rinkimasis priklauso nuo ankstyvos vaikystės patirties. Ji išskyrė tris emocinių santykių tipus namuose: emocinė koncentracija į vaiką, vaiko vengimas ir vaiko priėmimas tokio, koks jis yra. A. Roe nuomone, aprašytieji vaikų ir tėvų santykiai lemia du elgesio tipus: į žmones orientuotas elgesys ir ne į žmones orientuotas elgesys. Tokį pat elgesio modelį vaikai stengsis išsaugoti ir suaugę ir, žinoma, rinkdamiesi profesijas. Vaikai, kurių šeimose vyravo šilti, draugiški santykiai, rinksis profesijas, orientuotas į bendravimą su kitais žmonėmis. Ir atvirkščiai, vaikai, kurių šeimose vyravo šalti, abejingi santykiai, rinksis profesijas, orientuotas į veiklą su daiktais.

R.Hoppock, profesijos pasirinkimą aiškina per poreikių patenkinimą. Jo teorijos esmę atskleidžia dešimt postulatų, kurie kalba apie tai, jog žmogus profesiją renkasi tam, kad patenkintų savo poreikius. Individas turi daugybę įvairių poreikių ir jo reakcija į šiuos poreikius apsprendžia profesijos pasirinkimą. Jo nuomone, profesijos rinkimasis yra tobulinamas, kai žmogus pradeda numanyti, kad būsimoji profesija geriau patenkins jo poreikius.

Priklausomai nuo žmogaus asmenybinio ir socialinio lygmens, profesijos rinkimosi motyvų pagrindą sudaro profesinės vertybės: naudingumas žmonėms, visuomenei; galimybė užsiimti mėgstama veikla; sąlygos kūrybai; galimybė išreikšti savo originalumą; galimybė pritaikyti savo gabumus; sąlygos plėsti akiratį; geras uždarbis; draugų ir pažįstamų pripažinimas; galimybė tapti plačiai žinomam, galimybė sėkmingai vadovauti kitiems; užsitikrinti ateitį; švarus darbas; darbas labiau su žmonėmis; darbas labiau su daiktais. (Jankevičius S., 2001, p, 266).

Profesijos rinkimosi procesas trunka visą gyvenimą, tačiau tyrinėtojai pabrėžia, kad profesijos pasirinkimo sprendimai nėra dažnai keičiami. E. Ginzberg išskyrė penkis veiksnius, kurie skatina profesijos pasirinkimo negrįžtamumą.

1. Šeimos finansinė pagalba įgyjant kvalifikaciją. (Profesijos keitimas ribojamas šeimos finansinių galimybių.)
2. Rengimasis mokytis ir dirbti. (Keisti vieną mokymo programą į kitą riboja laikas).
3. Vedybos. (Reikia greičiau pasirengti darbui, kad būtų galima išlaikyti šeimą).
4. Nenoras pripažinti blogo planavimo nesėkmę. (Blogai suplanuotų savo veiksmų pripažinimas žmogui yra nemalonus ar nepakenčiamas, todėl laikomasi ankstesnio sprendimo).
5. Sėkmės ir nesėkmės keičiant profesijas. (Keičiant profesiją, galima daugiau patirti nesėkmių nei sėkmių, todėl patogiausia nieko nekeisti).

Planuojant būsimą profesinę karjerą, ne mažiau svarbu įvertinti savo gebėjimus, norus, interesus bei vertybes.

Gebėjimo sąvoka vartojama gana plačiai, tačiau visoms sąvokoms bendra yra tai, kad gebėjimas yra sugebėjimas atlikti tam tikrą darbą. Esant vienodam pasirengimui darbui, turint vienodas žinias, įgūdžius, pastangas bei motyvaciją, žmonių darbo rezultatai skirsis, nes juos nulemia gebėjimai. Tai individualios asmenybės savybės, kurios lemia tam tikros veiklos, žinių, įgūdžių ir mokėjimų įgijimo sėkmę. Gebėjimai yra skirstomi į bendruosius ir specialiuosius. Bendrieji gebėjimai yra būtini bet kuriai veiklai. Tai dėmesio, suvokimo, atminties, mąstymo ypatybės. Bendrieji gebėjimai yra priskiriami intelektinių gebėjimų grupei. Specialieji gebėjimai įgalina pasiekti gerus rezultatus tam tikroje veikloje: matematikoje, literatūroje, muzikoje, sporte ir t.t.

Vertybės padeda žmogui orientuotis aplinkoje, atsirinkti iš jos tuos aspektus, kurie tampa svarbūs bręstant. Jos leidžia žmogui susivokti, kodėl jam patinka vienos ar kitos profesijos. Gebėjimai yra tai, ką žmogus atiduoda darbui, o vertybės lemia pasitenkinimą darbu. Vertybės su gebėjimais yra glaudžiai susijusios, jei dirbant jaučiamas kuo didesnis pasitenkinimas, tai tuo daugiau atsiduodi darbui. Vertybės yra glaudžiai susijusios su poreikiais. Poreikis išreiškia, kad dar kažko trūksta. Vertybė nėra elgesio bruožas, jo negalima pastebėti. Tai vidinis individo reiškiny. Vertybes išreiškiamos kalbant, galvojant, veikiant. Jos įgyjamos sąveikaujant su aplinka. Jos suteikia gyvenimui kryptį. Planuojant profesinę karjerą, yra konstruojama darbo vertybių sistema, kuri padeda pasirinkti darbą. Profesijos pasirinkimui yra svarbios bendrosios kultūrinės, asmeninės ir darbo vertybės. Prie kultūros vertybių yra priskiriamos tokios vertybės kaip pasitikėjimas savimi, nepriklausomybė, kitų teisių gerbimas, tolerancija ir kitos. Vienos kultūrinės vertybės žmogui yra reikšmingos, kitos – ne. Dažnai šios vertybės konfliktuoja, ir žmogui sunku nuspręsti, kurios iš jų turi nulemti vienus ar kitus apsisprendimus. Individo vertybės ilgainiui keičiasi, nes tai priklauso nuo žmogaus sąveikos su kultūra bei asmenybe. Asmeninėms vertybėms priklauso ekonominės, socialinės, politinės, religinės, estetiškos vertybės. Asmeninės vertybės pabrėžia, kas individui yra

svarbiausia, reikšmingiausia, pvz.: prabanga, šeimos saugumas, laisvė, nepriklausomybė, laimė, malonumas, savigarba ir pan. Bet pačios svarbiausios vertybės planuojant savo profesinę karjerą yra darbo vertybės. Jos atspindi asmenines vertybes.

Interesai - tai veikla, kuri patinka. Vien interesai negali nulemti profesijos pasirinkimo, jie gali tik nurodyti perspektyvias profesijas.

1.4. PROFESINIO RENGIMO SISTEMA LIETUVOJE

Lietuvos profesinio rengimo sistema aprėpia ikiprofesinio ugdymo, profesinio konsultavimo ir informavimo, pagrindinio profesinio mokymo profesinėse mokyklose, aukštesniųjų studijų, rengimo profesijai aukštosiose universitetinio lygmens mokyklose, profesinio mokymo darbo rinkos mokymo centruose, neformaliojo profesinio rengimo programos ir institucijas.

Ikiprofesinis ugdymas vyksta bendrojo lavinimo mokyklose. Čia moksleiviai nerengiami profesijai ir jiems neteikiamos profesinės kvalifikacijos. Bendrojo lavinimo mokykloje jie yra supažindinami su profesijomis, darbo pasauliu, taip pat su profesinį mokymą organizuojančiomis švietimo institucijomis. Ikiprofesinio ugdymo siekis yra sudaryti galimybes įvertinti save, savo polinkius ir gabumus bei apsispręsti, kokią tolesnę ugdymosi kryptį, mokyklos tipą rinktis. Ugdomi bendrieji gebėjimai, kurie yra svarbūs kiekvienai veiklai, tarp jų ir profesinei. Ikiprofesinis ugdymas turėtų būti organizuojamas taip, kad jaunuoliui būtų aišku, kokie jo interesai, polinkiai, vertybės, gebėjimai, žinios. Visi šie veiksniai yra svarbūs profesinės veiklos požiūriu.

Tarybinėje mokykloje vyravo tendencija mokinius pagal jų pažangumo rodiklius prievarta siųsti į profesines mokyklas. Švietimo reformos pradžioje buvo pasiūlyta neteikti bendrojo išsilavinimo, o profesinį rengimą patikėti darbdaviams. 1992 m. Lietuvos švietimo koncepcijoje buvo pabrėžiama vengti pernelyg ankstyvo profesinio moksleivių rengimo, jį pradėti tik po privalomojo bendrojo išsilavinimo, suteikti moksleiviams teorinius bendrojo ir profesinio išsilavinimo pagrindus. Tų pačių metų Profesinio mokymo įstatymo projektas šias nuostatas įteisino, tačiau šis įstatymas nebuvo priimtas. 1990 – 1993 m. buvo likviduotos visos institucijos, kurios aprūpino profesinio rengimo sistemą. Tik nuo 1994 m. pradėjo klostytis aiškesnės būsimos profesinio rengimo sistemos gairės. Pasirinktoje raidos kryptyje profesinis rengimas turėjo atitikti reformuojamos Lietuvos švietimo bendruosius principus ir ugdymo tikslus bei orientuotis į Europos matmenis.

Iki 2000 m. dar nebuvo sukurtos nuoseklios profesinio orientavimo, konsultavimo ir informavimo sistemos. Tačiau buvo numatyta, kad ją sudarys:

- kompiuterizuota informacinė profesinio informavimo sistema (PIKIS);

- apskričių profesinio informavimo ir orientavimo tarnybos;
- profesinių mokyklų konsultavimo ir informavimo veikla;
- informacinės tarnybos prie aukštesniųjų mokyklų ir kolegijų;

Tuo laikotarpiu jau buvo įkurtos ar dar tik kuriamos:

- teritorinės profesinio orientavimo ir psichologinio konsultavimo tarnybos prie darbo biržų;
- Vilniaus profesinio informavimo centras;
- Vilniaus jaunimo darbo centras;
- pedagoginių ir psichologinių tarnybų konsultacinė veikla.

Darbo pasaulis. Gebėjimas dirbti yra kompetencija, kurią žmogus plėtoja kaip biologinę ir kultūrinę istorijos funkciją. Darbas yra žmogaus individualiosios biografijos dalis. Jam būtina išplėtotos biologinės struktūros ir suvoktos kultūrinės normos, reikalavimai, tradicijos. Tam tikrą darbą atlieka konkretus žmogus, o ne žmonių giminė ar visuomenė, todėl į darbo reikalavimus žmogus vienaip ar kitaip reaguoja. Žmogaus darbinių reikalavimų realizavimo būdas, maniera yra individualiosios psichologijos objektas. Ši sritis bando rasti atsakymus į tokius klausimus, kurie pasako, kokių gebėjimų reikia įvairioms darbo rūšims, kokias darbo rūšis renkasi žmonės su tam tikru išsilavinimu ir t. t. Tačiau žmogui renkantis profesiją yra labiau svarbi informacija apie darbus bei specialybes, kiek pasirinkta profesija galės tenkinti jo poreikius ir gebėjimus. Šiandieninėje visuomenėje egzistuoja nuo 25 000 įvairiausių darbų. Dėl tokio didelio profesijų skaičiaus jos klasifikuojamos pagal socialinius ir ekonominius kriterijus. Vienas iš profesijų klasifikavimo būdų yra profesijų klasifikavimas pagal pajamų diferenciacijas. F. W. Taussigas pasiūlė tokią profesijų klasifikaciją pagal pajamų diferenciacijas:

1. „Baltųjų apykaklių“ profesijos (aukštos kvalifikacijos darbuotojai, didelių įmonių savininkai).
2. Vidutinės kvalifikacijos profesijos (tarnautojai, prekybininkai, vidutiniai savininkai).
3. Meistriškų įgūdžių darbas (amatininkai).
4. Menkai kvalifikuotas darbas.
5. Nekvalifikuotas darbas.

R. O. Beckmanas profesijas klasifikavo pagal intelekto apimtį, darbui reikalingus įgūdžius ir išsilavinimą:

1. Nekvalifikuotas darbas.
2. Pusiau kvalifikuotas darbas.
3. Kvalifikuotas darbas (amatininkai).
4. Pusiau profesionalus darbas (biznis).
5. Profesionalus darbas (mokslininkai, vadovai).

Pagal tarptautinę profesijų klasifikaciją, atsižvelgiant į dabartines Lietuvos sąlygas, yra parengtas profesijų klasifikacijos projektas, kuriame išskirtos pagrindinės profesijų grupės:

1. Įstatų leidėjai, vyresnieji pareigūnai ir valdytojai.
2. Specialistai (fizikai, chemikai, matematikai, agronomai, gydytojai ir kt.).
3. Technikai ir asocijuoti specialistai (inžinieriai, aviapilotai, profesinio mokymo asocijuoti specialistai, mokesčių pareigūnai ir kt.).
4. Tarnautojai (sekretorės, kasininkės, bibliotekininkės ir kt.).
5. Aptarnavimo ir prekybos darbuotojai (kulinarai, prekybininkai).
6. Kvalifikuoti žemės, miškų ūkio, žuvininkystės ir žvejybos darbininkai.
7. Amatininkai ir gretimų profesijų darbininkai.
8. Įrenginių ir mašinų operatoriai bei surinkėjai.
9. Elementarios profesijos. (Šernas V., 1995, p. 13 - 14).

L. G. Thomas nurodo, „kad svarbūs profesijos pasirinkimo veiksniai yra ne tik pajamos, bet ir profesijos prestižas bei kvalifikacijos. Profesijos prestižas yra tai, kaip šią profesiją vertina kiti žmonės“. (Profesinės karjeros vadovas, 1998, p. 19). Yra žinoma, kad bendras prestižo simbolis yra pajamos, valdžia ir įtaka bei saugumas.

Vadinasi, kiekvieno žmogaus profesinis pasirengimas yra sąlygotas visuomenės socialinių, ekonominių santykių, kurios reiškiasi per šeimą, mokyklą, bendruomenę, todėl vienas iš svarbesnių mokyklos uždavinių yra padėti moksleiviams išsiaiškinti savo profesinį pašaukimą. Teisingai vykdomas profesinis orientavimas gali padėti spręsti uždavinius, susijusius su profesijos pašaukimo klausimais. Profesinio pasirengimo stoka bei nepakankamas išsilavinimas yra pagrindinė jaunimo nedarbo priežastis.

2. PEDAGOGINIAI PROFESIJOS RINKIMOSI ASPEKTAI PROFESINIO ORIENTAVIMO STRUKTŪROJE

Šiandieniniame pasaulyje profesinis orientavimas yra suvokiamas kaip permanentinis, trunkantis visą gyvenimą procesas. Jis padeda mokiniui kurti savo gyvenimo planus, perspektyvas, įgyvendinti siekius ir idealus. Profesinio orientavimo nuostata bendrojo lavinimo mokykloje - padėti pasirinkti profesiją. Pirmą kartą su profesijos rinkimosi problema, žmogus susiduria dar besimokydamas bendrojo lavinimo mokykloje. Čia, moksleivis pasirenka mokomuosius dalykus bei mokyklos tipą. Mokykloje moksleivis bei jo tėvai yra informuojami apie mokomųjų dalykų ir mokyklos tipų pasirinkimų galimybes, geriausiai atitinkančius moksleivio polinkius bei sugebėjimus.

2.1. PROFESINIS INFORMAVIMAS

Informacija besirenkančiam profesiją reikalinga iš visų veiklos sričių tam, kad jam būtų visiškai aišku, kur eiti ir kaip apsispręsti. Tokią informaciją turėtų teikti tėvai, giminės, mokykla. Šiuolaikinė mokykla sprendžia visuomenei aktualias problemas bei iššūkius. Vienas iš tokių iššūkių – ugdyti mokinius gyvenimui. Dažnai šis aspektas yra vertinamas dvejopai. Mokykla ne visada gali teigiamai veikti mokinio pasirinkimų ir sprendimų priėmimo procesą dėl mokyklos bendruomenės ir aplinkos partnerystės stokos. Tačiau mokykla turi tapti tarpininku tarp tėvų, darbdavių, aukštesniųjų pakopų mokymo įstaigų ir kt. Vadinasi, mokykla yra bene svarbiausias veiksnys ugdant mokinius gyvenimui. Mokykloje vyksta pasirengimas profesinei karjerai, kur mokiniai gali rasti savo poreikius atitinkančią veiklą.

Profesinio orientavimo sistemoje pagrindinį dėmesį reikėtų skirti profesinio informavimo aspektui. Profesionalią informaciją - vieną iš profesinio informavimo kryptių, padedanti sąmoningiau priėti prie profesijos rinkimosi klausimų. Mokslininkai, tyrinėję veiklos ir elgesio motyvaciją nurodė, kad „sąmoningas sprendimas neįmanomas be informacijos“. (Jankevičius S., 2001, p, 264.). Šis požiūris turi didelį vaidmenį profesinio orientavimo teorijos plėtotei. Moksleivio sprendimai, renkantis tolesnio mokymosi kryptį, nukreipiami profesinės karjeros link. Ugdymas karjerai mokykloje padeda mokiniui geriau pažinti savo gabumus. Visa tai padeda suvokti savo prigimtį ir pašaukimą, pagal kurią moksleivis rinksis mokymosi kryptį, o vėliau profesiją.

Profesinį informavimą reikia organizuoti taip, kad informacija tarnautų būtinų žinių apie profesijas formavimui ir mokinių vidinio pasaulio suvokimui. Šios žinios mokiniams turi padėti priimti apgalvotus sprendimus.

Tam, kad jaunuoliai galėtų priimti sprendimą, kokią profesiją pasirinkti, jiems reikalingos žinios apie darbo ir profesijų pasaulį, kokius reikalavimus profesijos kelia žmogui. Informacijos vaidmuo priimant sprendimą yra susijusi su informacijos vertingumu. „Žmogus informaciją vertina pagal tai, kiek ji atitinka jo siekius, kaip padeda juos įgyvendinti“. (Jankevičius S., 2001, p. 266). Žmogaus įvairios informacijos poreikis sudaro sąlygas sąmoningam profesiniam apsisprendimui. Sąmoningas profesinis apsisprendimas įmanomas, kai besirenkantysis objektyviai įvertina pasirinkimo motyvus ir motyvus sudarančias profesines vertybes bei savo asmeninių savybių tinkamumą pasirinkamai profesijai. Objektyviai vertinti gali tik subrendusi, visiškai išugdyta moksleivio asmenybė, prie kurios turi prisidėti ne tik mokymo ir auklėjimo procesas, bet ir profesinis orientavimas. Asmenybe galima laikyti žmogų, kuris naudojasi visomis individualiomis savybėmis visuomeninėje, darbinėje veikloje ar santykiuose su kitais žmonėmis. Ugdymo teorijai yra svarbi tokia asmenybės samprata, kuri sako, kad asmenybė yra visybinė psichinių struktūrų organizacija, kuri pasireiškia veiklos galimybių, kryptingumo ir būdo ypatumais, kitaip - „asmenybė – intelekto, motyvacijos ir charakterio vienovė“. (Jovaiša L., 1981, p. 40).

R. Laužackas knygoje „Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai“ profesinį informavimą apibrėžia kaip informacines ir kitokias priemones, leidžiančias žmonėms susipažinti su profesijomis, jų reikalavimais, ypatumais, pasirengimo joms formomis ir galimybėmis. (Laužackas R., 1997, p. 75). Vadinasi, profesinis informavimas - tai veikla, kuri apima žinių apie švietimo sistemą, specialybių ir profesijų turinį, ypatumus ir reikalavimus, kvalifikacijas, kvalifikacijos įgijimo, tobulinimo ir persikvalifikavimo galimybes ir tvarką, darbo rinką ir karjeros galimybes teikimą. Siekiant užtikrinti profesinio informavimo ir karjeros planavimo įgūdžių ugdymo paslaugų prieinamumą bei kokybę, reikia profesinio informavimo ir karjeros planavimo įgūdžius ugdyti pagrindinėse ir vidurinėse bendrojo lavinimo mokyklose.

Profesinio orientavimo strategijoje suformuluotas profesinio informavimo tikslas - padėti asmenims, neatsižvelgiant į jų amžių, pasirinkti savo kelią švietimo, mokymo ir užimtumo srityse bei aktyviai kurti savo profesinę karjerą.

Profesinio informavimo uždaviniai skelbia, kad būtina teikti informaciją apie švietimo sistemą, priėmimo sąlygas bei specialybes, kurių galima mokytis profesinėse ir aukštosiose mokyklose; informuoti ir patarti dėl profilineo mokymosi, specialybių, kvalifikacijų bei profesinių sąsajų; teikti informaciją apie kvalifikacijas, kvalifikacijos įgijimo, tobulinimo ir persikvalifikavimo galimybes bei tvarką, taip pat apie profesijas ir darbo rinką bei jos prognozes, bei apie profesinės karjeros galimybes.

Informacija gali būti efektyvi tik tada, kai yra suformuotas teigiamas mokinių požiūris į profesines žinias, teisingai pateikta informacija, jos pateikimo formos yra pakankamai įvairios. Ji

savo turiniu bei forma turi būti prieinama, atitikti mokinio galimybes suvokti bei analizuoti, neturėtų būti perkrauta specialiaisiais terminais ar technologinėmis frazėmis, objektyvi ir visapusiška. Įvairios pateikimo formos leis mokiniams aktyviau mąstyti bei priimti informaciją. Darbas profesinio informavimo srityje turi būti vykdomas sistemingai, nuo pradinių klasių iki mokyklos baigimo.

Vadinasi, pagrindinė profesinio informavimo sąlyga – supažindinti mokinius su profesijomis, kokių jos reikalauja sugebėjimų, charakterio bruožų, išmonės ir žinių tam, kad galėtų dirbti pasirinktą darbą.

2.2. PROFESINIS KONSULTAVIMAS

Profesinis konsultavimas bendrojo lavinimo mokykloje turi ir informavimo, ir orientavimo bruožų, svarbiausias jo uždavinys yra padėti mokiniams priimti sprendimą renkantis profesiją. Būtent todėl mokykla turi mokinį išmokyti:

- mokytis;
- spręsti įvairias problemas;
- taikyti žinias praktikoje (Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14 – 19 metų mokiniams / projektas, 2008, p. 192).

Mokiniai dažnai nesugeba vieni rasti informacijos apie dominančią profesiją, nemoka tinkamai pasinaudoti gauta informacija, negali priimti sprendimų. Būtent todėl orientavimo pagalba mokykloje yra labai reikalinga ir svarbi. Profesinis konsultavimas bendrojo lavinimo mokykloje apima profesinį informavimą darbo rinkos, profesinio mokymosi galimybių klausimais; profesinio apsisprendimo diagnostiką; individualaus karjeros projektavimo, profesinio psichologinio konsultavimo ir pasitikėjimo savimi stiprinimo, streso įveikimo klausimus.

Tam, kad vykdomas profesinis konsultavimas būtų veiksmingas, būtina visapusiškai pažinti mokinį, žinoti jo išorinius ir vidinius profesijos rinkimosi veiksnius. Sąvoka „konsultavimas“ suprantama kaip speciali žmonių veikla sprendžiant mokymosi ar darbo problemas. Konsultavimas paprastai turi dvi reikšmes: konsultuojama patariant arba konsultuojama taip, kad interesantas pats pajęgtų atsakyti į jam rūpimus klausimus. Kiekvieno žmogaus problemos yra savitos, todėl konsultantas ne visada gali suvokti konkrečią žmogaus situaciją. Taip pat konsultantas negali imtis atsakomybės už savo patarimus, nes neaišku, kaip interesantas juos supras. Būtent dėl šių dviejų priežasčių konsultantas negali ko nors spręsti už kitą asmenį. Konsultavimas - tai pagalba, kai reikia atsakyti į rūpimus klausimus. Ji reikalinga tada, kai žmogus pats nebepajėgia rasti atsakymus.

Lietuvos profesinio orientavimo strategijoje (2003) profesinis konsultavimas apibūdinamas kaip „veikla, kuri skatina asmenį optimaliai panaudoti savo jėgas kvalifikacijai įgyti ir dirbti,

pagalba asmenims renkantis ar keičiant profesiją, atsižvelgiant į jo ypatumus bei mokymosi, studijų ir darbo galimybes“. (Lietuvos profesinio orientavimo strategija, 2003.) R. Laužacko požiūriu, profesinio konsultavimo sąvoka labiau tinka vartoti profesijos rinkimosi klausimams aptarti. Jis profesinį konsultavimą apibūdina kaip „specialiai organizuotą veiklą, padedančią asmenims išsirinkti profesiją atsižvelgiant į jų individualias savybes, darbo rinkos ir profesinio mokymosi galimybes. Profesinis konsultavimas remiasi darbo rinkos, profesijų tyrimų rezultatais bei profesinės psichologijos metodais. (Laužackas R., 1997, p. 75).

Profesinio konsultavimo tikslas nurodo, kad kiekvienas individas privalo gauti kokybišką informaciją ir patarimus. Profesinis konsultavimas ir tikslingas karjeros planavimas bendrojo lavinimo mokykloje yra būtinas, nes jaunimas dėl savo menkos socialinės patirties, o taip pat ir vertybių sistemos, negali objektyviai įvertinti savo galimybių profesijos rinkimosi klausimais. Profesinis konsultavimas turi padėti priimti teisingą profesinį sprendimą ir įtakoti tolesnę profesinę karjerą. Profesinio konsultavimo uždaviniais siekiama teikti individualias ir grupines profesinio tinkamumo konsultacijas, analizuoti ir įvertinti individualias galimybes įgyti kvalifikaciją, padėti priimti motyvuotą sprendimą dėl asmens tinkamumo atitinkamai profesijos sričiai; taip pat konsultuoti įsidarbinimo ir kitais darbo rinkos klausimais, teikti informaciją apie profesijas bei specialybes, kvalifikacijas, kvalifikacijos įgijimo, tobulinimo ir persikvalifikavimo galimybes.

Svarbiausias profesinio konsultavimo uždavinys bendrojo lavinimo mokykloje yra padėti mokiniams priimti sprendimą renkantis profesiją.

2.3. PROFESINIO ORIENTAVIMO PASLAUGOS

Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų reikalavimų apraše profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo tikslas yra padėti asmenims pasirinkti savo kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse bei aktyviai kurti savo profesinę karjerą. Šios paslaugos skiriamos tiems, kurie dar nėra pradėję profesinės karjeros. Profesinio informavimo paslaugų teikimui nustatomi reikalavimai mokytojams, klasių auklėtojams ir socialiniams pedagogams. Mokytojai 1 – 12 klasių mokiniams teikia pažintinę informaciją apie darbo ir profesijų pasaulį; supažindina su profesinio informavimo šaltiniais, pataria, kur rasti profesinio informavimo ir konsultavimo institucijas. Klasių auklėtojai mokinių tėvams teikia pažintinę informaciją apie mokymosi profilius, specialybes, mokymo ir studijų sistemą. Supažindina su profesinio informavimo vietos teikiamomis galimybėmis, profesinio informavimo ir konsultavimo šaltiniais ir institucijomis. Socialiniai pedagogai mokinius supažindina, konsultuoja dėl profesinės karjeros planavimo, vykdo

profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo programas; taip pat mokytojus, klasės auklėtojus, profesijos mokytojus supažindina su profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo programomis.

Pagal profesinio informavimo paslaugų teikimo aprašą profesinio informavimo paslaugos teikiamos mokinių grupėms ir individualiai pagal profesinio informavimo konsultanto sudarytą ir mokyklos vadovo patvirtintą planą. Taip pat profesinio informavimo paslaugos teikiamos kitų mokyklų mokiniams ir pedagogams pagal savivaldybės patvirtintą mokyklų sąrašą.

Profesinio konsultavimo paslaugų kokybė priklauso nuo profesinio konsultavimo specialistų kompetencijos. Tačiau jie neturi tiksliai apibrėžtos profesinės kvalifikacijos, jų rengimui skiriamas nepakankamas dėmesys.

Tas žmogus, kuris konsultuoja mokinius profesijos rinkimosi klausimais turi išmanyti psichologinio, pedagoginio ir informacinio pobūdžio priemonių visumą, sugebėti įsitraukti į profesijos informacijos paiešką, mokėti vertinti ir priimti sprendimus.

Tačiau 1998 m. atliktų tyrimų dėka buvo nustatyta, kad profesinio konsultavimo, informavimo sistema veikia silpnai, bendrojo lavinimo mokyklų profesiją besirenkančių moksleivių konsultavimo institucijų paslaugomis pasinaudojo tik 15 proc. Tai rodo, kad bendrojo lavinimo mokykloje silpnas profesinis orientavimas, dalis moksleivių į profesines mokyklas stoja nesuvokdami nei savo polinkių, nei galimybių, o profesinio rengimo laikas jiems sutampa su profesinio orientavimosi laiku. Taip pat nustatyta, kad regionuose stinga kvalifikuotų profesinio rengimo vadybos specialistų.

Taigi, profesinis orientavimas turi tapti pačiu svarbiausiu Lietuvos švietimo uždaviniu, nes jaunuolis turi pasirinkti savo gebėjimus ir poreikius atitinkančią profesiją, o jam tai padaryti turi padėti ne tik tėvai, bet ir mokykloje dirbantys profesinio orientavimo specialistai.

Išnagrinėjus moksleivių profesinio orientavimo, kaip vieną iš ugdymo karjeriai galimybių, galima sakyti, kad pagrindinė profesinio informavimo sąlyga – supažindinti mokinius su profesijomis. Deja, labai dažnai mokiniai nesugeba vieni be niekieno pagalbos rasti informacijos apie dominančią profesiją, nemoka tinkamai pasinaudoti gauta informacija, negali priimti sprendimų. Būtent todėl profesinio orientavimo pagalba mokykloje yra labai reikalinga ir svarbi. Profesinis orientavimas turi tapti svarbiu Lietuvos švietimo uždaviniu, nes jaunuoliui padėti pasirinkti profesiją turi padėti ne tik tėvai, bet ir mokykloje dirbantys profesinio orientavimo specialistai.

3. MOKSLEIVIŲ PROFESINIO ORIENTAVIMO IR KARJEROS UGDYMO SĄVEIKOS YPATUMAI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE

Šiandieninis pasaulis reikalauja kiekvieno žmogaus prisitaikymo ir lankstumo. Savo karjeros kelyje prisitaikyti galės tik tas, kuris sugebės valdyti besikeičiančią situaciją, suvoks, ką mėgsta dirbti, pasitikės ir vertins save. Profesinis orientavimas ir profesinės karjeros planavimas yra ypač svarbus sėkmingam darbo rinkos sistemos funkcionavimui ir socialinės atskirties grupių integracijai.

3. 1. PROFESIJOS IR KARJEROS PASIRINKIMO PLĖTROS GALIMYBĖS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrų patvirtintoje profesinio orientavimo strategijoje (2003) profesinio orientavimo terminas apima informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugų spektrą. Vadinasi, profesinis orientavimas turi padėti moksleiviams išsiaiškinti būsimosios profesinės karjeros tikslus, supažindinti su darbo pasauliu, padėti įgyti gebėjimų, reikalingų profesinei karjerai planuoti, konsultuoti ir orientuoti padedant priimti sprendimus, kurie yra susiję su galimybėmis pasirinkti tolesnį mokymąsi, bei sudaryti prielaidas orientuotis darbo rinkoje.

Šiandien profesinio orientavimo sąvoka yra suvokiama kaip permanentinis, trunkantis visą gyvenimą procesas. Jis skatina ieškoti naujų galimybių visoje profesinio konsultavimo sistemoje. Tai nuoseklus ir kryptingas asmenybės rengimas profesijos pasirinkimui. Profesinis orientavimas, atsižvelgdamas į žmogaus polinkius, gabumus ir norus, orientuoja mokyti vienos ar kitos profesijos, padeda mokiniui kurti savo gyvenimo planus, perspektyvas, įgyvendinti siekius ir idealus. Tai masinė, frontalinė vadovavimo profesiniam asmenybės vystymuisi forma.

Profesinio orientavimo nuostata bendrojo lavinimo mokykloje - padėti pasirinkti profesiją. Šias paslaugas mokiniai turėtų gauti mokyklose, kuriose mokosi. Profesinio orientavimo strategijoje (2003), sakoma, kad profesinis orientavimas ypač svarbus padedant besimokančiajam surasti savo kelią itin sudėtingose mokymo sistemose bei greitai kintančioje darbo rinkoje. Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 m. nuostatose teigiama, kad būtina diegti profesinio informavimo sistemą bendrojo lavinimo mokykloje tam, kad mokiniai profesijos rinkimosi gebėjimus įgytų savo mokyklose ir būtų supažindinami su darbo pasauliu. Kiekvienoje bendrojo lavinimo mokykloje turi veikti profesinio konsultavimo centrai, kuriuose turėtų dirbti profesijos rinkimosi gebėjimus ugdatys profesijos konsultantai. Profesijos rinkimasis, karjeros projektavimas, ugdymas karjerai,

profesinis konsultavimas ir orientavimas - tai vieni iš pagrindinių klausimų, kuriuos būtina spręsti Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose (Profesinio orientavimo strategija, 2003).

Pradinis profesinio orientavimo etapas yra bendrojo lavinimo mokykla. „Būtent joje ir prasideda profesijų rinkimosi valdymas“. (Jovaiša L., 1981, p. 150). Aukščiausias bendrojo lavinimo mokyklos profesinio orientavimo tikslas yra padėti jaunimui kurti savo planus, susijusius su profesijos pasirinkimu. Galima laikyti, kad bendrojo lavinimo mokykla atliko profesinio orientavimo darbą, jei mokiniui jo planai tampa viliojančia gyvenimo ir veiklos perspektyva, jei jie yra realūs ir gyvenimiški.

Pagrindinė profesinio orientavimo bendrojo lavinimo mokykloje funkcija yra parengti mokinių sąmoningam ir optimaliam profesijos pasirinkimui. Pasirengimas profesinei karjerai vyksta bendrojo lavinimo mokykloje, todėl mokykla turi padėti suderinti moksleivio siekius ir galimybes bei juos pritaikyti prie nuolat besikeičiančios visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių. Mokykla turi moksleiviams padėti geriau save pažinti, išsiaiškinti, kam turi pašaukimą. Čia jie turi rasti poreikius ir galimybes atitinkančią veiklą, ugdyti kūrybines galias. „Pasirengimas karjerai – tai vadovavimas daugeliui gyvenimo įvykių ir atliekamų funkcijų (vaidmenų), formuojančių mūsų gyvenimą.“ (Perry N., Vanzandt Z., 1998. p. 5). Kai kuriuos įvykius gyvenime, tokius kaip studijos ar santykius su kitais, žmogus pajėgus reguliuoti pats, tačiau ekonominių ar technologinių pokyčių žmogus reguliuoti negali.

Profesinis orientavimas yra tęstinis, daugiamačis procesas. Jis turi padėti žmonėms kurti savo profesinę karjerą, padėti besimokančiajam surasti savo kelią mokymo sistemose bei darbo rinkoje. R. Laužackas profesinį orientavimą apibūdina kaip „nuoseklų ir kryptingą jaunimo rengimą pagrįstam ir sąmoningam profesijos pasirinkimui bendrojo lavinimo, profesinio informavimo, konsultavimo ir kt. formomis“. (Laužackas R., 1997, p. 75). Profesinį orientavimą sudaro „profesinis švietimas kaip mokymo programos dalis ir kita mokymo institucijose vykdoma veikla, kurios tikslas – padėti besimokantiems išsiaiškinti būsimosios profesinės karjeros tikslus, supažindinti su darbo pasauliu bei padėti jiems įgyti gebėjimus profesinei karjerai planuoti, taip pat asmeninis patarimas, konsultavimas ir orientavimas padedant priimti sprendimus, susijusius su galimybėmis pasirinkti tolesnį mokymąsi ir/arba planuoti profesinę karjerą.“ (Lietuvos profesinio orientavimo strategija 2003). Veiksmingai teikiamos profesinio orientavimo paslaugos yra svarbios tiek švietimo sistemai, tiek darbo rinkai bei jų tarpusavio sąveikai, nes padeda panaudoti žmogiškuosius išteklius, užtikrina asmens turimų gebėjimų ir interesų sutapimą su mokymosi ir užimtumo galimybėmis. Profesinis orientavimas turi ugdyti žmonių socialinį aktyvumą ir atsakomybę už savo profesinę veiklą, siekiant išvengti nedarbo.

Tačiau profesinis orientavimas turi keletą trukūmų. Profesinio orientavimo specialistų rengimui ir jų kvalifikacijos kėlimui yra skiriamas per mažas dėmesys. Lietuvoje aukštojo mokslo įstaigos dar nerengia profesinio orientavimo specialistų. Bendrojo lavinimo mokyklose asmenys, kurie yra atsakingi už profesinį orientavimą, dažniausiai neturi reikiamų žinių, kaip rūpintis mokinių profesiniu orientavimu. Profesinio orientavimo paslaugos yra teikiamos tik tiems, kurie aktyviai ieško pagalbos, o tiems, kurie nežino, kur reikia jos ieškoti lieka nuošalyje. Visa tai atsitinka dėl profesinio orientavimo specialistų stokos arba jų kompetencijos. Juk labai dažnai kvalifikuotų specialistų patarimai tampa mokiniui lemtingi.

Tinkamai organizuojama „profesinio orientavimo vadyba turi užtikrinti darnų ir veiksmingą sistemos funkcionavimą įgyvendinant profesinio orientavimo politikos nuostatas – teikti kokybiškas, poreikius atitinkančias paslaugas visiems visuomenės nariams, neatsižvelgiant į jų amžių, socialinę padėtį ar gyvenamąją vietą“. (Lietuvos profesinio orientavimo strategija 2003).

L. Jovaiša savo knygoje „Asmenybė ir profesija“ numatė bendrojo lavinimo mokyklos profesinio orientavimo struktūrą, kurioje atsispindėtų: teorinio, praktinio ir profesinio intelekto, motorikos ir įgūdžių ugdymas; profesinio kryptingumo ir atitinkamo charakterio ugdymas mokymo – auklėjimo procese; sugebėjimo rinktis profesiją ugdymas bei kontrolė, ar tinkamai pasirinkta, - katamnezė. (Jovaiša L., 1981, p. 158).

Profesinis orientavimas pirmiausia turi atsižvelgti į asmenybės gyvenimiškąsias orientacijas ir į asmenybės gyvenimo planus. Kaip žinoma, asmenybės gyvenimo planus sudaro socialinės, politinės, filosofinės, ekonominės ir kt. vertybės, kurios yra susiformavusios asmenybės požiūriuose, interesuose bei idealuose. Profesinis konsultavimas bei orientavimas yra skirtas mokinių profesiniam kryptingumui ugdyti, padėti mokiniams apsispręsti profesijos rinkimosi laikotarpiu bei ugdyti mokinius sąmoningam profesijos rinkimuisi. Sąmoningas profesijos pasirinkimas galimas tik tada, kai mokinys įsisamonina profesinio tinkamumo kriterijus, žino svarbiausią informaciją apie pasirinktą profesiją, kai praktiškai gali išbandyti savo galimybes pasirinktam darbui. Profesiniame konsultavime bei orientavime labai svarbu nustatyti profesinio tinkamumo kriterijus, išryškinti profesiskai reikšmingas asmenybės savybes, supažindinti su profesijų reikalavimais ir konkrečiai dirbti su profesiją pasirinkusiais mokiniais. Konsultacija yra svarbus profesijos rinkimosi veiksnys, o kvalifikuotų specialistų patarimai tampa mokiniui lemtingi profesijos rinkimosi klausimais. Lietuvos švietimo koncepcijoje vienas esminių pagrindinio ugdymo uždavinių – įtvirtinti ir sustiprinti moksleivių motyvus pasirengti tolesnėms studijoms ir profesinei veiklai. Mokykla turi lavinti bendruosius mokinių gebėjimus, nes jie gali užtikrinti sėkmę įvairiose srityse, leidžia žmogui sėkmingai mokytis, dirbti, bendrauti ir bendradarbiauti, kritiškai mąstyti, savarankiškai spręsti problemas. Žmogaus gabumai, jų tinkamas lavinimas ir ugdymas yra profesinės karjeros sėkmės bei

pasitenkinimo darbu garantas. Moksleivio karjeros procese yra svarbus sugebėjimo jausmas, kuris susijęs su pasitikėjimu savo jėgomis. Todėl padėti mokiniui suvokti savo sugebėjimus yra svarbus psichologinis, pedagoginis veiksnys lemiantis sėkmingą profesinės karjeros planavimą.

„Profesinė karjera – individualus tobulėjimas sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir teigiamas jos vertinimas paties žmogaus ir visuomenės požiūriu“. (Profesijos vadovas, 2006, p. 22). Kitaip, profesinė karjera tai racionalaus profesijos pasirinkimo ir karjeros planavimo rezultatas. Profesinės karjeros planavimą reikia suprasti kaip kryptingą asmens parengimą profesijos pasirinkimo apsisprendimui. Profesinę karjerą galima pradėti planuoti tik tuomet, kai žmogus apsisprendžia dėl savo profesijos. Sėkminga profesinė karjera bus galima tik tada, kada profesija bus pasirinkta racionaliai, nes suklydus profesijos rinkimosi etape, karjeros planavimas nebus sėkmingas.

Profesinės karjeros pasirinkimą veikia būsimos profesijos prestižas. Prestižas priklauso nuo to, kaip pasirinktą profesiją vertina kiti žmonės. Jį apsprendžia „atsakomybės laipsnis, karjeros prigimtis, išsilavinimo lygis, profesinio rengimo trukmė, valdžia ir įtaka, karjeros nulemta socialinė klasė, pajamos, elgesio kontrolė“. (Petkevičiūtė N., 2006, p. 11) Renkantis profesinės karjeros kelią, reikia žinoti savo interesus bei troškimus ir visuomenės lūkesčius.

Tarptautinių žodžių žodyne karjera apibūdinama kaip sėkminga veikla, pasisekimas gyvenime, veiklos rūšis. Tai žmogaus prigimtinis siekis, jo nuostatų ir veiklų seka, susijusi su žmogaus darbine patirtimi per visą jo gyvenimą. Vadinasi, karjera galima vadinti visą žmogaus gyvenimo kelią. Kitaip tariant, karjera tai tobulėjimas, kuris trunka visą gyvenimą. „Karjeros planavimas suteikia krypties ir stabilumo pojūtį, padeda numatyti pavojingesnius momentus ir patvirtina, kad einama teisingu keliu.“ (Profesijos vadovas. 2008, p. 15) Pasirengimas (rengimasis) karjerai yra procesas, kuris sudaro sąlygas informacijos apie save kaupimui, jos panaudojimui ir susipažinimui su darbinės veiklos pasauliu bei savo santykio su tuo pasauliu nustatymui. Šis procesas paprastai prasideda anksti ir nesibaigia įsidarbinimu. Pasirengimas karjerai tęsiasi visą žmogaus gyvenimą.

Prasminga karjera suteikia žmogui finansinį, psichologinį, emocinį ir praktinį pasitenkinimą. Finansinis užtikrina reikiamas pajamas pragyvenimui, psichologinis sukuria iššūkius ir skatina asmenybės tobulėjimą, emocinis padeda patirti prasmingumo ir bendruomeniškumo jausmą, o praktinis tenkina praktinius poreikius (buvimas konkrečioje geografinėje vietoje, prieiga prie reikiamų bendruomenės paslaugų ir pan.). Sugebėjimas nusibrėžti tinkamą karjeros kryptį ir jos laikytis daro didelę įtaką jaunuolio gyvenimo kokybei.

Žmogaus karjerą lemia atsitiktinumai, tėvų įtaka, draugų moralinis spaudimas, ekonominės aplinkybės. Dažnai karjera išsivysto atsitiktinai, nes yra tokių karjeros galimybių, apie kurias žmogus nežino, nes niekada jų nebandė arba neturėjo progos jų pastebėti.

Darbinės veiklos karjeros samprata aiškinama labai įvairiai. Paprastai karjera yra suprantama kaip greitas ir sėkmingas kilimas tarnyboje, visuomenėje ar mokslinėje veikloje, pasisekimas gyvenime. (Sakalas A., Šalčius A., 1997, p. 14). Tačiau dabar karjera dažniau yra siejama su didesniu atlyginimu, didesne atsakomybe, aukštesniu statusu, prestižu. D. T. Hall manymu, karjera yra ne vien tik pareigų kilimas. Jai vadovauja ne kas kita, o pats žmogus. Karjera apima žmogaus patyrimą išsilavinimo, išsiauklėjimo ir darbinės veiklos srityse ir ji gali tęstis visą darbinį žmogaus gyvenimą.

3.2. KARJEROS PASIRINKIMO TEORINIS PAGRINDIMAS

E. H. Schein sukūrė „karjeros pagrindų“ teoriją, kurioje sakoma, kad karjeros pasirinkimą lemia „pagrindai“. „Pagrindai“ – tai motyvų, vertybių ir individo sugebėjimų kompleksas. (Sakalas A., Šalčius A. 1997, p. 25). Yra skiriama 5 karjeros „pagrindai“.

1. Vadovavimo kompetencija. Šiame etape svarbiausia sugebėti daryti įtaką kitiems, vadovauti, analizuoti, spręsti kompleksines problemas, išlaikyti emocinį stabilumą. Tai sugebėjimai ir vertybės, sudarančios pagrindinę valdymo idėją.

2. Techninė – funkcinė kompetencija. Žmonės, kurie turi tokį pagrindą, gali nenorėti būti paaukštinti, nes jie turi sugebėjimą atlikti konkretų darbą ir paaukštinimas gali pakeisti jų darbo turinį ir atsakomybę.

3. Saugumas. Tai žmonės, kurie visą savo karjerą nori sieti tik su ta organizacija, kurioje dirba. Jie tikisi, kad organizacija įvertins jų sugebėjimus, supras jų poreikius ir sudarys sąlygas karjerai.

4. Kūrybiškumas. Šis pagrindas yra būdingas verslininkams bei technikos kūrėjams. Šie žmonės turi stiprų kūrybos poreikį.

5. Autonomija ir nepriklausomybė. Tai žmonės, siekiantys autonomijos, nes mano, kad organizacija per daug reglamentuoja jų veiklą.

3.2.1. KARJEROS TIPAI IR PAKOPOS

Vienas svarbiausių visuomenės socialinių institutų, rengiant jaunimą savarankiškam gyvenimui, yra mokykla. Bendrojo lavinimo mokyklos profesinio orientavimo uždaviniuose sakoma, kad reikia plėtoti moksleivių profesinę patirtį, ugdyti profesinį kryptingumą, formuoti tinkamus profesijos rinkimosi motyvus ir padėti įsitvirtinti pasirinktoje praktinės veiklos srityje. Mokykla perduoda naujai kartai žmonijos sukauptą kultūrinį palikimą – žinias, normas ir vertybes, teikia

profesinį parengimą, formuoja asmenybę. Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai dažnai lemia profesijos pasirinkimą. Pastebėta, kad mokiniai mokydami tose mokyklose, kur yra gerai organizuojamas profesinis orientavimas, greičiau profesiskai subręsta, tinkamiau apsisprendžia.

Profesinės karjeros planavimas susideda iš profesinio informavimo bei konsultavimo. Nors profesinis informavimas ir konsultavimas gali egzistuoti kaip atskiros ir kaip sudedamosios profesinės karjeros planavimo dalys. Egzistuojamos atskirai, jos tenkina siauresnius kliento poreikius.

Karjeros projektavimas susideda iš ugdymo karjerai ir karjeros planavimo. Karjeros projektavimas apima profesinės karjeros tyrimus, o karjeros planavimas ir ugdymas karjerai naudojami profesinės karjeros tyrimų duomenimis konsultavimo būdu.

M. Driver išskyrė keturis karjeros tipus: tranzitinį, pastovų, linijinį ir spiralinį.

1. Tranzitinis - karjeros vystymo modelio nėra, individai pasyviai iš vienos organizacijos pereina į kitą.

2. Pastovus – profesiją pasirenka visam gyvenimui, linkę prie stabilios veiklos, o ne prie pokyčių.

3. Linijinis - dėmesys skiriamas nuolatiniam karjeros kilimui laiptais, nes karjera pasirenkama anksti.

4. Spiralinis – karjeros tikslai gali periodiškai keistis, nes karjera yra neplanuojama o dažnai atsitiktinai tobulinama.

Šie karjeros tipai yra siejami su E. H. Schein karjeros „pagrindais“, nes jei žmogaus veiklos pagrindas yra saugumas, jis pasirenks pastovų karjeros tipą, o siekiantis autonomijos žmogus realizuos tranzitinį arba spiralinį karjeros tipą.

Karjeros pakopos. Žinant apie karjeros pakopas, kurios yra karjeros pagrindas, karjera nebus planuojama stichiškai. Tam reikalingos žinios apie žmogaus individualius poreikius.

Yra išskiriami trys žmogaus gyvenimo etapai, kuriuose susiformuoja vis kitoks požiūris į karjerą. Pirmajame etape, kitaip dar vadinamame fantazijos etape, būdinga nerealūs, fantastiniai sprendimai, kai norima būti burtininku ar panašiai. Šis etapas prasideda nuo 6 ir tęsiasi iki 11 metų.

Antrasis etapas dar kitaip vadinamas eksperimentiniu etapu. Jį išgyvena 11 – 16 metų jaunuoliai. Jie pirmą kartą suvokia, kad turi priimti sprendimus dėl savo ateities.

Trečiame – realistiniame etape individai apmąsto karjeros, profesijos pasirinkimą. Šis etapas gali tęstis dešimtis ir daugiau metų, nes jiems tenka priimti kompromisinį sprendimą, kai esi įvertinęs savo realias galimybes bei norimus pasiekti tikslus.

Realistiniame etape yra išskiriamos 4 karjeros pakopos: ankstyvoji, vidurinė, vėlyvoji ir išėjimas į pensiją. Kiekvienai karjeros pakopai yra priskiriami individo poreikiai.

Karjeros pakopos ir individo poreikiai

KARJEROS PAKOPOS	ANKSTYVOJI	VIDURINĖ	VĒLYVOJI	IŠĖJIMAS Į PENSIJĄ
INDIVIDO POREIKIAI	Įspūdžių specializacijos.	Sugebėjimų, įgūdžių tobulinimas.	Veikla už organizacijos ribų.	Saviraiška, saugumas.
	Kūrybingumo ugdymas, globa.	Pasitikėjimas savimi.	Atsakomybė už kitų darbą.	
		Kilimas tarnyboje.	Įtaka kitiems.	

Šiuolaikinės karjeros valdymo pakopos yra pagrįstos Maslou poreikių hierarchijos nuoseklumu. Yra skiriamos keturios su individo karjera susijusios gyvenimo pakopos: jaunystė, ankstyvosios pilnametystės pakopa, pilnametystė ir subrendimas. Jaunystėje susiformuoja žmogaus asmenybė, iškyla specialybės, karjeros pasirinkimo problema. Vėlesnieji jaunystės metai susiję su darbine veiklos pradžia. Šis etapas prasideda nuo 16 ir tęsiasi iki 25 metų. Jei šiame tarpsnyje nesusiformuoja asmenybė, gali iškilti problemų dėl karjeros ateityje.

Ankstyvosios pilnametystės pakopoje prasideda ryšių su aplinkiniais formavimasis, žmogus gali save susieti tiek su pavieniais žmonėmis, tiek su žmonių grupėmis. Jei jaunystės pakopoje buvo išsiugdytas savasis ego, tai konflikto tarp gyvenimo ir karjeros pakopų galima išvengti. Šis etapas tęsiasi nuo 25 iki 35 metų.

Pilnametystės pakopa - tai kūrybingas, produktyvus gyvenimo laikotarpis. Jis tęsiasi nuo 30 iki 65 metų. Šioje pakopoje visa individo veikla yra nukreipta į ateities gerovę. Individai šioje pakopoje užsiima jaunų žmonių mokymu, organizacijų kūrimu bei valdymu.

Paskutinė, subrendimo pakopa, kuri tęsiasi nuo 65 metų, yra produktyvaus ir kūrybingo darbo kulminacija. Ją individas pereina sėkmingai, jei nenusivilia gyvenimu, profesijos ir karjeros pasirinkimu.

Ryšys tarp gyvenimo ir karjeros pakopų

KARJEROS PAKOPOS	ANKSTYVOJI	VIDURINĖ	VĒLYVOJI	IŠĖJIMAS Į PENSIJĄ
AMŽIUS	16 - 25	25 - 35	35 - 65	>65
GYVENIMO PAKOPOS	Jaunystė	Ankstyvoji pilnametystė	Pilnametystė	Branda

3.2.2. KARJEROS UGDYMO VEIKSNIAI

Psichologiniai karjeros ugdymo veiksniai yra profesinis subrendimas; intelektas ir specialieji gabumai; poreikiai; interesai; vertybės ir charakteris.

Profesinis subrendimas. Rinktis profesiją - tai asmenybės gebėjimas sąmoningai pasirinkti atitinkamą darbo rūšį ir kelią specialybei įgyti. Vienas subrendimo veiksnių yra patirtis, įgyta teoriniame, o ypač praktiniame darbe. Savęs pažinimas padeda save įvertinti, sąveikoje su socialine aplinka ir darbu.

Intelektas – tai įgimtas mąstymo gabumas, protas; gabumas spręsti uždavinius, numanyti; tai sugebėjimas prisitaikyti prie kintančių gyvenimo ir veiklos reikalavimų ir t.t. Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje intelektas siejamas su organizavimo, prisitaikymo galimybėmis. Tačiau atskirose veiklos srityse intelektas pasireiškia skirtingai, todėl yra kalbama apie teorinį, socialinį, praktinį, profesinį intelektą. Teorinis intelektas - tai gabumas išmokti spręsti problemas, kurti nauja. Socialinis intelektas yra organizaciniais, drausmingumo, dorovingumo sugebėjimais pasireiškiantis emocinis adaptyvumas tarpasmeniniuose, kolektyviniuose santykiuose. Intelektas siejasi su specialiaisiais gabumais, kuriuos laiku pastebėjus ir praktiškai patikrinus dažniausiai pasirenkama tinkama profesija.

Poreikis – tai pirmasis orientacinis profesijos pasirinkimo šaltinis. Tačiau patenkinus poreikį, dažnai praeina troškimas vienai ar kitrai veiklai. Todėl į poreikį reikia atsižvelgti labai atsargiai.

Interesas - pastovesnis profesijos rinkimosi veiksnys, kuris paaiškinamas kaip realiatyvus pastovus poreikis sužinoti, tirti. Interesą stimuliuoja tokie patys veiksniai kaip ir poreikius. Profesinis interesas yra suprantamas dvejopai: kaip poreikis susipažinti su profesija ir ją tirti, ir kaip ilgalaikis gilinimasis į ją dirbant.

Vertybė yra tai, ko žmogus ieško savo biologiniams, materialiniams, socialiniams ar dvasiniams poreikiams pateisinti. Vertybės asmenybės struktūroje įgyja idealų, siekių, gyvenimo tikslo ir prasmės formas. Tačiau jos nepadeda konkretizuoti pasirenkamos profesijos, nes vieną ir tą pačią vertybę gali atitikti daugelis profesijų.

Charakteris ir temperamentas. Yra profesijų, kurias gali pasirinkti tik tam tikro temperamento žmogus.

Yra išskiriami veiksniai, kurie įtakoja galutinį mokinių profesinį apsisprendimą. Tai asmens fiziologinės ir sveikatos galimybės; asmenybės kryptingumas; informacijos kiekis apie profesiją; emocinis santykis su profesija ir socialiniai veiksniai.

Be vidinių karjeros pasirinkimo veiksnių, kuriuos sudaro asmeninės orientacijos, savybių kompleksas, yra išskiriami ir išoriniai karjeros pasirinkimo veiksniai.

Karjeros veiksniai

VIDINIAI	IŠORINIAI
IŠSILAVINIMAS IR KVALIFIKACIJA Akademiniš išsilavinimas Profesinis išsilavinimas Profesinė kvalifikacija	ŠEIMOS ĮTAKA Šeimos vertybės Socialinis – ekonominis lygis
TIKSLAI, LŪKESČIAI Noras vadovauti Darbinės veiklos įvairovė Poreikis dirbti su informacija ar žmonėmis	EKONOMINĖ ĮTAKA Ekonominės sąlygos Padėtis darbo rinkoje Tendencijos darbo rinkoje
VIETINĖS NUOSTATOS Atlyginimas Statusas Garbės troškimas Galimybė padėti šeimai	VISUOMENĖS ĮTAKA Darbo vertinimas Vertybių sistema ĮMONĖS ĮTAKA Darbo sąlygos Požiūris į bendraminčius

Nereikia pamiršti kad didelę įtaką karjeros rinkimuisi, daro šeima, draugai, socialinė grupė, bendra ekonominė situacija bei visuomeninės nuostatos.

Daugelis pedagogų ir psichologų, nagrinėdami jaunimo profesijos pasirinkimą, pagrindinį dėmesį skiria ugdymo klausimams. Gvildenami profesinių interesų ugdymo, profesinio orientavimo ir konsultavimo sistemos kūrimo, profesinės atrankos ir tinkamumo problemas, jaunimą laiko ugdymo objektu. Pasirenkantis profesiją jaunimas yra ne tik ugdymo objektas, bet ir savarankiškas veikėjas. Jaunuoliams įtakos turi daugelis veiksnių, tačiau jų siekiai, besiremiantys motyvais, dažniausiai ir lemia pasirinkimą. Rinkdamiesi profesiją, jie sprendžia ne tik profesijos, bet ir socialinės padėties, gyvenamosios bei darbo vietos pasirinkimo, šeimos sukūrimo, kitus gyvenimo klausimus. Visi šie veiksniai yra tarpusavyje susiję, bei veikia vienas kitą. Sociologai nagrinėja pasirinkimą lemiančius veiksnius: įvairių socialinių institutų poveikį (šeimos, mokyklos, draugų, spaudos, darbo kolektyvo); pasirinkimo objektus (profesiją, specialybę, socialinę padėtį, darbo, gyvenamąją vietą); pasirinkimo motyvus. Vadinas, sociologai stengiasi aprėpti jaunimo apsisprendimo procesą, nes tik tokiu būdu galima nustatyti bendrus visam jaunimui dėsningumus bei skirtingų jo grupių ypatumus.

Svarbu, kad mokykloje vaikai sužinotų apie ateityje galimą profesijos pasirinkimą, jo numatymo ir planavimo būdus bei ryšį su asmeninėmis savybėmis. Šeimoje ir mokykloje praleisti metai sąlygoja

savęs suvokimą. Mokytojams ir profesinio orientavimo specialistams patartina rūpintis vaikų savęs pažinimu, savo asmenybės savybių kitimų supratimu, mokykloje įgyjamo patyrimo susiejimu su ateities planais jau pradžios mokykloje.

Mokslininkai teigia, kad besirenkančiam profesiją apie save reikia žinoti du pagrindinius dalykus: ko nori ir kam esi gabus. Jei jaunuolis gali atsakyti į šiuos du klausimus apie save, pasisekimas garantuotas. Geras savęs pažinimas yra pirmas žingsnis į tinkamą profesijos pasirinkimą, tačiau didžiajai daliai jis labai sunkus ir vieniems neįveikiamas.

Išanalizavus profesinio orientavimo pedagoginius psichologinius pagrindus galime teigti, kad, kiekvieno žmogaus profesinį pasirengimą sąlygoja visuomenės socialiniai, ekonominiai santykiai, kurie reiškiasi per šeimą, mokyklą, bendruomenę. Todėl būtina, padėti moksleiviams išsiaiškinti savo profesinį pašaukimą. Profesinį pašaukimą galima išsiaiškinti profesinio orientavimo pagalba. Teisingai vykdomas profesinis orientavimas padės spręsti uždavinius, susijusius su profesijos pašaukimo klausimais.

Išnagrinėjus moksleivių profesinio orientavimo, kaip vieną iš ugdymo karjeriai galimybių, galima sakyti, kad pagrindinė profesinio informavimo sąlyga yra moksleivių supažindinimas su profesijomis. Dažnai mokiniai nesugeba vieni rasti informacijos, tinkamai pasinaudoti gauta informacija, negali priimti sprendimų. Būtent todėl profesinio orientavimo pagalba mokykloje yra labai reikalinga ir svarbi, nes jaunuoliui padėti pasirinkti profesiją turi padėti ne tik tėvai, bet ir mokykloje dirbantys profesinio orientavimo specialistai.

Apžvelgus karjeros ir profesijos pasirinkimo galimybių ugdymą mokykloje, išaiškėjo, jog pasirengimas profesinei karjerai vyksta bendrojo lavinimo mokykloje, todėl mokykla turi padėti suderinti moksleivio siekius ir galimybes bei juos pritaikyti prie nuolat besikeičiančios visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių.

4. AUKŠTESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ PROFESINIO ORIENTAVIMO KARJERAI EMPIRINIS TYRIMAS

4.1. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

Profesinio mokinių apsisprendimo, orientuoto į karjerą bendrojo lavinimo dalykų mokymosi kontekste galimybėms gerinti, parengta tyrimo metodologija, pasirinktas ir aptartas tyrimo objektas, pasirinkti kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai. Organizuojant tyrimą remtasi ne tik pedagogine ir psichologine literatūra, atspindinčią profesinio orientavimo tyrimo metodologiją, o taip pat atsižvelgta į Anykščių rajono gimnazijų profesinio orientavimo gerinimo poreikius, iškilusius sunkumus.

Tyrimo problema. 1990 m. atgavus nepriklausomybę, pertvarkant švietimą demokratiniais pagrindais, profesinis orientavimas netapo mokyklos atnaujinimo veiksmu. Mokykla nepakankamai vertino mokinių apsisprendimo reikšmę, neteikė sistemingų žinių mokiniams apie profesijų pasaulį. Mokinių, neįgijusių sistemingų profesinių žinių ir patirties, tinkamumą profesijai lėmė ne išsiugdyti objektyvūs jų sugebėjimai ar vertybinės orientacijos, o subjektyvūs troškimai, noras studijuoti aukštosiose mokyklose. Atsižvelgiant į šiuos iškilusius prieštaravimus, svarbu nustatyti profesinio orientavimo būklę Anykščių rajone, patikrinti prielaidą, kad gimnazijoms mokytojams įsitraukus į glaudesnę bendradarbiavimą su profesijų konsultantais ir profesinio orientavimo procesą organizavus naujais pagrindais, mokinių orientavimas karjerai taps kryptingesnis, labiau atitiks mokinio ir visuomenės poreikius.

Tyrimo objektas: aukštesniųjų klasių mokinių profesinio orientavimo karjerai prielaidos ir galimybės Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo tikslas: atskleisti profesinio orientavimo prielaidas ir galimybes rengiant mokinius karjerai Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti profesinio orientavimo psichologinius pedagoginius pagrindus.
2. Išanalizuoti profesinio orientavimo būklę Anykščių rajono bendrojo lavinimo mokyklose.
3. Nustatyti mokinių, jų tėvų, konsultantų požiūrį į profesinį orientavimą ir karjerą.
4. Remiantis gautais rezultatais, numatyti profesinio orientavimo optimizavimo perspektyvas.

Tyrimo metodai:

1. **Teoriniai:** kritinė ir sisteminė mokslinės literatūros analizė tiriamuoju aspektu.
2. **Empiriniai:** Anykščių rajono gimnazijų moksleivių, moksleivių tėvų anketinė apklausa.

3. Kokybinis tyrimas: siekinat pagilinti apklausą buvo apklausti 7 profesinio orientavimo konsultantai.

4. Matematiniai statistikos metodai: tyrimo duomenų apdorojimas atliktas naudojant „SPSS for windows 14.0.“ ir „Excel XP“ programinį paketą.

Tyrimas atliktas anketinės apklausos metodu. Anketas sudaro uždaro, atviro ir mišraus tipo klausimai. Uždaruose klausimuose respondentai galėjo pasirinkti vieną ar kelis atsakymo variantus, atviro tipo klausimuose respondentai galėjo atsakyti į jį savais žodžiais. Respondentų buvo prašoma išreikšti savo požiūrį į profesinį apsisprendimą, teikiamas paslaugas, profesinio informavimo ir konsultavimo šaltinius ir priemones. Tokiais atsakymų variantais siekta nustatyti skirtingus respondentų požiūrius į veiksmus, darančius poveikį profesiniam mokinių apsisprendimui.

Klausimyną sudaro šios klausimų grupės:

- I.** Pirmąją klausimų grupę sudaro klausimai, kurie susieti su demografiniais tiriamųjų požymiais.
- II.** Antrąją klausimų grupę sudaro klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti respondentų požiūrį į profesinį orientavimą ir karjerą.
- III.** Trečiąją klausimų grupę sudaro klausimai, atskleidžiantys profesinių konsultacijų veiksmingumą ir lūkesčius, kurie yra orientuoti į mokyklą.

Tyrimo etapai:

I etapas: siekiant atskleisti profesinį mokinių orientavimą kaip prielaidą rengiant karjerai, buvo analizuoti teisiniai profesinio orientavimo strategiją atspindintys švietimo dokumentai, pedagoginė, psichologinė, sociologinė literatūra apie žmogaus rengimą profesiniam gyvenimui.

II etapas: imties nustatymas, tipišku mokyklų sprendžiančių profesinio orientavimo klausimus paieška. Tyrimo respondентаis pasirinkta:

1. XI ir XII klasių moksleiviai,
2. moksleivių tėvai,
3. profesinio orientavimo konsultantai.

III etapas: sudaryta ir atlikta mokinių ir tėvų anketinė apklausa, apdoroti ir išanalizuoti tyrimo rezultatai.

IV etapas: remiantis moksline literatūra ar atliktų tyrimų duomenų analize, suformuluotos išvados.

Tyrimo imtis ir bazė

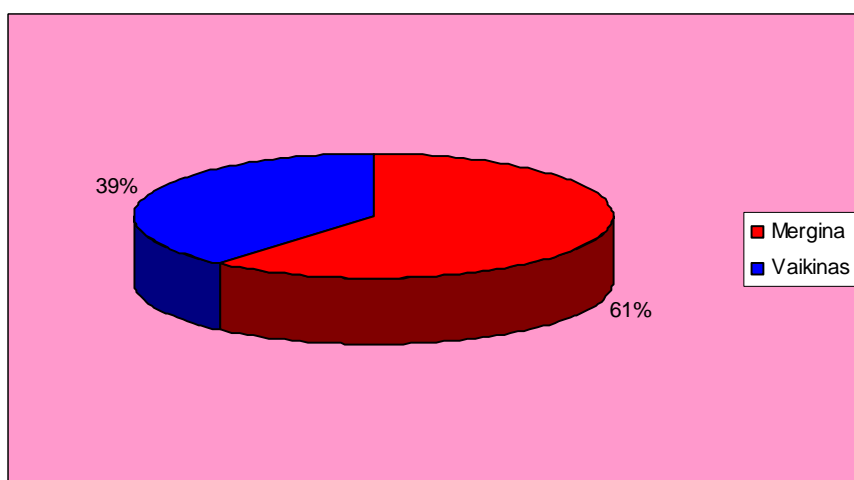
Svarbiausiu tiriamųjų pasirinkimo kriterijumi laikyta vieno tipo mokyklos. Remiantis šiuo kriterijumi sukurta galimybė gautus duomenis lyginti. Remiantis šiuo kriterijumi apklausta Anykščių

rajono gimnazijose besimokantys XI ir XII klasių moksleiviai, moksleivių tėvai ir Anykščių rajono gimnazijose dirbantys profesinio orientavimo konsultantai.

4.2. MOKINIŲ APKLAUSOS REZULTATAI

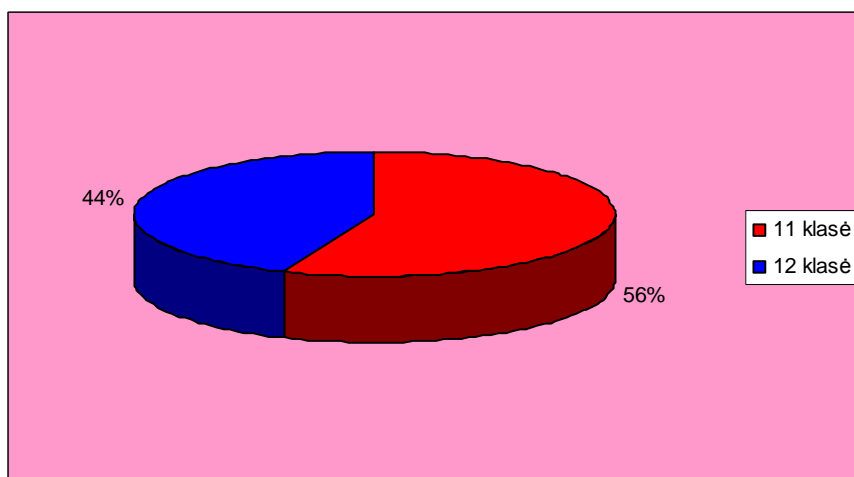
4.2.1. PROFESIJŲ PASIRINKIMO MOTYVAI

Siekinat atskleisti mokinių požiūrį į profesinį orientavimą, apklausta 185 gimnazijose besimokantys moksleiviai. Tyrimu siekta nustatyti apklaustųjų mokinių pasiskirstymą pagal lytį ir pagal klases.

1 pav. Mokinių procentiniai dažniai pagal lytį

Daugiau kaip pusė tirtų moksleivių sudaro merginos ir dviem dešimtadaliais mažiau - vaikinai.

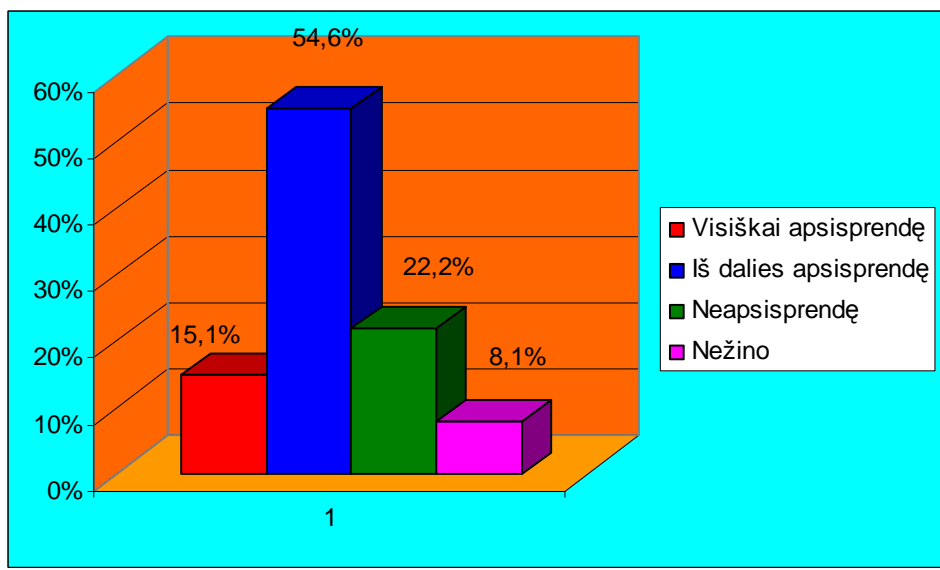

2 pav. Mokinių procentiniai dažniai pagal klases

Tirti XI – XII klasių moksleiviai pasiskirstė apylygiai, daugiau besimokančiųjų XI klasėje.

Didelę reikšmę moksleiviams, renkantis profesiją, turi tėvų patirtis, jų pasitenkinimas profesija. Tėvai, kurie dirba patinkantį ir mielą darbą, visada labiau rūpinasi savo atžalų profesiniu pasirinkimu. Tokiose šeimose daugiau kalbama apie profesijas, rinkimosi ir pasirinkimo reikšmę. Tėvai, gerai pažindami savo vaikų individualias, dalykines savybes, pakankamai kvalifikuotai gali apibūdinti savo vaikų atitikimą tam tikriems profesinės krypties reikalavimams ir tokiu būdu padėti jam apsispręsti. Vadinasi, šeima vaikams yra pagrindinis šaltinis, per kurį veikia visi socialiniai veiksniai. Šeima formuoja vaikų požiūrį į visuomenę, joje vaikai gali vertinti šeimos teikiamas galimybes ir būdus, kaip įgyvendinti savo tikslus.

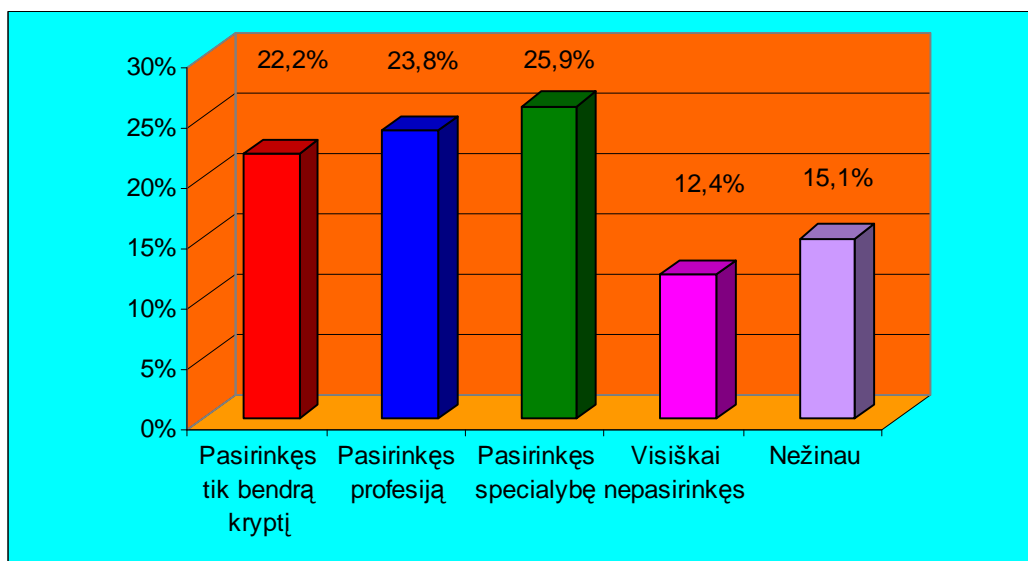
Tėvų įtaką ir pagalbą vaikų profesiniam apsisprendimui tyrė Lietuvos mokslininkai. Prof. M. Barkauskaitės atliktas tyrimas parodė, kad tik 22% moksleivių turi savo ateities planus, kiti – neapsisprendę ar nėra tikri dėl savo pasirinkimo. Siekiant išsiaiškinti, kokia dalis gimnazistų yra apsisprendę dėl savo profesijos, savo tyrime klausėme moksleivių „Ar Jūs apsisprendę, kokią profesiją pasirinksit?“.

3 pav. Moksleivių profesinio apsisprendimo lygiai

Mūsų tyrimas parodė, jog šeimose, kur kalbama apie profesijas, kur tėvai yra neabejingi savo vaikų profesinės krypties apsisprendimui, vaikai, dažniausiai jau yra visiškai ar iš dalies apsisprendę dėl savo būsimos profesijos pasirinkimo. Tai matyti 3 paveiksle. Vadinasi, didžioji moksleivių dalis (beveik 70%) jau žino, kokią profesinę kryptį jie rinksis.

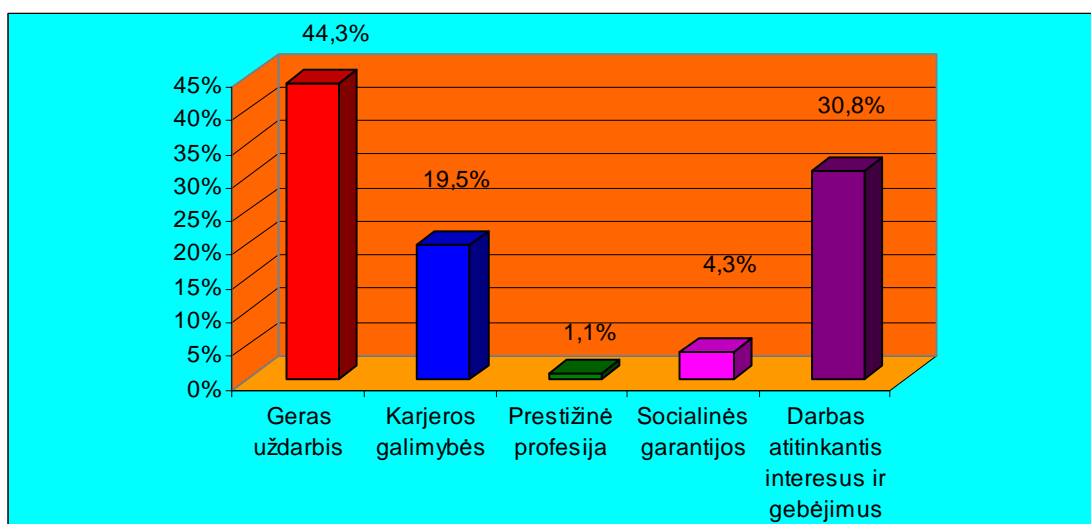
Norint išsiaiškinti, kokia gimnazistų dalis yra pasirinkę profesinę kryptį, profesiją ar konkrečią specialybę, respondentai buvo prašomi apibūdinti savo ateities profesinius ketinimus.

4 pav. Moksleivių profesiniai ketinimai

Tyrimas parodė, jog daugiau nei ketvirtadalis moksleivių yra visiškai apsisprendę specialybės pasirinkimu. Profesiją ir bendrą profesinę kryptį pasirinkę yra daugiau nei penktadalis moksleivių. Vadinasi, didžioji moksleivių dalis žino, kokią profesiją jie rinksis. Tačiau, šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis respondentų visiškai nepasirinkę ar nežino savo profesinių ketinimų.

Tyrimo metu svarbu buvo nustatyti, kokiais motyvais vadovaudamiesi moksleiviai apsisprendžia rinkdamiesi profesiją. Dažnai moksleivius labiau paveikia išoriniai profesijos rinkimosi veiksniai, tokie kaip profesijos prestižas, geras uždarbis, profesinis statusas ir pan. Todėl tyrimo metu buvo siekiama sužinoti, kokiais kriterijais vadovaudamiesi moksleiviai renkasi profesiją.

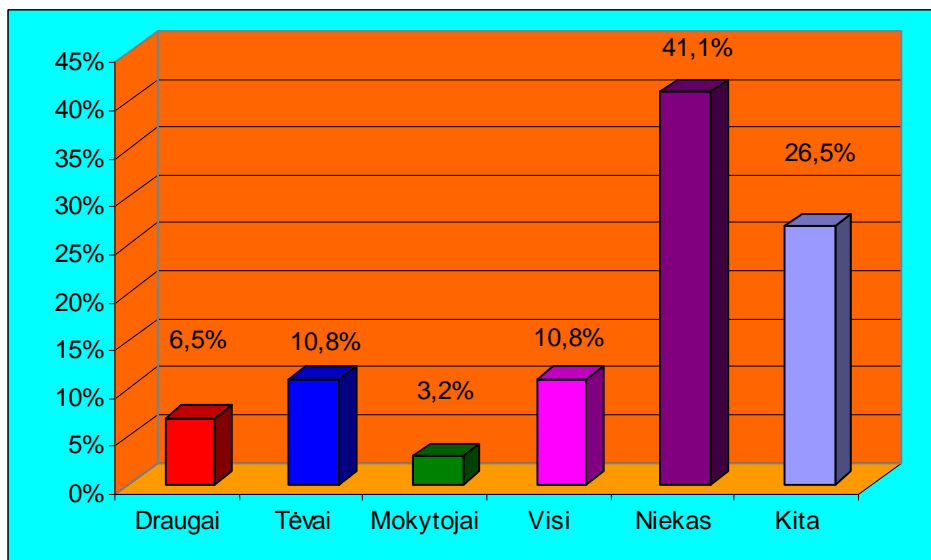

5 pav. Mokinių profesinio apsisprendimo motyvai

Kaip matyti iš 5 paveikslo, moksleiviai rinkdamiesi profesiją, didžiausią dėmesį teikia geram uždarbiui. Darbas, atitinkantis interesus ir gebėjimus, yra šiek tiek mažiau svarbu nei geras uždarbis.

Karjeros galimybės svarbios tik penkdaliui moksleivių. O prestižinė profesija užima pačias žemiausias pozicijas. Šiandieninėje visuomenėje jaunimas pirmumą teikia toms profesijoms, kurios garantuoja gerą uždarbį, tuo tarpu profesijos prestižas kol kas yra paliekamas paskutinėje vietoje.

Renkantis profesiją, apsisprendimą gali nulemti tėvai, draugai, mokytojai ir kiti. Todėl, norint išsiaiškinti moksleivių profesinio apsisprendimo pagrindinius veiksnius, anketoje buvo pateiktas klausimas „Kas nulėmė Jūsų profesinį apsisprendimą?“.

6 pav. Aplinkos veikėjai, darantys įtaką mokinių profesiniam apsisprendimui

2004 m. VDU atliktas tyrimas parodė, jog didžiausią įtaką apsisprendžiant dėl būsimos profesijos turi tėvai. Mūsų tyrimas atskleidė šiek tiek kitokius nei VDU atlikto tyrimo rezultatus. Kaip matome, didžiajai daliai moksleivių (41,1%) niekas nelėmė profesinio apsisprendimo. Tuo tarpu 26,5% respondentų atsakydami į anketos klausimą, pasirinko tą variantą, kuriame galėjo įrašyti savo nuomonę. Pasirodo, didžioji dalis moksleivių galutinį apsisprendimą dėl profesijos padarė patys.

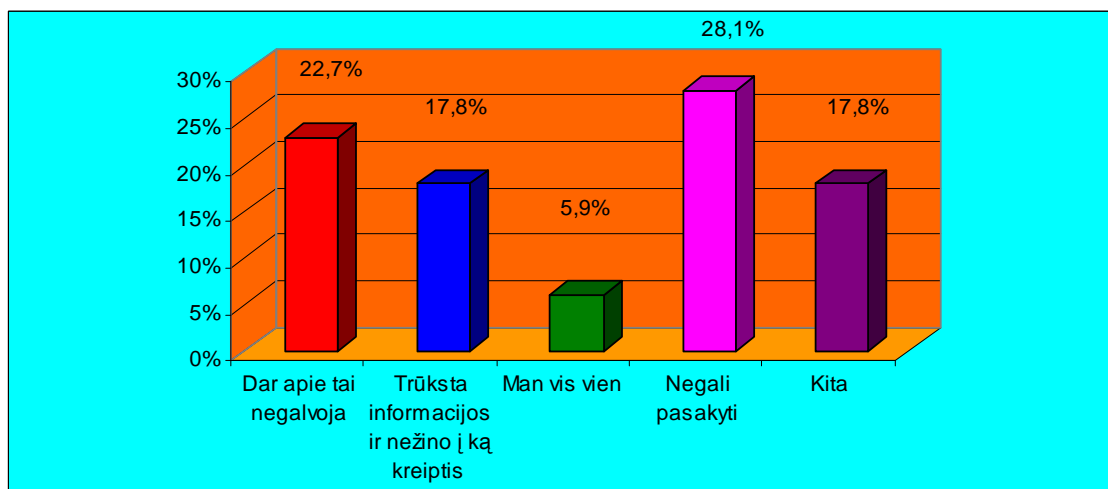
Nagrinėjant atsakymus į klausimą, kodėl tik apie 11% moksleivių pasirinko tėvus, kaip profesinio apsisprendimo puoselėtojus, galima daryti prielaidą, jog tėvų pagalba būna neefektyvi, nes tėvai augo ir mokėsi kitoje visuomeninėje sistemoje ir nėra pakankamai informuoti apie naujas galimybes. Taip pat labai dažnai skiriasi vaikų ir tėvų samprata apie tolesnį žmogaus gyvenimą.

Kitas profesinio apsisprendimo veiksnys yra draugai. Kol moksleivis neapsisprendęs dėl savo profesinės ateities, jį tolimesnį profesinį kelią rinktis įkalba jo draugai. Mūsų atveju, draugų įtaka nėra pagrindinis profesijos rinkimosi veiksnys. Kaip parodė tyrimas, draugų nuomonė profesijos rinkimosi etape, nėra didelė. Tik apie 7% gimnazistų ji yra reikšminga.

Be abejonės, renkantis profesiją didelę įtaką daro mokykla bei mokytojai. Mokykloje profilinio mokymo dėka moksleiviai turi daugiau galimybių išbandyti save įvairiose srityse. Pasak

Herr E. L., besimokydami mokykloje vaikai turi išmokti patys savarankiškai, be kitų pagalbos įgytą patyrimą sieti su ateities planais. Mūsų tyrimas parodė, jog pačiai mažiausiai moksleivių daliai profesiją pasirinkti padėjo mokytojai. Tai įgalina mus manyti, jog mokytojai per mažai arba visai nekalba apie profesijas, jos reikšmę pamokų ar papildomo ugdymo metu.

Kada moksleivis renkasi profesiją, natūralu, jei jis, nors jau ir apsisprendęs dėl būsimo profesinio kelio, vis dar abejoja. Pasak L. Jovaišos, „profesijos pasirinkimas – egzistencijos klausimas. Todėl suprantama, kad jis neišvengiamas“. (Jovaiša L. 1981, p. 88). Todėl, siekiant išsiaiškinti, kodėl moksleiviai abejoja rinkdamiesi tolimesnį profesinį kelią, būtina sužinoti abejonių priežastis.

7 pav. Moksleivių abejonės dėl profesinio apsisprendimo

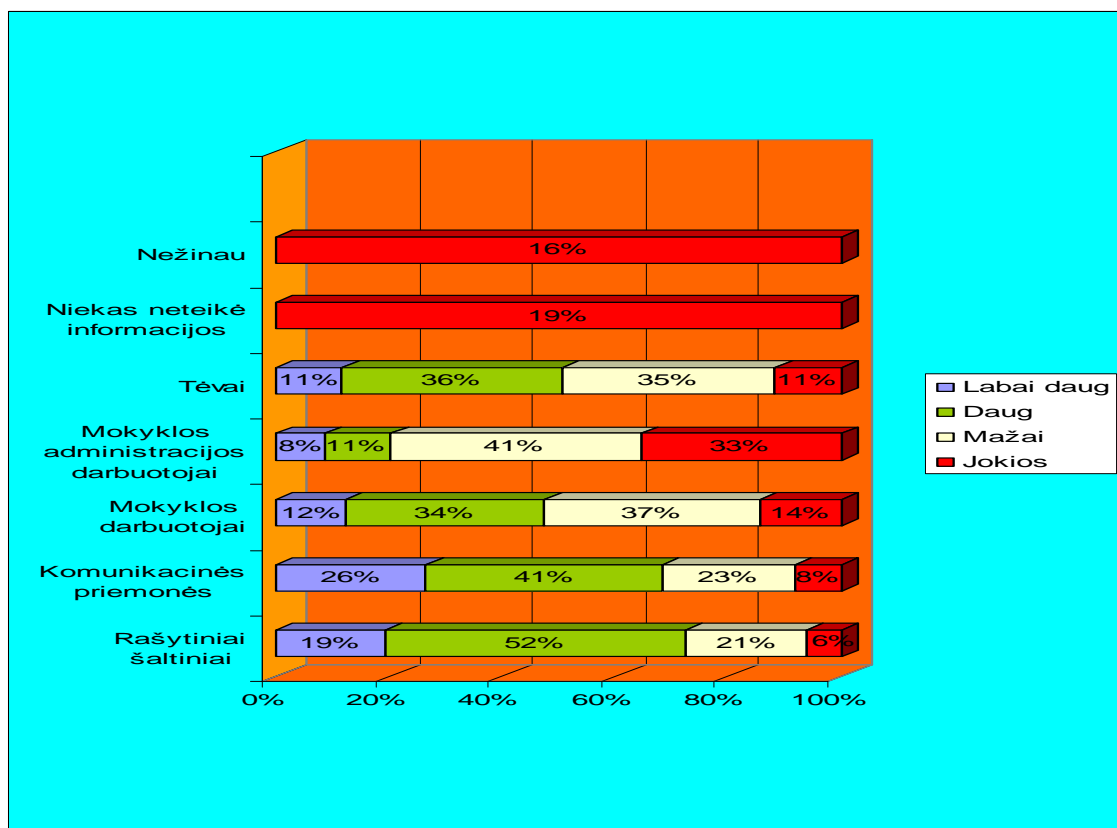
Iš gautų duomenų (7 pav.) matyti, jog dėl savo profesinio apsisprendimo abejoja 28% mokinių, dažnai negalinčių įvardinti netikrumo priežasčių. Penktadalis moksleivių dar apie būsimą savo profesinį apsisprendimą negalvoja, apie penktadalis jų, stokoja informacijos ir jie nežino, kur kreiptis. Kita dalis moksleivių apie (18%) išsakė savo nuomonę. Šiuose atsakymuose didžioji moksleivių dalis (13 moksleivių) teigė, jog jie neabejoja ir jau apsisprendė. 5 moksleiviai mano, kad lemtingą sprendimą jie padarys tik tada, kai žinos mokyklos baigimo egzaminų rezultatus. Mokiniai pasirinkę atsakymą „kita“, apsisprendimo sunkumais laiko profesijų pasirinkimo sudėtingumą, informacijos stoką, abejones dėl įstojimo į aukštąją mokyklą. Mokiniai pateikė šiuos argumentus: 2 moksleiviai mano, kad jiems yra sunku apsispręsti. Kai kurie moksleiviai atsakė, kad „Dar yra laiko“, „Gal ji (profesija, kurią pasirinkau) man netinka, gal nepatiks“, „Nėra informacijos“, „Nežinau ar pavyks įstoti“, „Nežinau, kas būtų geriau“, „Nežinau, kas traukia“, „Nežinau tikslios vietos, kur stoti, nes yra keli variantai“, „Norimų profesijų yra keletas. Sunku apsispręsti, kuri tinkamiausia“, „Sunku pasirinkti tai, ką darysi visą gyvenimą“. Iš duomenų matyti kad, daugelio moksleivių atsakymuose vyrauja žodeliai „nežinau“ bei „sunku“. Šio tyrimo duomenys rodo, jog

moksleiviams informacija apie profesijas nėra teikiama pakankamai. Yra žinoma, kad informacija besirenkančiam profesiją yra reikalinga iš visų veiklos sričių tam, kad moksleiviui būtų visiškai aišku, kur eiti ir kaip apsispręsti. Tokią informaciją turėtų teikti ne tik tėvai ar jam artimi žmonės, bet ir mokykla.

Išanalizavę tyrimo rezultatus galime teigti, kad gimnazistams didžiausią įtaką apsisprendžiant dėl būsimos profesijos nedaro niekas. Taip nurodė 41% gimnazistų. Tačiau didžioji (beveik 70%) dalis gimnazistų, yra visiškai ar iš dalies pasirinkę savo profesinę kryptį. Renkantis profesiją, svarbiausias profesijos rinkimosi kriterijus jiems yra geras uždarbis, tuo tarpu prestižinė profesija svarbi tik mažai daliai moksleivių.

4.2.2. INFORMACIJOS APIE PROFESIJAS ĮGIJIMO BŪDAI

Atliekant tyrimą, buvo svarbu sužinoti, iš kokių šaltinių moksleiviai gauna informacijos apie profesijas (8 pav.).

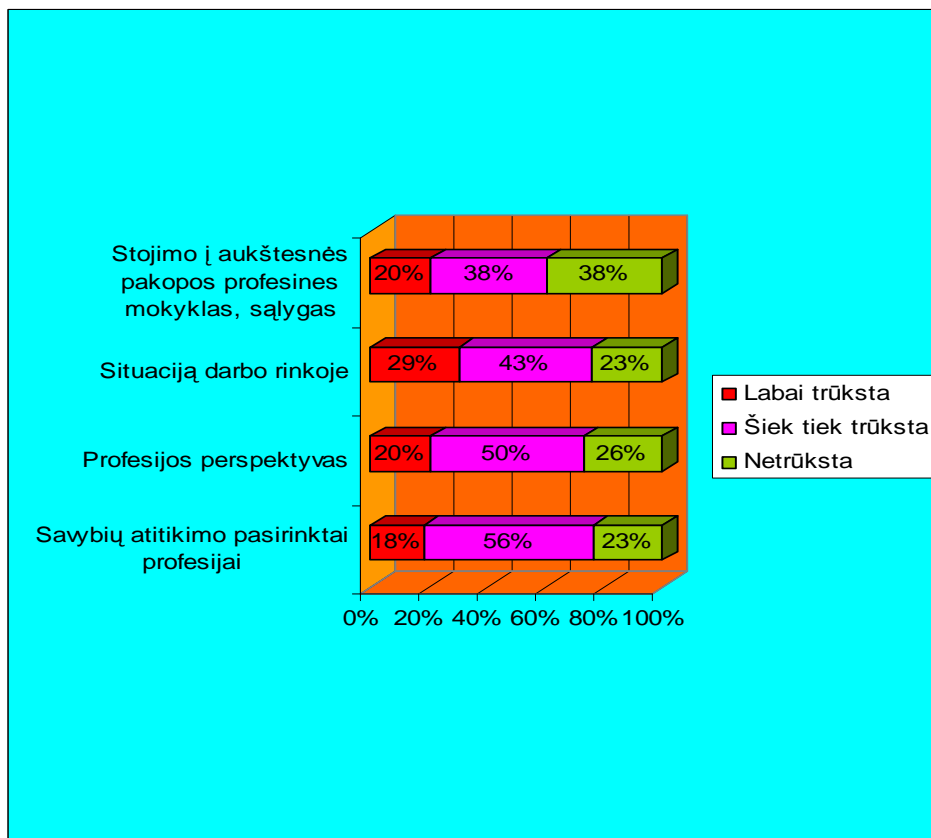

8 pav. Moksleivių informacijos šaltiniai apie profesijas

Kaip matome 8 paveiksle, daugiausia informacijos apie profesijas (26%) moksleiviai gauna iš komunikacinių priemonių. Daug informacijos jiems suteikia rašytiniai šaltiniai (52%), mažai (41%) ir jokios (33%) informacijos apie profesijas jie negauna iš mokyklos administracijos. 19% respondentų nurodė, jog informacijos apie profesijas jiems niekas neteikia. Šiuo atveju galima daryti išvadą, jog mokyklos darbuotojai (tarp jų ir mokyklos administracija) turėtų skirti daugiau dėmesio informacijos mokiniams teikimo klausimais, nes labai daug informacijos iš mokyklos darbuotojų gavo tik 12%, o iš mokyklos administracijos tik 8% moksleivių. Šie skaičiai rodo, kad tik penktadalis moksleivių, informaciją apie profesijas gauna mokykloje. Beveik pusė moksleivių teigė, jog jokios informacijos apie profesijas iš mokyklos darbuotojų (tame tarpe ir iš mokyklos administracijos) negavo. Tai įgalina mus manyti, kad vis tik informacijos apie profesijas moksleiviams, gimnazijoje yra teikiama per mažai.

Niekada nebūna taip, kad renkantis profesiją ar priimant kitus svarbius sprendimus pakanka informacijos. Jaunuoliui informacijos trūkumas yra dar didesnis, nes jis dar neįgijęs gyvenimiškos patirties. Dėl šios priežasties mes norėjome sužinoti, kokios informacijos moksleiviui renkantis profesiją trūksta labiausiai.

9 pav. Informacijos trūkumas moksleiviams

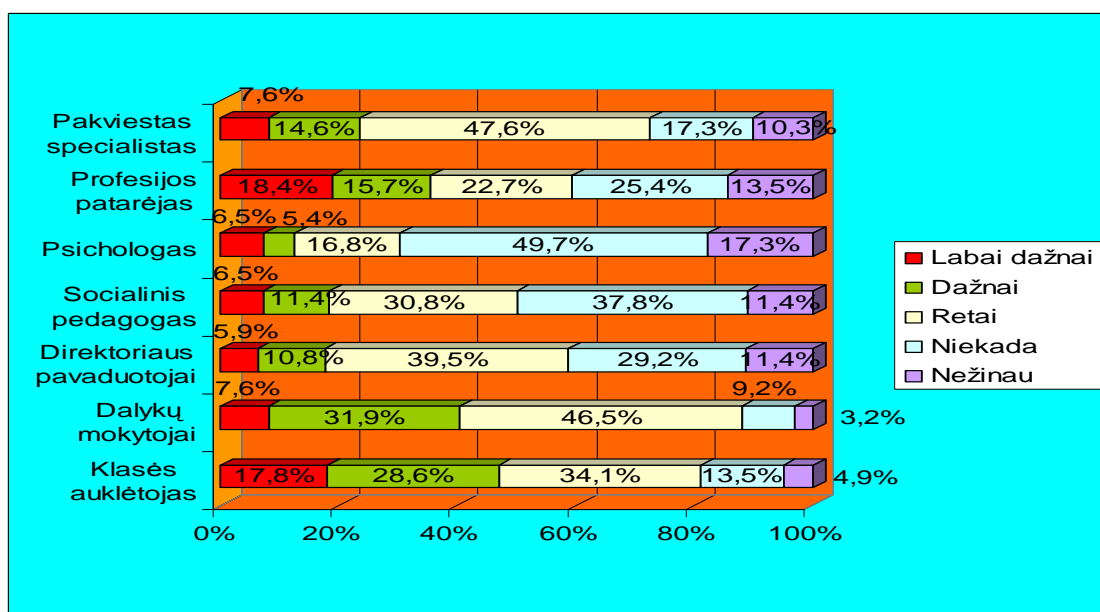
Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad labiausiai moksleiviams trūksta informacijos apie situaciją darbo rinkoje. O informacijos apie stojimo į aukštesnės pakopos profesines mokyklas sąlygas moksleiviams pakanka (9 pav.).

Vadinasi, didžioji dalis moksleivių, informacijos gauna ne iš mokyklos darbuotojų, bet iš komunikacinių priemonių. Mokyklos darbuotojus, kaip pagrindinius informacijos tiekėjus įvardijo tik penktadalis moksleivių. Daugiau nei ketvirtadaliui moksleivių, labiausiai informacijos trūksta apie situaciją darbo rinkoje.

4.2.3. PROFESINIŲ KONSULTACIJŲ VEIKSMINGUMAS

Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų reikalavimų apraše yra nustatyti reikalavimai mokytojams, klasių auklėtojams ir socialiniams pedagogams. Mokytojai mokiniams turi teikti informaciją apie darbo ir profesijų pasaulį, supažindinti su profesinio informavimo šaltiniais, patarti, kur rasti profesinio informavimo ir konsultavimo institucijas. Klasių auklėtojai mokiniams turi teikti pažintinę informaciją apie mokymosi profilius, specialybes, mokymo ir studijų sistemą, supažindinti su profesinio informavimo vietos teikiamomis galimybėmis, profesinio informavimo ir konsultavimo šaltiniais ir institucijomis. Socialiniai pedagogai mokinius turi supažindinti ir konsultuoti su profesinės karjeros planavimu, vykdyti profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo programas; taip pat mokytojus, klasių auklėtojus, profesijos mokytojus supažindinti su profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo programomis. (Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašas, 2005.)

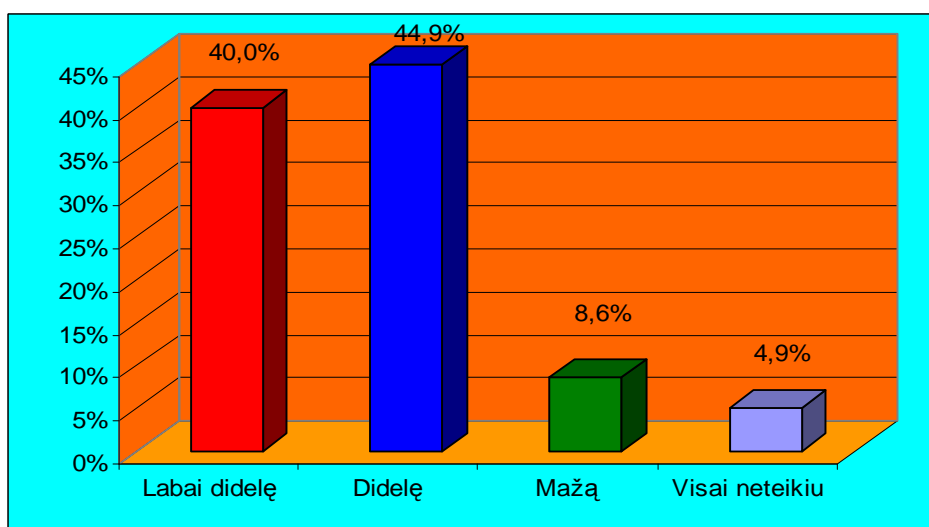
Norint sužinoti, kas dažniausiai teikia profesinio informavimo paslaugas mūsų tirtose mokyklose, klausėme moksleivių, kaip dažnai profesinio informavimo konsultacijas jiems teikia mokykloje dirbantys darbuotojai.

10 pav. Įvairių mokyklos darbuotojų teikiamos profesinio informavimo konsultacijos

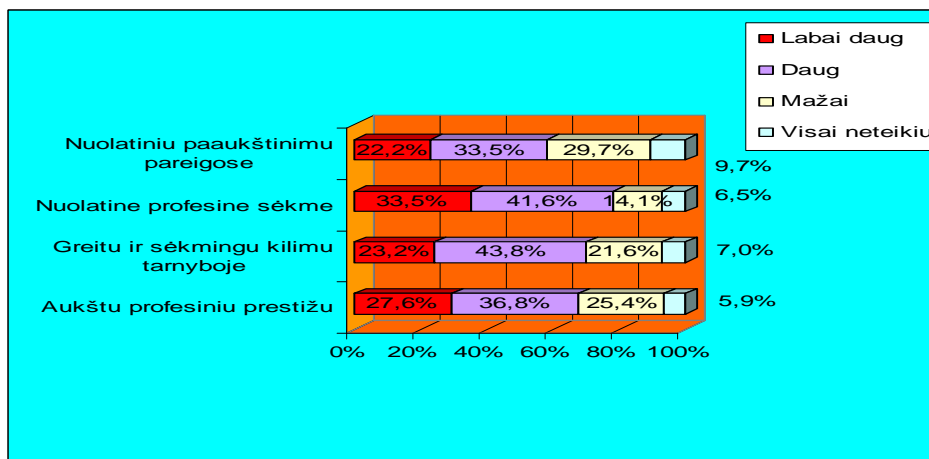
Tyrimo rezultatai atskleidė faktą, kad mokykloje dirbantys pedagogai: klasių auklėtojai, dalykų mokytojai, mokyklos administracijos darbuotojai profesinio informavimo konsultacijas teikia retai. Taip teigia 34 - 47% moksleivių. Tai sudaro didžiąją dalį respondentų. Socialinis pedagogas gimnazijose, anot moksleivių, niekada neteikia profesinio informavimo konsultacijų. Taip nurodė daugiau nei 37% moksleivių. Remdamiesi tyrimo duomenimis (10 pav.), galime teigti, jog dažniausiai moksleivius konsultuoja profesijos patarėjas (18,4%) bei nedaug atsilieka klasių auklėtojai (17,8%). Niekada profesinio informavimo konsultacijų neteikia psichologas. Taip nurodė net pusė apklaustų moksleivių.

Buvo svarbu sužinoti, kokią reikšmę moksleiviai teikia savo būsimai karjerai.

11 pav. Moksleivių požiūris į karjeros reikšmę

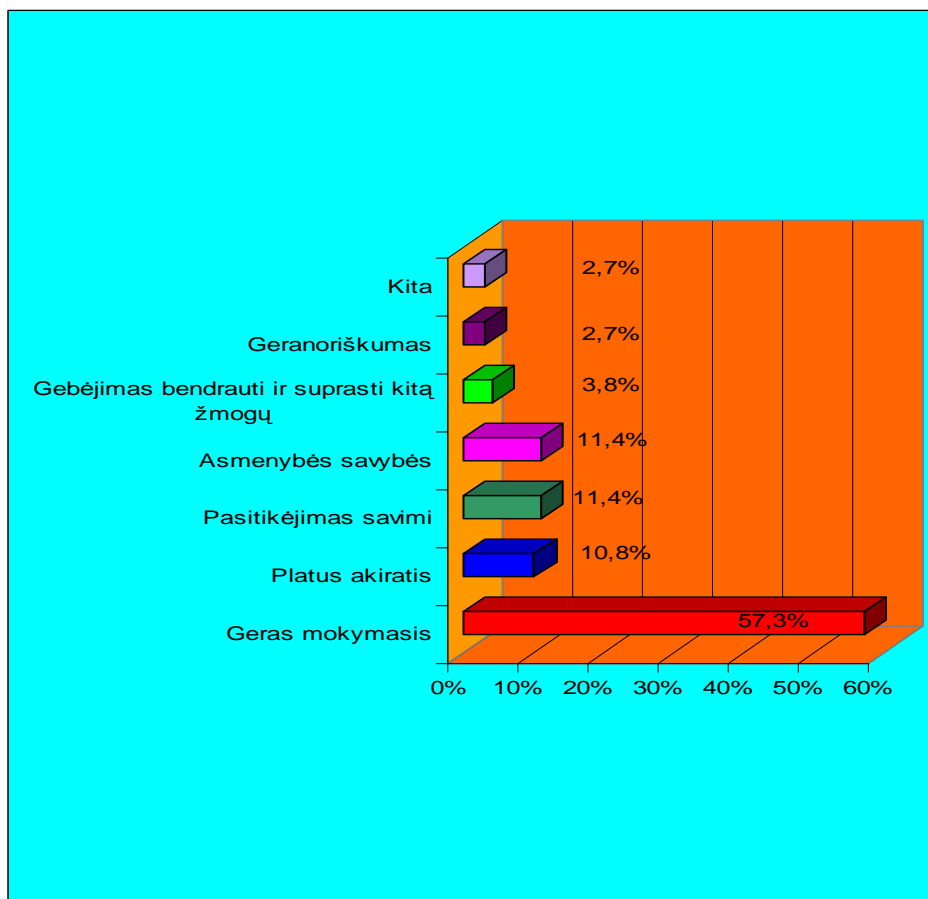
Tyrimas atskleidė, jog didžioji dalis (85%) moksleivių, teikia didelę ir labai didelę reikšmę savo ateities karjerai. Siekiant išsiaiškinti kaip moksleiviai suvokia karjeros reikšmę, moksleivių buvo klausta su kuo jie sieja savo būsimą karjerą.

12 pav. Moksleivių karjeros vertinimas

Duomenys rodo, kad didžioji dalis moksleivių savo būsimą karjerą sieja su nuolatine profesine sėkme. Su aukštu profesiniu prestižu savo karjerą sieja daugiau nei ketvirtadalis moksleivių. Daugiau nei penktadalis respondentų savo karjerą sieja su greitu ir sėkmingu kilimu tarnyboje bei su nuolatiniu paaukštinimu pareigose. Vadinasi, didžioji dalis moksleivių karjerą supranta kaip nuolatinę profesinę sėkmę.

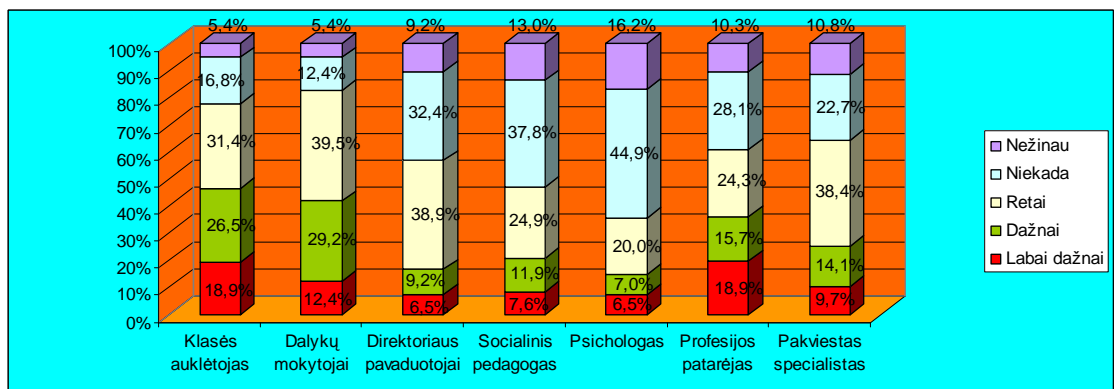
Tyrimo metu svarbu buvo nustatyti, kokie veiksniai lemia moksleivių būsimą karjerą.

13 pav. Būsimos karjeros veiksniai.

Duomenys rodo, jog daugiau nei pusė moksleivių, mokymąsi laiko karjeros pagrindu. Antroje pozicijoje įvardijamas pasitikėjimas savimi, trečioje - asmenybės savybės. Mažiausia respondentų dalis pažymėjo geranoriškumą, kaip pagrindinį veiksnį, lemiantį būsimą karjerą. Taip pat maža respondentų dalis, išsakydami savo nuomonę teigė, jog karjerą lemia gabumai, noras padėti kitiems, organizuotumas, finansai, žinios.

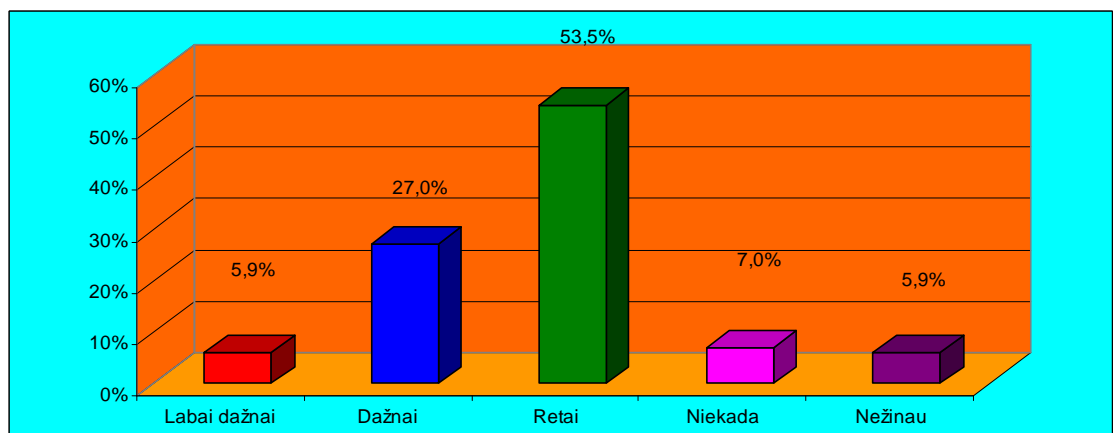
Tyrimo metu buvo svarbu nustatyti, kas teikia informaciją apie karjeros galimybes mokyklose.

14 pav. Moksleivių požiūris į informacijos teikimą apie karjeros galimybes

Paaiškėjo, kad klasės auklėtojai, dalykų mokytojai, mokyklos administracija bei pakviestas specialistas informaciją apie karjeros galimybes teikia rečiausiai. Socialinis pedagogas, psichologas ir profesijos patarėjas, anot respondentų, niekada neteikia informacijos apie karjeros galimybes. Moksleiviai nurodė, jog dažniausiai juos konsultuoja klasių auklėtojai bei profesijos patarėjai (po 18,9%). Taip pat nedaug nuo jų atsilieka ir dalykų mokytojai (12,4%).

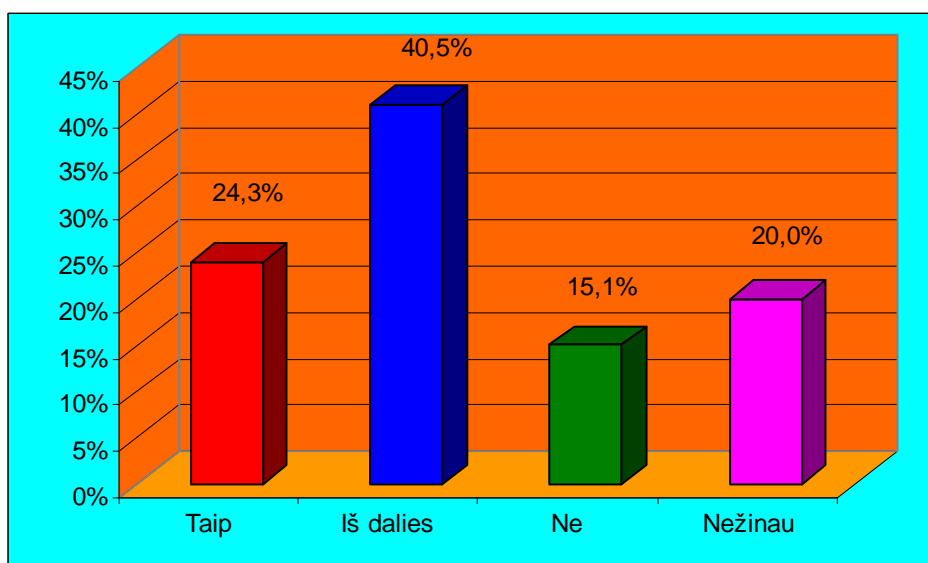
Norint išsiaiškinti profesinio orientavimo būklę Anykščių rajone, gimnazistų buvo klausta: „Kaip dažnai gimnazijoje yra teikiamos konsultacijos profesinio orientavimo klausimais?“ (15 pav.).

15 pav. Profesinio orientavimo konsultacijų teikimas gimnazijoje

Rezultatai rodo, jog daugiau nei pusė mokinių konsultuojami retai profesinio orientavimo klausimais, daugiau nei penktadalis mokinių dažnai ir tik mažiausia dalis moksleivių teigė, jog konsultuojami labai dažnai. Galima daryti išvadą, jog konsultacijos gimnazijoje profesinio orientavimo klausimais yra pakankamai retas reiškinys.

Svarbi yra vidinę struktūrą turinti profesinio orientavimo forma – renginiai. Todėl gimnazistų klausta ar jie vyksta gimnazijose.

16 pav. Profesinio orientavimo renginiai mokykloje

Iš gautų duomenų matyti, jog profesinio rengimo proceso organizavimą renginio forma, pripažįsta kaip nuolat taikoma ir beveik pusė mokinių – tik iš dalies taikoma, o penktadalis gimnazistų apie profesinio orientavimo renginius mokykloje nieko nežino.

Taigi, žymiai didesnė gimnazistų dalis (64%) žino, domisi ir lankosi profesinio orientavimo renginiuose mokykloje, ir todėl galima teigti, jog profesinio informavimo sistemos padėtis bendrojo lavinimo mokyklose gerėja.

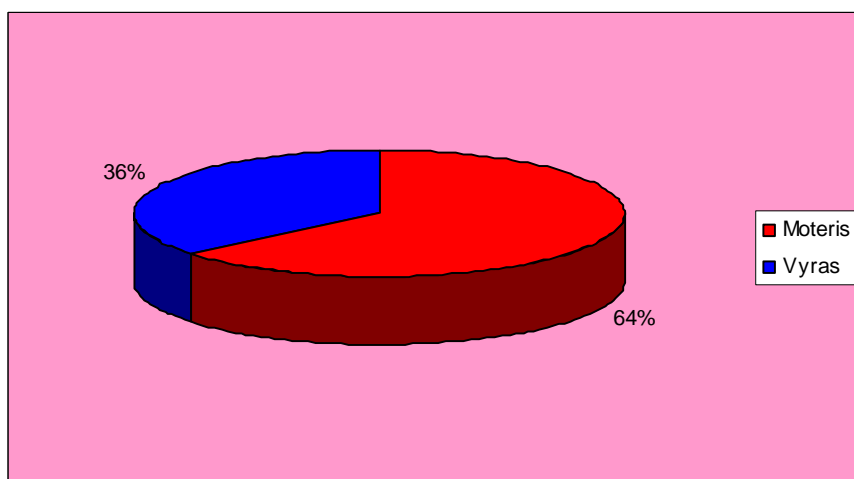
Norint gauti labiau apibendrintus rezultatus apie profesinio orientavimo renginius, buvo pateiktas atviras klausimas: „Kurie profesinio orientavimo renginiai vyksta?“. Gauti atsakymai rodo kad, mokykloje vyksta susitikimai su profesinių, aukštųjų mokyklų atstovais, įvairaus pobūdžio renginiai, kuriuose yra teikiama informacija apie stojimo į aukštesnės pakopos mokyklą sąlygas, PIT organizuojamos konsultacijos, paskaitos profesijos rinkimosi temomis o taip pat susitikimai su buvusiais gimnazijos moksleiviais. Gimnazijose yra organizuojamos ir išvykos į vykstančias atvirų durų dienas įvairiuose universitetuose bei kolegijose.

Išanalizavus profesinių konsultacijų veiksmingumą, paaiškėjo, kad mokykloje dirbantys pedagogai profesinio informavimo konsultacijas bei informaciją apie karjeros galimybes moksleiviams, teikia retai. Daugiau nei pusė mokinių profesinio orientavimo klausimais, konsultuojami retai. Profesinio orientavimo renginiai gimnazijose vyksta tik iš dalies. Tyrimas atskleidė, jog didžioji dalis moksleivių, teikia didelę reikšmę savo ateities karjerai ir ją supranta kaip nuolatinę profesinę sėkmę. Daugiau nei pusei moksleivių, geras mokymasis yra būsimos karjeros pagrindas.

4.3. TĖVŲ APKLAUSOS REZULTATAI

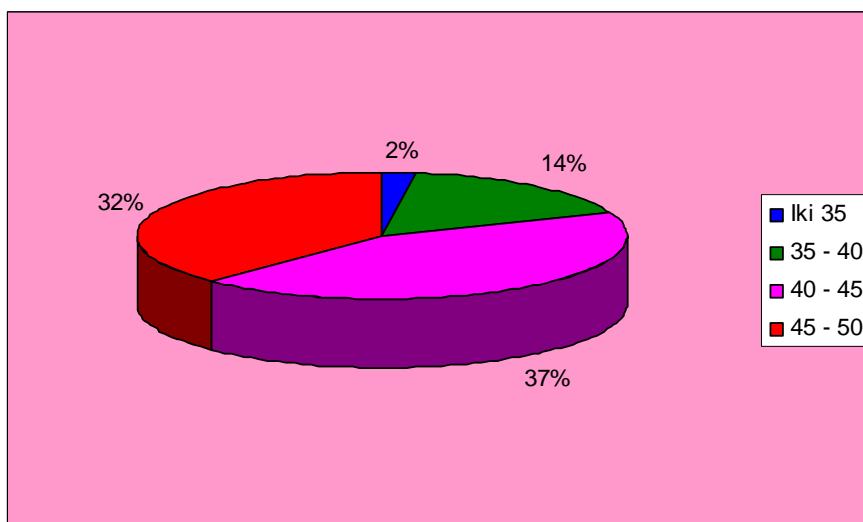
4.3.1. TĖVŲ POŽIŪRIO Į VAIKŲ PROFESINĮ ORIENTAVIMĄ IR KARJERĄ ASPEKTAI

Siekinat atskleisti tėvų požiūrį į profesinį orientavimą ir karjerą aspektus, apklausta 104 gimnazijose besimokančių moksleivių tėvai. Tyrimu siekta nustatyti apklaustųjų tėvų pasiskirstymą pagal lytį, amžių bei išsilavinimą.

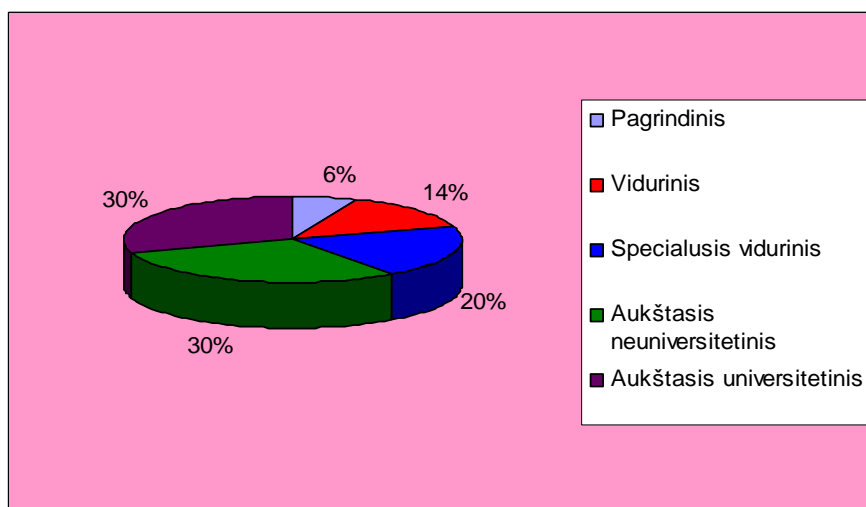
17 pav. Moksleivių tėvų procentiniai dažniai pagal lytį

Daugiau nei pusė tirtų tėvų sudaro moterys ir beveik trim dešimtadaliais mažiau – vyrai.

18 pav. Moksleivių tėvų procentiniai dažniai pagal amžių

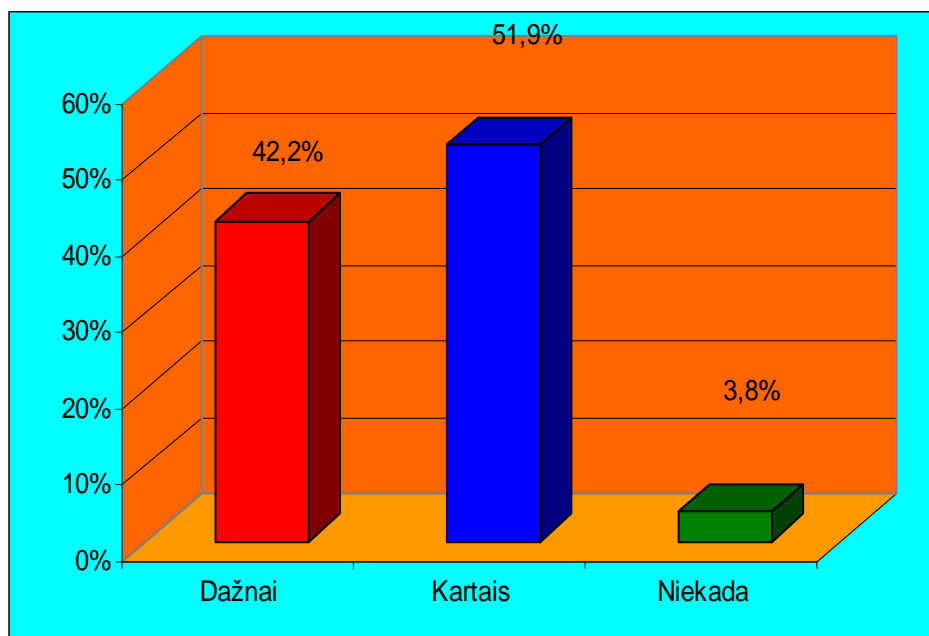
Didžiausią procentą sudaro tėvų amžius nuo 40 iki 45 metų.

19 pav. Moksleivių tėvų procentiniai dažniai pagal išsilavinimą

Daugiau nei pusė tirtų tėvų išsilavinimas yra aukštasis neuniversitetinis ir aukštasis universitetinis.

Svarbi šeimos auklėjimo sudedamoji dalis yra pastovus tėvų ir vaikų bendravimas, kai kiekvienas jos narys reaguoja viens į kito veiksmus. Todėl svarbu nustatyti bendravimo proceso sistemingumą. Todėl klausėme tėvų „Ar jų šeimose yra kalbama apie profesijos pasirinkimą ir jos reikšmę?“.

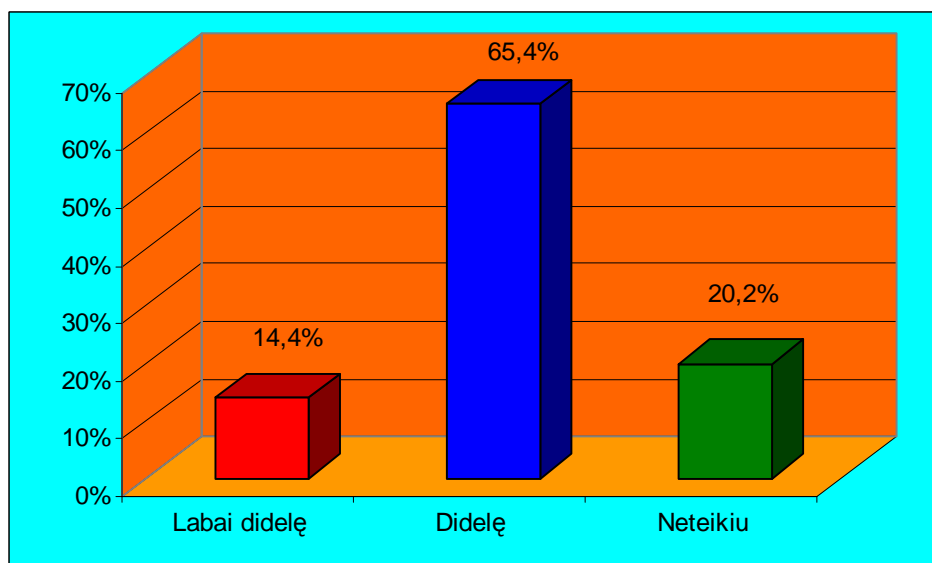
20 pav. Bendravimo pastovumo statistiniai dažniai šeimoje

Duomenys liūdi, kad ne visi tėvai kalbasi apie profesijas savo šeimose. Sistemingai bendrauja ir aptaria profesinį pasirinkimą kaip svarbią veiklos sritį daugiau nei pusė tėvų. Dažnai

kalbasi, šiek tiek mažiau nei pusė respondentų. Galime daryti prielaidą, jog didžioji dalis tėvų kalbasi apie profesijos pasirinkimo reikšmę su savo atžalomis.

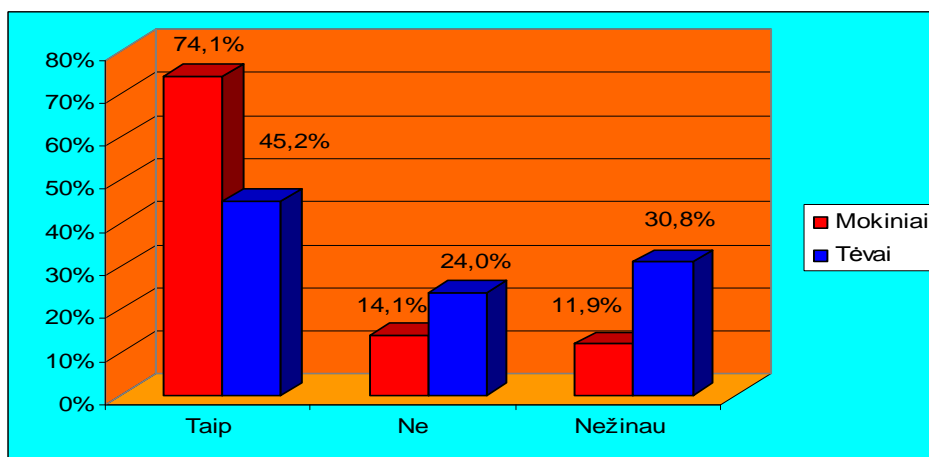
Vaikams renkantis profesiją, tėvams iškyla rūpestis – kaip padėti vaikams pasirinkti teisingą profesinį kelią. JAV mokslininkų (C. Falke – Hobson ir kt,1993) tyrimai rodo, kad tėvai vienodai gali ir palengvinti, ir apsunkinti vaikui sprendimo priėmimą. Norėdami, kad būtų išvengta nepageidaujamų konfliktų, tėvai turi nuolat domėtis vaiko gyvenimu. Vaikas turi žinoti, kad gali pasitikėti tėvais, kad tėvai jam gali būti patikimi draugai bei patarėjai. Todėl, siekiant išsiaiškinti, ar tėvai padeda savo vaikui, tėvų klausiamo „Ar teikiate pagalbą savo vaikui apsisprendžiant dėl profesinės krypties?“.

21 pav. Tėvų pagalbos teikimo vaikui procentiniai dažniai

Atsakydami į klausimą, didžioji dauguma tėvų nurodė teikiantys didelę pagalbą. Visai neteikia pagalbos penktadalis respondentų, labai dažnai pagalbą teikia savo vaikams tik 14,4% respondentų. Vadinasi, didžiajai daliai (beveik 80%) tėvų rūpi, kokią profesinę kryptį pasirinks jų atžalos.

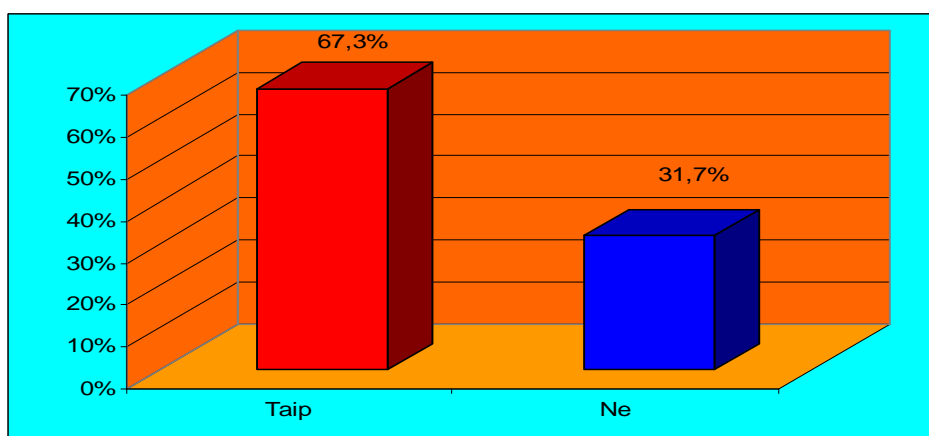
Viena iš svarbesnių profesinio orientavimo funkcijų yra informacijos moksleiviams suteikimas. Siekiant nustatyti profesinio orientavimo būklę Anykščių rajone, būtina sužinoti tėvų ir mokinių požiūrį į profesinį orientavimą. Tiriant informacijos apie profesijų pasirinkimą pakankamumą gimnazijose, moksleivių ir tėvų buvo klausama, ar mokykloje yra teikiama informacija apie profesijas.

22 pav. Informacijos moksleiviams teikimo apie profesijas statistiniai dažniai

Lyginant tėvų ir gimnazistų atsakymus, kaip matyti 22 paveiksle, didesnė dalis moksleivių ir beveik pusė tėvų teigė, kad gimnazijose yra teikiama informacija apie profesijas. Mažiau nei penktadalis moksleivių ir mažiau nei ketvirtadalis tėvų teigė, jog informacija apie profesijas gimnazijose nėra teikiama. Beveik 12% moksleivių ir apie 30% tėvų teigė, kad jie nežino apie informacijos teikimą gimnazijose. Galima daryti išvadą, jog informacija apie profesijas mokiniams gimnazijose teikiama pakankamai, nes didžioji dalis moksleivių bei jų tėvų į šį klausimą atsakė teigiamai. Dalis tėvelių nežino, ar vaikams informacijos apie profesijas yra pakankamai. Vadinasi, galima sakyti, jog 31% tėvų nesidomi mokykloje vykstančiu profesiniu orientavimu arba jiems teikiama informacija apie profesinio orientavimo mokykloje vykdomą veiklą yra neteikiama arba jos teikiama per mažai.

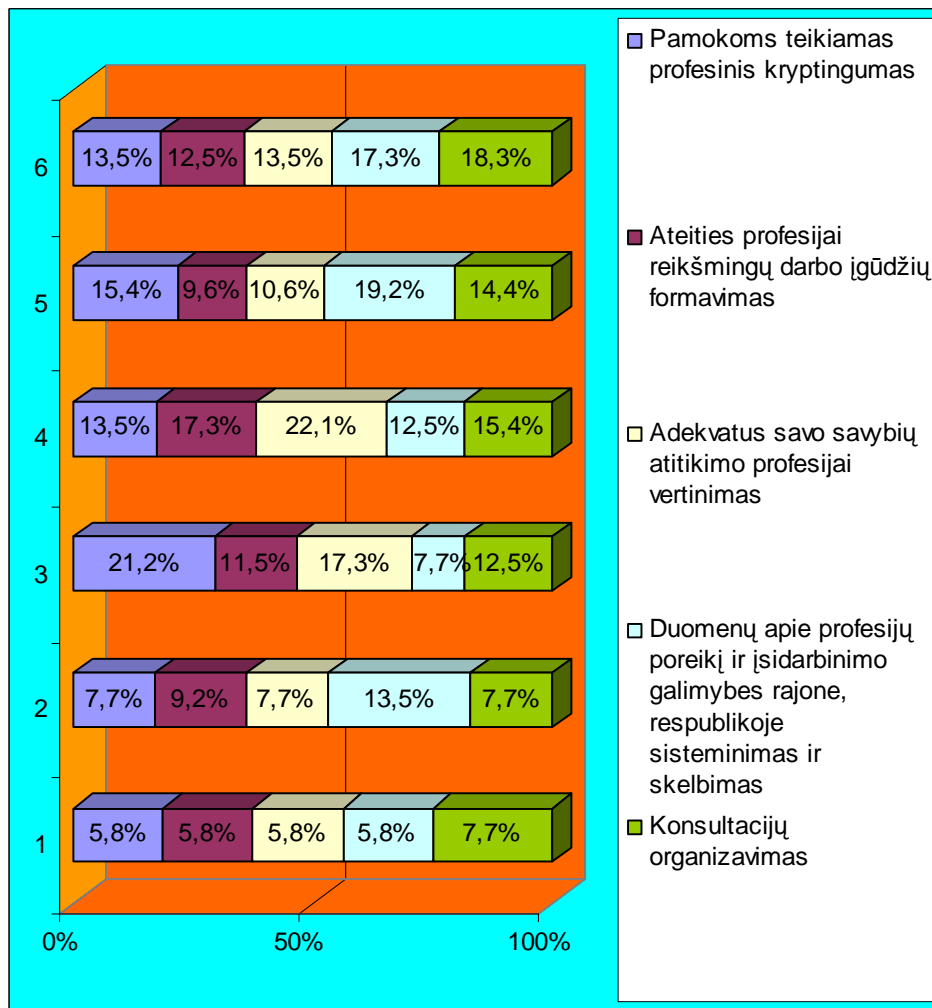
Siekiant išsiaiškinti, ar gimnazijoje mokiniai yra rengiami profesijai, klausėme tėvų „Ar mokykloje, kur mokosi Jūsų vaikas, siekiama jį rengti profesijai“.

23 pav. Tėvų nuomonė apie moksleivių rengimą profesijai gimnazijose

Nagrinėjant gautus duomenis, išaiškėja, jog moksleivius siekiama rengti profesijai. Didžioji dalis apklaustųjų tėvų teigė, jog mokykla, kurioje mokosi jų vaikai, siekia juos rengti profesijai. Daugiau kaip ketvirtadalis apklaustųjų tėvų teigė, jog mokykla, kur mokosi jų vaikai, nesiekia moksleivių rengti profesijai.

Norint išsiaiškinti, kokia profesinio orientavimo strategija diegiama mokyklose buvo prašoma tėvelių 6 balų sistemoje įvertinti įvairias profesinio orientavimo strategijas.

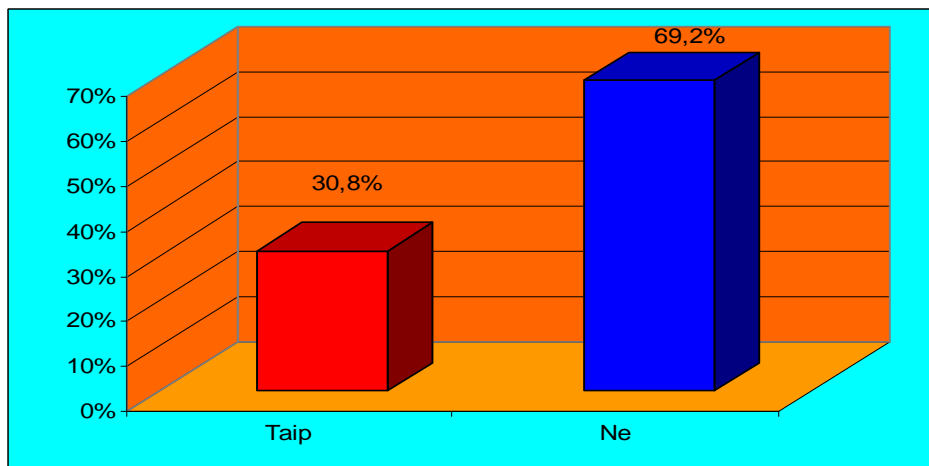

24 pav. Tėvų profesinio orientavimo strategijų gimnazijose vertinimas (1 – žemiausias, 6 – aukščiausias vertinimas)

Analizuojant moksleivių tėvų atsakymus į klausimą, kokia profesinio orientavimo sistema yra diegiama mokykloje (24 pav.), galima pastebėti, jog didžiausioji dalis tėvų mano, kad pamokoms teikiamą profesinį kryptingumą gali įvertinti tik patenkinamai (3 balai). Ateities profesijai reikšmingų darbo įgūdžių formavimą gimnazijose, didžiausia tėvų dalis vertina gerai (4 balai). Šiek tiek mažiau tėvų (11,5%) darbo įgūdžių formavimą įvertino prastai (3 balai). Dauguma tėvų, kaip matome 24 paveiksle, mokykloje formuojamą adekvatų savybių atitikimą profesijai vertina taip pat prastai (3 balai). Į klausimą „Ar mokykloje yra skelbiami duomenys apie profesijų poreikį ir įsidarbinimo galimybes rajone ar respublikoje?“, didžioji dalis tėvų (19,2%) atsakydami nurodė, jog vertina labai gerai (5 balai). Mokykloje organizuojamas konsultacijas profesijos rinkimosi klausimais puikiai (6 balai) įvertino 18,3% respondentų. O tai sudaro didžiąją dalį visų apklaustųjų.

15,4% tėvų šį kriterijų įvertino gerai (5 balai). Kaip matome, geriausiai tėvų vertinama profesinio orientavimo strategija yra, konsultacijų organizavimas.

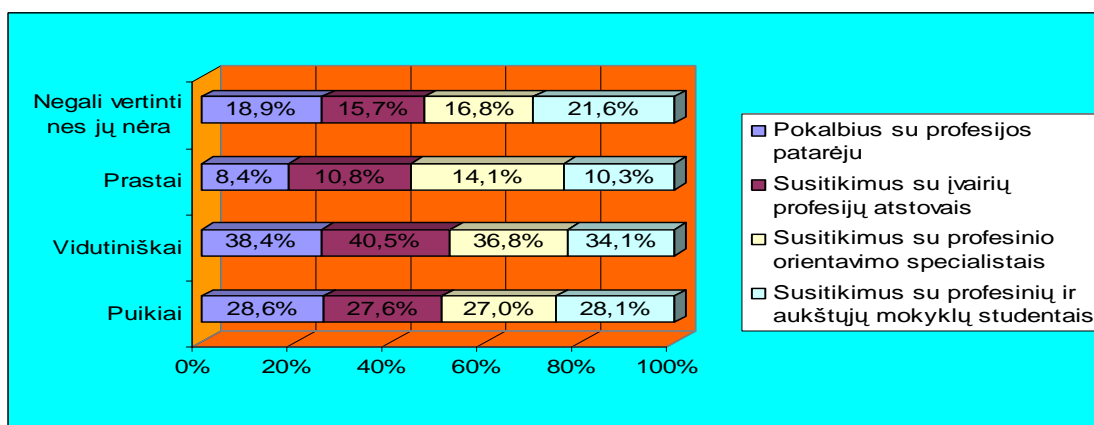
Norint, kad profesinis ugdymas taptų sėkmingesnis, būtinas glaudesnis bendradarbiavimas tarp tėvų ir mokyklos.

25 pav. Tėvų lankymasis profesinio orientavimo renginiuose mokykloje

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad tėvai nesilanko mokyklose organizuojamuose profesinio orientavimo renginiuose (25 pav.). Tėvai išskiria kelias nesilankymo tokio pobūdžio renginiuose priežastis. Dalis tėvų teigia, jog lankytis jiems paprasčiausiai nėra laiko (jie dirba iki 17 val., o renginiai dažniausiai organizuojami pamokų metu). Kita dalis teigia, jog šiuose renginiuose jiems yra nuobodu ir neįdomu. Treti mano, jog jiems tokio pobūdžio renginiai yra nereikalingi. Didžioji dalis teigė, jog jų apie organizuojamus profesinio orientavimo renginius mokykloje niekas neinformuoja. Galime daryti išvadą, jog tėveliai yra mažai informuojami apie mokykloje vykstančius profesinio orientavimo renginius, todėl didžioji jų dalis juose nesilanko.

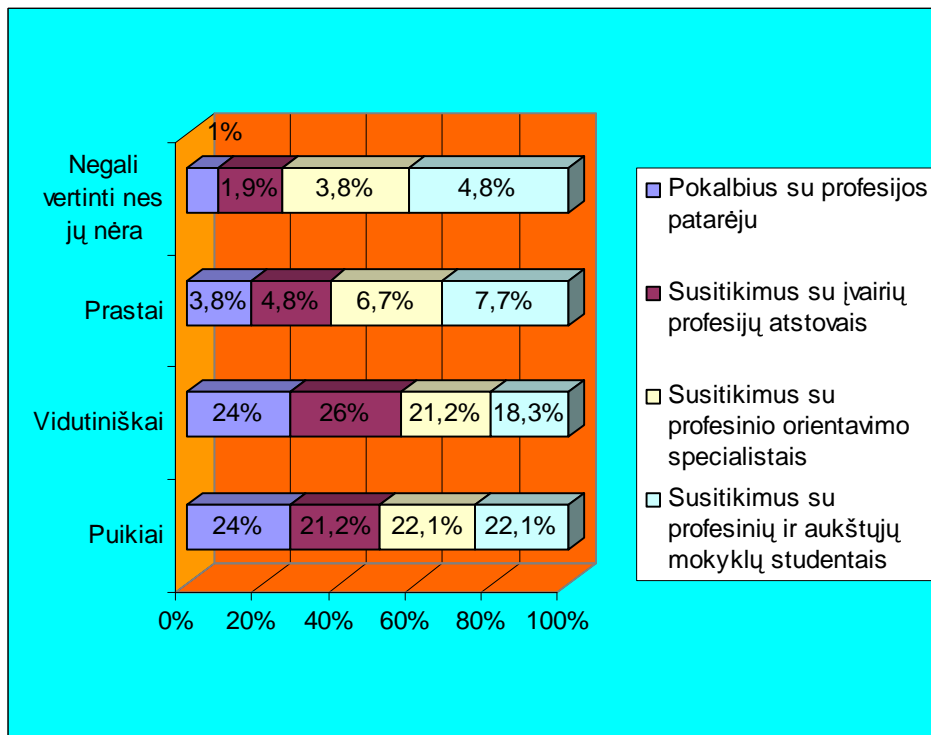
Siekiant išsiaiškinti, kaip organizuojamas profesinis orientavimas gimnazijose, siekėme sužinoti, kaip moksleiviai bei jų tėveliai vertina gimnazijoje vykstančius profesinio orientavimo renginius.

26 pav. Moksleivių požiūris į profesinio orientavimo renginius gimnazijoje

Didžiausia moksleivių dalis gimnazijose organizuojamus renginius vertina vidutiniškai. Daugiau nei ketvirtadalis moksleivių, pokalbius su profesijos patarėju vertina puikiai. Galima teigti, jog, pokalbiai su profesijos patarėju gimnazijose yra organizuojami, tačiau beveik penktadalis moksleivių nežino apie organizuojamus pokalbius su profesijos patarėju (26 pav.). Susitikimai su įvairių profesijų atstovais vyksta dažniau nei pokalbiai su profesijos patarėju. Šį faktą patvirtina anksčiau nagrinėtas klausimas, kuriame mokiniai nurodė, jog pakankamai dažnai mokykloje vyksta susitikimai su profesijų atstovais. Susitikimus su profesinio orientavimo specialistais beveik 37% moksleivių vertina vidutiniškai. Daugiau nei ketvirtadalis moksleivių nurodė, kad šiuos renginius jie vertina puikiai. Beveik penktadalis moksleivių nurodė, kad tokie renginiai jų mokykloje nevyksta. Ir tik mažiausia moksleivių dalis, susitikimus su profesinio orientavimo specialistais vertina prastai. Susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais vidutiniškai vertina 34% moksleivių, puikiai - 28% moksleivių. Negali vertinti, nes tokių renginių mokykloje nėra, apie penktadalis ir prastai juos vertina 10% moksleivių.

Iš gautų rezultatų galime daryti prielaidą, jog renginiai mokyklose yra organizuojami, tačiau jie nėra kokybiški, nes moksleiviai, juos vertina tik vidutiniškai. Vadinasi, profesinio orientavimo renginius mokyklose reiktų gerokai patobulinti, kad jie taptų įdomesni moksleiviams.

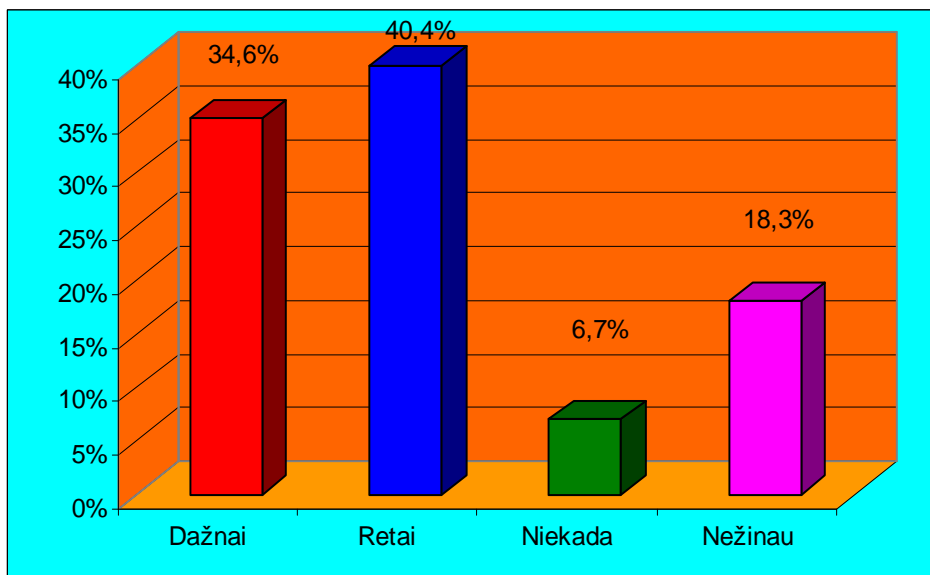
27 pav. Tėvų požiūris į profesinio orientavimo renginius gimnazijoje

Tėvai pokalbius su profesijos patarėju įvertino gerai. Beveik pusė respondentų (48%) šiuos renginius įvertino „puikiai“ bei „vidutiniškai“. Prastai juos vertina tik 4% tėvelių. Pati mažiausia tėvų dalis, pokalbių su profesijos patarėju negalėjo vertinti, nes tokių jų manymu, nėra. Susitikimus

su įvairių profesijų atstovais moksleiviai ir jų tėveliai vertina šiek tiek prasčiau nei pokalbius su profesijos patarėju. Tiek moksleiviai, tiek tėvai šiems susitikimams suteikė „vidutinišką“ vertinimą. Bevei pusė moksleivių susitikimus su profesijų atstovais vertina vidutiniškai, puikiai - 27%, negali vertinti, nes jų nėra, - 15% respondentų, o prastai vertina apie 11% moksleivių. Tėvai susitikimus su įvairių profesijų atstovais vertina labai panašiai kaip ir jų atžalos. Vidutiniškai vertina daugiau nei penktadalis tėvų, puikiai vertina – daugiau nei ketvirtadalis, prastai – beveik 5%, o negali vertinti, nes mano, kad tokių nėra, - beveik 2 procentai tėvų. Daugiau nei penktadalis tėvų mano, kad susitikimai su profesinio orientavimo specialistais vyksta puikiai ir vidutiniškai. Prastai vertina 6,7%, o negali vertinti, nes tokių nėra, - 3,8% tėvelių. Labai panašiai tėvai vertina ir susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais.

Analizuojant moksleivių ir tėvelių atsakymus, galima pastebėti, kad geriausiai moksleiviai ir jų tėvai vertina pokalbius su profesijos patarėju. Vidutiniškai, tiek tėvai, tiek moksleiviai, vertina susitikimus su įvairių profesijų atstovais. Prastai moksleiviai vertina susitikimus su profesinio orientavimo specialistais, o tėvai prastai vertina susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais.

Norint išsiaiškinti, kaip dažnai tėvai yra informuojami profesinio orientavimo klausimais, jiems buvo pateiktas klausimas „Ar tėvų susirinkimų metu teikiama informacija profesinio orientavimo klausimais?“.

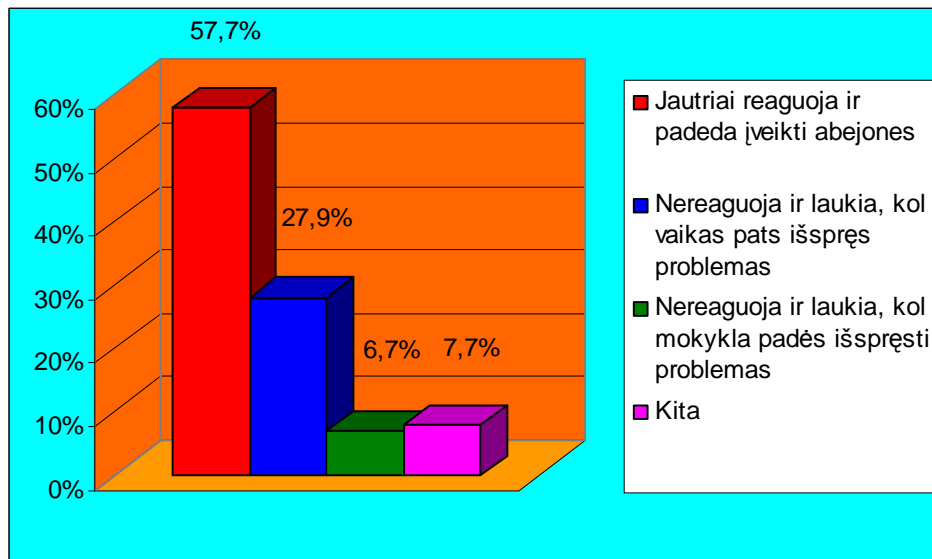
28 pav. Tėvams teikiama informacija profesinio orientavimo klausimais tėvų susirinkimų metu

Didžioji dalis respondentų teigia, kad tėvų susirinkimų metu informacija profesinio orientavimo klausimais yra teikiama retai. Beveik 35% tėvų mano, kad informacija teikiama dažnai. Galima teigti, jog mokyklos darbuotojams reiktų geriau pagalvoti apie organizuojamus tėvų susirinkimus, galbūt dažniau juose reiktų skleisti informaciją tėvams apie PIT centruose vykdomą veiklą.

Išanalizavus tėvų požiūrį į vaikų profesinį orientavimą, galime daryti prielaidą, jog didžioji dalis tėvų kalbasi apie profesijos pasirinkimo reikšmę šeimoje, jiems rūpi vaikų profesinis pasirinkimas. Tėvai ir moksleiviai teigia, kad informacijos apie profesijas mokiniams gimnazijose pakanka, taip pat mano, kad gimnazistai yra rengiami ateties profesijai. Tėvai teigia, jog gimnazijose yra diegiama konsultacijų organizavimo strategija. Tačiau, tėvai yra mažai informuojami apie mokykloje vykstančius profesinio orientavimo renginius, todėl didžioji jų dalis juose nesilanko. Analizuojant moksleivių ir tėvelių atsakymus, galima pastebėti, kad geriausiai moksleivių ir tėvų vertinami yra pokalbiai su profesijos patarėju, prasčiausiai - susitikimai su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais.

4.3.2. TĖVŲ LŪKESČIAI ORIENTUOTI Į MOKYKLOS ATSAKOMYBĘ

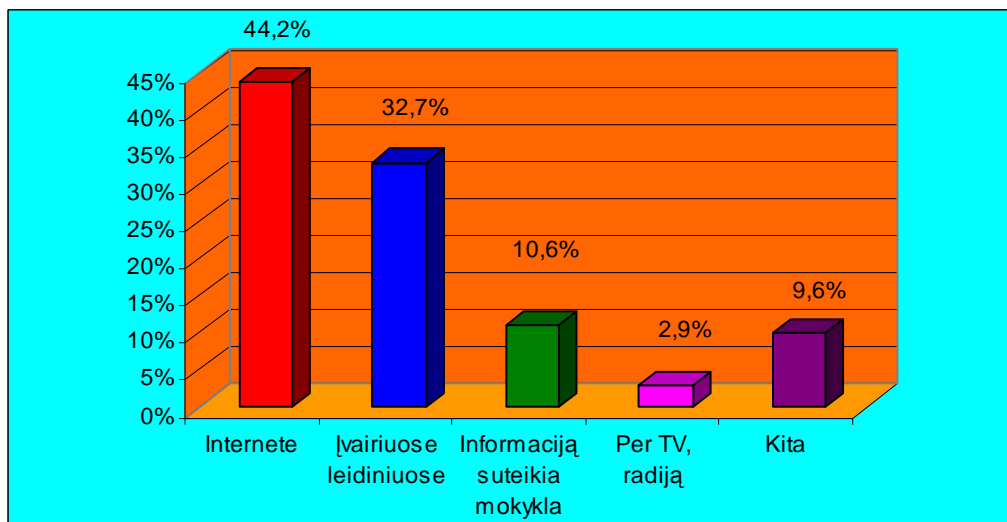
Šeima – vaikų profesinio orientavimo ir jų rengimo karjerai puoselėtoja. Todėl siekėme išsiaiškinti tėvų veiksmus.

29 pav. Tėvų veiksmai vaikui renkantis profesiją

Daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių respondentų teigė, jog jie jautriai reaguoja ir padeda įveikti vaiko abejones. Norėdami išvengti konfliktinių situacijų, beveik 28% tėvų nereaguoja ir laukia, kol jis pats išspręs savo problemas. Šiame amžiaus tarpsnyje jaunuoliai dar jaučiasi esą vaikai, tačiau supranta, kad tampa suaugusiais. Jaunuoliai suvokia, kiek svarbus yra teisingas pasirinkimas, nes nuo to priklauso visas gyvenimas. Beveik 8% respondentų pasirinko tą atsakymo variantą, kuriame išsakė šiuos argumentus: pokalbiuose aptariamas profesijos vaikui tinkamumas; patariama, jautriai reaguojama; „nenorime kištis į vaiko reikalus“. Atsakymo variantą „Nereaguojate ir laukiate, kol mokykla padės išspręsti vaiko problemas“ pasirinko mažiausia tėvų dalis (6,7%). Remiantis šio tyrimo duomenimis, galima teigti, jog tėvai nelabai nori pasitikėti mokykloje teikiamomis profesinio orientavimo paslaugomis, tačiau visomis išgalėmis stengiasi patarti vaikui profesijos rinkimosi klausimais.

Siekėme išsiaiškinti, kokiais šaltiniais naudojasi tėvai norėdami padėti savo vaikui.

30 pav. Tėvų pagalba vaikui ieškant profesinės informacijos

Nagrinėjant tėvų atsakymus į klausimą, kur ieško informacijos apie profesijas norėdami padėti savo vaikui (30 pav.), matyti, kad beveik pusė tėvų informacijos ieško internete, šiek tiek mažiau - įvairiuose leidiniuose. Labai nedidelė dalis (beveik 11%) tėvų mano, kad informaciją suteikia mokykla. Vadinas, priimtinausia ir patikimiausia informavimo priemonė yra internetas, bet ne mokykloje dirbantys profesinio informavimo ir konsultavimo specialistai. Specialistais pasitiki tik 11% tėvelių, o internetu - 44% respondentų. Galime daryti išvadą, jog mokykla per mažai arba visai nebendradarbiauja su moksleivių tėvais.

Remiantis šio tyrimo duomenimis, galima teigti, jog tėvai nelabai nori pasitikėti mokykloje teikiamomis profesinio orientavimo paslaugomis, tačiau visomis išgalėmis stengiasi

patarti vaikui profesijos rinkimosi klausimais. Padedant apsispręsti vaikui renkantis profesiją, tėvams priimtiniausia ir patikimiausia informavimo priemonė yra internetas, bet ne mokykloje dirbantys profesinio informavimo ir konsultavimo specialistais.

4.4. KONSULTANTŲ APKLAUSOS REZULTATAI IR PALYGINAMOJI ANALIZĖ

Siekiant geriau išsiaiškinti profesinio orientavimo būklę Anykščių rajone, buvo apklausti 7 Anykščių rajono gimnazijose dirbantys profesinio orientavimo konsultantai. Šiame tyrime dalyvavo vien moterys, kurių amžius yra 40 - 45 metai.

Norint išsiaiškinti, ar gimnazijoje mokiniai yra rengiami profesijai, to klausėme ir profesinio orientavimo specialistų dirbančių gimnazijose ir moksleivių tėvų. Nagrinėjant gautus duomenis, išaiškėja, kad visi apklausti profesinio orientavimo konsultantai ir daugiau nei pusė (67,3%) tėvų teigė, jog gimnazijos siekia moksleivius rengti profesijai.

Siekiant išsiaiškinti kokia profesinio orientavimo sistema diegiama gimnazijoje, buvo prašoma profesinio orientavimo konsultantų bei tėvų kiekvieną strategiją įvertinti šešių balų sistema. Analizuojant profesinio orientavimo konsultantų ir moksleivių tėvų atsakymus į klausimą, kokia profesinio orientavimo sistema yra diegiama gimnazijoje, galima pastebėti, jog pamokoms suteikti profesinį kryptingumą daugiausiai (beveik 43%), siekia profesinio orientavimo konsultantai. Jų manymu, pamokoms teikiamas profesinį kryptingumas vertinamas labai gerai (5 balai). Tuo tarpu didžiausioji dalis tėvų (21,2%) mano, kad pamokoms teikiama profesinį kryptingumą gali įvertinti pakankamai (3 balai). Ateities profesijai reikšmingų darbo įgūdžių formavimą gimnazijose didžioji dalis (beveik 43%) profesinio orientavimo konsultantų įvertino gerai (4 balai). Tėvai (17,3%), šį kriterijų įvertino taip pat kaip ir konsultantai - gerai (2 balai). Norint sužinoti, ar mokykla formuoja mokinių adekvatų savo savybių atitikimą profesijai, buvo prašoma tėvų bei konsultantų šį kriterijų įvertinti balais. Daugiau nei penktadalis (22%) tėvų, mokykloje formuojamą adekvatų savybių atitikimą profesijai vertina gerai (4 balai). O po 43% profesinio orientavimo konsultantų, mokykloje formuojamą adekvatų savybių atitikimą profesijai vertina keturiais ir penkiais balais. Į klausimą "Ar mokykloje yra skelbiami duomenys apie profesijų poreikį ir įsidarbinimo galimybes rajone ar respublikoje?", beveik penktadalis (19,2%) tėvų nurodė, kad vertina labai gerai (5 balai). Taip pat gerai vertina ir profesinio orientavimo specialistai. Jų manymu, šį darbą jie atlieka be priekaištų, nes apie 86% konsultantų, duomenų apie profesijų poreikį ir įsidarbinimo galimybes rajone, vertina penketo ir šešeto balais. Galima teigti, jog ir profesinio orientavimo konsultantai, ir tėvai sutinka,

kad mokykloje jų vaikams yra skelbiama informacija apie profesijas ir padėtį darbo rinkoje. Tiriant profesinio orientavimo būklę, labai svarbus klausimas yra „Ar mokykloje yra organizuojamos konsultacijos profesijos rinkimosi klausimais?“. To buvo klausama ir moksleivių tėvų, ir profesinio orientavimo konsultantų. Didžiausia tėvų dalis (18,3%) konsultacijų organizavimą įvertino puikiai. 15,4% tėvų šį darbą įvertino gerai (4 balai). Profesinio orientavimo konsultantai konsultacijų organizavimą vertino kur kas geriau nei tėvai. 42,9% profesinio orientavimo specialistų teigia, jog individualias konsultacijas vertina ketverto balu, o aukščiausiais, penketo ir šešeto balais, po 28,6%. Lyginant tėvų ir konsultantų atsakymus, galima teigti, jog mokykloje vykstančios individualios konsultacijos yra vertinamos pakankamai aukštais balais.

Apibendrinant tėvų ir profesinio orientavimo specialistų rezultatus, galima teigti, kad moksleivių tėvai sutinka su konsultantų nuomone apie tai, kad mokykloje moksleiviai yra ruošiami profesijai. Moksleivių tėveliai bei konsultantai sutinka ir su tuo, kad profesinis kryptingumas yra teikiamas ir pamokose. Taip pat tėvai bei konsultantai mano, kad mokykloje yra formuojami ateities profesijai reikšmingi darbo įgūdžiai. Mokykloje formuojamą adekvatų savybių atitikimą profesijai, tėvai įvertino gerai, o tai yra kiek prasčiau nei konsultantai. Konsultantai, mokykloje formuojamą adekvatų savybių atitikimą profesijai įvertino gerai ir labai gerai. Kalbant apie duomenų sisteminimą bei jų skelbimą moksleiviams apie profesijų poreikį ir įsidarbinimo galimybes rajone ar respublikoje, tiek tėvai, tiek profesinio orientavimo specialistai šį darbą vertino labai gerai. Labai gerai tėvų bei konsultantų buvo įvertintos ir individualios konsultacijos.

Vadinasi, geriausiai tėvų vertinama profesinio orientavimo strategija, kai yra organizuojamos individualios konsultacijos. Tačiau profesinio orientavimo konsultantai geriausiai vertina tokią profesinio orientavimo strategiją, kai yra sisteminami ir skelbiami duomenys apie profesijų poreikį ir įsidarbinimo galimybes rajone ar respublikoje.

Analizuojant profesinio orientavimo būklę Anykščių rajono gimnazijose, svarbu sužinoti kokius profesinio orientavimo renginius organizavo gimnazijoje dirbantys profesinio orientavimo specialistai ir kaip juos vertino gimnazijos moksleiviai bei jų tėvai. Konsultantų duomenimis, dažniausiai gimnazijose organizuojamos individualios konsultacijos. Jas konsultantai vertina gerai (4 balai). Lyginant su moksleivių duomenimis apie gimnazijoje organizuojamas konsultacijas didžioji dalis moksleivių teigė (53,5%), kad jie yra konsultuojami retai. Su tuo sutinka ir tėvai. Vadinasi, galime daryti prielaidą, jog profesinio orientavimo specialistai dirbantys bendrojo lavinimo gimnazijose, pervertina savo galimybes bei pasirengimą organizuoti bei teikti individualias konsultacijas. Gali būti, kad nei tėvams, nei moksleiviams nėra paaiškinamas konsultacijų tikslas,

esmė bei reikšmė. Antrąją poziciją užima net keli profesinio orientavimo konsultantų organizuojami renginiai: susitikimai su profesinio orientavimo specialistais, susitikimai su įvairių profesijų atstovais ir susitikimai su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais. Didžioji dalis (po 28,6%) konsultantų mano, kad šiuos renginius jie organizuoja labai dažnai. Daugiau nei ketvirtadalis (36,8%) moksleivių, susitikimus su profesinio orientavimo specialistais vertina vidutiniškai, tuo tarpu 22,1% tėvų šiuos renginius vertina puikiai. Susitikimus su įvairių profesijų atstovais 40,5% moksleivių bei 26% tėvėlių vertina vidutiniškai. Susitikimų su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais didžioji dalis moksleivių (21,6%) ir tėvėlių (4,8%) šių renginių negali vertinti, nes mano, kad jų nėra. Trečiojoje pozicijoje lieka tėvų susirinkimai profesinio orientavimo klausimais. 14,3% konsultantų nurodo, kad tėvų susirinkimus jie organizuoja labai dažnai. Tačiau didžiausias procentas (40,4%) tėvų mano, kad profesinio orientavimo klausimai tėvų susirinkimuose yra aptariami retai.

Išanalizavus konsultantų, moksleivių ir tėvų atsakymus, galima teigti, jog visus gimnazijose organizuojamus profesinio orientavimo renginius reikia tobulinti, nes tiek tėvai, tiek moksleiviai juos vertint vidutiniškai. Taip mano 34 - 41% moksleivių, ir 18 - 26% tėvų.

Norint išsiaiškinti konsultantų pasirengimą teikti mokiniams profesinio orientavimo konsultacijas, daugiausia respondentų, net 85,7%, savo pasirengimą teikti konsultacijas įvertino vidutiniškai, o prastai įvertino 14,3% konsultantų. Nė vienas respondentas savo pasirengimo teikti konsultacijas neįvertino puikiai (0%). Analizuojant ir gilinantis į tokius rezultatus paaiškėjo, jog konsultantams, dirbantiems profesinio orientavimo srityje trūksta patirties (dauguma jų profesinio orientavimo srityje dirba tik 2 – 3 metus), neturi praktinio darbo bei individualaus konsultavimo įgūdžių. Kita dalis respondentų nurodė, jog trūksta laiko bei darbuotojų. Iš tiesų, LR ŠMM 2006m. gruodžio 20 d. įsakymo Nr. ĮSAK – 2408, 27.4 punkte sakoma, kad visiems mokytojams tarifikuojamos 2 valandos (už 18 kontaktinių valandų per savaitę) už papildomą konkretų darbą. Konkretų darbą už šias valandas, suderinęs su mokytojų taryba ir darbuotojų atstovais, įsakymu nustato mokyklos vadovas. Liūdna, tačiau kol kas Lietuvoje profesinio informavimo darbui mokyklose skiriamos tik dvi savaitinės valandos, tačiau norint pasiekti aukštų rezultatų, dviejų savaitinių valandų yra tikrai per maža. Profesinio informavimo konsultacijos reikalauja pilno etato, kadangi sugaištama daug laiko moksleivių, kuriems sunku apsispręsti, konsultacijoms, jų informavimui, orientavimui ir nukreipimui, įvairių mokymo įstaigų lankymui, informacijos kaupimui ir atnaujinimui. Tik vienoje mūsų tirtose gimnazijoje dirba žmogus, turintis pilną etatą.

Konsultuodami moksleivius, profesinio orientavimo konsultantai didžiausią reikšmę teikia moksleivių profesiniam orientavimui (85,7%), karjerai – 14,3% respondentų. Gilinantis, kokią

reikšmę konsultantai teikia moksleivių karjeros planavimui, išaiškėjo, jog tik 28,6% konsultantų, karjeros planavimui teikia labai didelę reikšmę, likusieji 71,4% konsultantų, tam teikia didelę reikšmę.

Vadinasi, galima teigti, kad moksleivių tėvai sutinka su konsultantais kad gimnazijose moksleiviai yra ruošiami profesijai. Moksleivių tėveliai bei konsultantai sutinka kad mokykloje taikoma profesinio kryptingumo pamokose strategija. Tačiau geriausiai tėvai vertina individualias konsultacijas, o profesinio orientavimo konsultantai - duomenų sisteminnimą ir skelbimą apie profesijų poreikį ir įsidarbinimo galimybes rajone ar respublikoje. Išanalizavus konsultantų, moksleivių ir tėvų atsakymus, galima teigti, jog visus gimnazijose organizuojamus profesinio orientavimo renginius reikia tobulinti, nes tiek tėvai, tiek moksleiviai juos vertina vidutiniškai. Konsultantai savo pasirengimą teikti mokiniams profesinio orientavimo konsultacijas, įvertino vidutiniškai. Konsultuodami moksleivius, profesinio orientavimo konsultantai didžiausią reikšmę teikia moksleivių profesiniam orientavimui. Gilinant, kokią reikšmę konsultantai teikia moksleivių karjeros planavimui, išaiškėjo, tik 28,6% konsultantų, karjeros planavimui teikia labai didelę reikšmę, likusieji 71,4% konsultantų, tam teikia didelę reikšmę.

IŠVADOS

1. Apibendrinus įvairias profesinio orientavimo ir karjeros ugdymo koncepcijas, atskleistas mokinio profesinis apsisprendimas kaip daugialypis, sudėtingas procesas, veikiamas įvairių veiksnių ir sąlygų. Nustatyta, kad svarbiausios profesinio orientavimo sistemos funkcionavimo sąlygos mūsų rajone, yra profesinio informavimo, konsultavimo, bendravimo tarp orientavimą vykdančių institucijų optimizavimas.

2. Išnagrinėjus moksleivių profesinio orientavimo, kaip vieną iš ugdymo karjerai galimybių, galima sakyti, kad pagrindinė profesinio informavimo sąlyga yra moksleivių supažindinimas su profesijomis. Profesinio orientavimo pagalba mokykloje yra labai reikalinga ir svarbi, nes jaunuoliui pasirinkti profesiją turi padėti ne tik tėvai, bet ir mokykloje dirbantys profesinio orientavimo specialistai.

3. Apžvelgus karjeros ir profesijos pasirinkimo galimybių ugdymą mokykloje, išaiškėjo, jog pasirengimas profesinei karjerai vyksta bendrojo lavinimo mokykloje, todėl mokykla turi padėti suderinti moksleivio siekius ir galimybes bei juos pritaikyti prie nuolat besikeičiančios visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių.

4. Iš moksleivių profesinio orientavimo organizavimo tyrimo išryškėjo šie bruožai: profesinės informacijos stoka, menki mokinių gebėjimai priimti sprendimus, savo galimybių neadekvatus vertinimas, vykdytojų – tėvų – konsultantų veiklos nepakankama subordinacija.

5. Išanalizavus profesinio orientavimo būklę Anykščių rajono gimnazijose, galima daryti išvadą, jog gimnazijose dirbantys pedagogai, profesinio informavimo paslaugas bei informaciją apie karjeros galimybes teikia rečiausiai. Moksleivių rengimas profesijai bei profesinio informavimo centruose teikiama pagalba moksleiviams nėra efektyvi, nes ji tik iš dalies tenkina moksleivių poreikius. Konsultacijos gimnazijose profesinio orientavimo klausimais organizuojamos retai, tačiau kokybiškai.

6. Tyrimas atskleidė, jog moksleiviai teikia didelę reikšmę savo ateities karjerai, kurią sieja su nuolatine profesine sėkme, tačiau gimnazijose dirbantys profesinio orientavimo konsultantai, konsultuojant moksleivius, didžiausią reikšmę teikia ne karjerai, o moksleivių profesiniam orientavimui.

7. Nustačius mokinių ir jų tėvų požiūrį į profesinį orientavimą, galime daryti išvadą, jog mokyklos įnašas moksleiviui renkantis ir apsisprendžiant dėl tolesnės profesinės ateities yra mažas. Tyrimas parodė, jog tik 3% moksleivių, profesiniu požiūriu padėjo apsispręsti mokytojai.

Moksleiviai, kurie dar abejoja, ar teisingai pasirinko, vieną iš priežaščių įvardijo informacijos trūkumą ir nežinojimą į ką kreiptis.

8. Tyrimas atskleidė, jog gimnazistų šeimose yra kalbama apie profesijas, o apsisprendžiant dėl profesinės krypties, tėvai teikia didelę pagalbą savo vaikams. Norėdami padėti vaikams, didžioji dalis tėvų, informacijos ieško internete, nes nemano, kad renkantis vaikui profesiją, profesijos rinkimosi paslaugas turi teikti mokykla.

REKOMENDACIJOS

Remiantis moksleivių, jų tėvų ir profesinio orientavimo konsultantų tyrimo duomenimis, norėtume teikti šias rekomendacijas:

1. Efektyvinti profesinio informavimo centruose vykdomą veiklą.
2. Tikslingiau organizuoti profesinį rengimą gimnazijose, kuris būtų labiau orientuotas į būsimą moksleivio karjerą.
3. Gimnazija turėtų labiau tenkinti šeimos lūkesčius susijusius su profesiniu moksleivių orientavimu.
4. Gimnazijose organizuojamuose tėvų susirinkimuose dažniau informuoti tėvus apie PIT vykdomą veiklą.
5. Teikti pagalbą profesinio orientavimo klausimais ne tik moksleiviams, bet ir tėvams.
6. Profesinio informavimo konsultantų darbui skirti pilną etatą, kadangi sugaištama daug laiko.
7. Konsultuojant moksleivius didesnę dėmesį skirti būsimai vaiko karjerai.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Arnold J. Managing Careers into the 21 Century. – London: Paul Chapman Publishing. 1997
2. Baltoji knyga. Profesinio rengimo projektas. Vilnius, 1998.
3. Barkauskaitė M. Profesinis konsultavimas ir orientavimas šiuolaikinio profesinio rengimo kontekste. Acta Paedagogica Vilnensia: mokslo darbai. Vol. 18, pp. 106 – 120. Vilniaus universiteto leidykla. 2007.
4. Bartinikienė Z., Paurienė L. Padėkime mokiniams pasirinkti profesiją. Kaunas: Šviesa, 1989.
5. Beresnevičienė D. Diferencijuotas profesinis orientavimas mokykloje. Vilnius, 1990.
6. Beresnevičienė D. Profesinio tinkamumo problema profesinio rengimo sistemoje. Mokytojas (dėstytojas) moderniam profesiniame rengime. p.p. 12 – 16. Kaunas: VDU, 1996.
7. Bruzgelevičienė R. Lietuvos švietimo kaita. Švietimo reformos darbai tūkstantmečių sandūroje: tendencijos, lūkesčiai. // Švietimo studijos. 6 sąsiuvinis. Vilnius, 2001.
8. Burokas V. Profesinio orientavimo sistemos modelio nuostatos./ ŠMM/ Registrų ir statistikos skyrius. 2007. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/veikla/docs/renginiai>. Žiūrėta: 2008 - 02 - 23.
9. Charles C. M. Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius, 1999.
10. Čebatariūnienė A. Profesinis konsultavimas bendrojo lavinimo mokykloje. Prieiga per internetą: <http://www.darborinka.lt> Žiūrėta: 2008 – 03 - 04
11. Damkauskienė A. Karjeros planavimas prasideda jau mokykloje. Prieiga per internetą: http://www.klsmk.lt/gallery/_klsmk/mokslas/karjera. Žiūrėta: 2008 – 02 – 20
12. Elijošius E. Profesinio apsisprendimo metas. Šiauliai, 2001.
13. Gage N. I., Berliner D.C. Pedagoginė psichologija. Vilnius:Alma littera, 1993.
14. Herr E.L., Cramer S.H. Career Guidance and Counseling Through the Life Span. - Little, brown and Company. Boston, Toronto, 1984.
15. Holland J. L. Making vocational Choices. Theory of career. Englewood cliffs, HJ; Prentice – Hall. 1977.
16. Hoyt K. B. A primer for career edukation. Washington, D.C. 1979.
17. Galkytė H. Mokinių sugebėjimo analizuoti savo galimybes, renkantis profesijas, ugdymas. Vilnius, 1977.
18. Individuali karjeros vadyba. Verslo žinios, 2006. Versta iš knygos: Managing yourself for the career you want.

19. Jankevičius S. Informacijos vaidmuo, formuojant moksleivių profesinį apsisprendimą. Acta Paedagogica Vilnensia: mokslo darbai. Vol. 8, pp. 263 – 267. Vilniaus universiteto leidykla, 2001.
20. Jovaiša L. Profesinio konsultavimo psichologija. Vilnius, 1999.
21. Jovaiša L. Asmenybė ir profesija. Kaunas, 1981.
22. Jovaiša L. Profesinio orientavimo pedagogika. Kaunas, 1978.
23. Jovaiša L. Mokinių parengimo rinktis profesiją pagrindai. Vilnius, 1970.
24. Jovaiša L. Profesinio konsultavimo organizavimas. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, nr.1, p.p. 20 – 29. Kaunas, VDU 1998.
25. Jovaiša T., Orenien R. Profesinis konsultavimas žmogiškųjų išteklių plėtros kontekste // Profesinis rengimas :tyrimai ir realijos., Nr. 7. Kaunas:VDU, 2003.
26. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas, 1997.
27. Karjera šiandien ir rytoj. Parengė A.Gumuliauskienė, D. Augienė, L. Bobrova ir kt. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2002.
28. Karjeros projektavimo vadovas / sistemos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse. Kaunas: VDU, 2005.
29. Kietavičienė O. Barkauskaitė M. Profesinio orientavimo, konsultavimo ir informavimo vadyba vidurinėje mokykloje // Edukacinės studijos (III) // Jaunųjų mokslininkų darbai // Švietimo vadyba. p. 52 – 60. VPU leidykla. Vilnius, 2008.
30. Kregždė S. Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai. Kaunas, 1988.
31. Kučinskienė R., Ugdymo karjerai metodologija. Klaipėda: KU leidykla, 2003.
32. Laužackas R. Mokytojas (dėstytojas) modernaus profesinio rengimo procese. VDU. Kaunas, 1996.
33. Laužackas R. Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai. Kaunas, 1997.
34. Laužackas R. Sisteminės – teorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos. Kaunas, 1999.
35. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai XI – XII klasės. Vilnius: Švietimo plėtotės centras, 2002. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt/puslapis/bps/pratarme.doc> Žiūrėta: 2008 - 02 - 10.
36. Lietuvos profesinio orientavimo strategija 2003. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/03-11-19-ISAK-1635-A1-180.htm Žiūrėta: 2008 - 02 - 04.
37. Lietuvos profesijų klasifikacija / Projektas. Vilnius, 1995.

- 38.** Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintas Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašas. 2005. Prieiga per internetą:
[http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2005-04-29-ISAK-739_A1-116\(2\).doc](http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2005-04-29-ISAK-739_A1-116(2).doc)
 Žiūrėta: 2008 – 05 – 02
- 39.** Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. Švietimo įstaigų darbuotojų ir kitų įstaigų pedagoginių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas. 2006. Prieiga per internetą: <http://www.valstybeszinios.lt> Žiūrėta: 2008 – 05 – 06
- 40.** Matulionis A., Mikšys A. Jaunimo socialinė - profesinė orientacija. Vilnius: Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas, 1992.
- 41.** Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14 – 19 metų mokiniams. Metodinės rekomendacijos. Projektas. Vilnius, 2008.
- 42.** Nelson - Jones, Richard. Basic counselling skills: a helper's manual. Sage publications, 2006.
- 43.** Papšytė I. Profesinio veiklinimo galimybės bendrojo lavinimo mokykloje. Pranešimas konferencijai. Kaunas, 2004.
- 44.** Parson F. Chosing a vocation. New Yourk, 1909.
- 45.** Perry N., Vanzandt Z. Mano pasirinkimo galimybės. Atviros Lietuvos fondas. Kaunas: Aušra, 1998.
- 46.** Petrauskaitė R. Psichopedagogika profesijos pasirinkimui. Vilnius: Žodynas, 1996.
- 47.** Petružienė S. Profesinis rengimas ir jo technologija // Mokytojas (dėstytojas) modernaus profesinio rengimo progese. Kaunas, 1996.
- 48.** Петрусевич А. А. Педагогический смюсл профессиональной ориентации в современной школе. Электронный научный журнал «Вестник государственного педагогического университета ». 2006. Prieiga per internetą: www.omsk.edu Žiūrėta: 2008 – 02 – 20
- 49.** Petkevičiūtė N. Asmeninės karjeros vystymo parametrai // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai 9. p. 83 – 95.
- 50.** Petkevičiūtė N. Laumenskienė E. Asmeninė motyvacija kaip profesinės karjeros pagrindas // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos 8. p. 67 – 75.
- 51.** Petkevičiūtė N. Karjeros valdymas. Asmeninė / individualioji / perspektyva. VDU leidykla. Kaunas, 2006.
- 52.** Pociūtė B. Profesijos rinkimosi teoriniai aspektai, pp.8 – 29. Profesinės karjeros vadovas. Vilnius, 1998.

53. Pociūtė B. Teoriniai profesinio pasirinkimo aspektai // *Psichologija*. p. 16. 1997.
54. Profesijos vadovas. ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas (Euroguidance – Lietuva). 2006
55. Profesijos vadovas. ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas (Euroguidance – Lietuva). 2008.
56. Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga. Vilnius, 2004.
57. Profesinio informavimo B metodika. Mintis. Vilnius, 2007.
58. Pukelis K. Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, Nr.6, Kaunas, VDU, 2002.
59. Pukelis K., Garnienė D. Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje. Pranešimas konferencijai. Kaunas, 2004.
60. Pukelis K., Pundzienė A. Profesinis konsultavimas karjeros projektavimui: paradigmu kaita // profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. 2002, nr. 5. pp. 96 – 106.
61. Rubinton N. Instruction in career decision – making and decision – making style. *Journal of counseling psychology*, 27. 1980
62. Sakalas A., Šalčius A. Karjeros valdymas. Kaunas, 1997.
63. Stanišauskienė, V., Večkienė N. Karjeros samprata: mokslinio požiūrio kaita ir refleksijos Lietuvoje problema // *Socialiniai mokslai*. Nr. 2 (19). P. 23 – 29.
64. Stankaitytė J., Baltrėnienė Z., Murinienė J. Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14 – 19 metų mokiniams. // *Mokinių konsultavimo, pasirenkant mokymosi kryptį, ir profesinio informavimo metodinės rekomendacijos*. Projektas. Vilnius, 2007.
65. Šernas V. Profesinė pedagogika. Vilnius, 1995.
66. Šernas V. Pedagoginiai specialybės pamokų pagrindai. Mokymo priemonė. Vilnius, 1995
67. Švietimas ir profesinis orientavimas Lietuvoje. ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas (Euroguidance – Lietuva). 2005.
68. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2003.
69. Urbonienė A. Ar IT profesija vis dar „vyriska?“ / Urbonienė A., Jurenienė V. (Red.) „Moteris postmodernioje visuomenėje“, Kaunas: Technologija, pp. 146-153. 2006.
70. Urbonienė A., Leliūgienė I. Profesinio pasirinkimo motyvacijos raiška renkantis sociodukacinio darbo profesijas: tarpkultūrinis palyginimas. *Acta*

- Paedagogica Vilnensia: mokslo darbai. Vol. 13, pp. 63 – 72. Vilniaus universiteto leidykla. 2004.
- 71.** Valstybinė švietimo strategija 2003 – 2012 m. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/strategija. Žiūrėta: 2008 - 02 - 24.
- 72.** Vasiliauskas R. Vertybių pedagogika: išvalgos į vertybių ugdymo teoriją ir praktiką. Vilnius: VPU, 2005.

PRIEDAI

MIELAS MOKSLEIVI,

Šiuo metu mūsų rajono mokyklose atliekama sociologinė apklausa, kuria siekiama išsiaiškinti profesinio orientavimo būklę. Todėl maloniai prašome ir jums dalyvauti šioje apklausoje. Jūsų nuomonė labai svarbi! Anketa yra anoniminė, jos pasirašyti nereikia. Jūsų atsakymai bus panaudoti tik apibendrintoms statistinėms išvadoms.

Atsakymus pažymėkite varnele, o jei tokio atsakymo nėra, išsakykite sąvąjį. Iš anksto dėkojame Jums už dalyvavimą šiame tyrime ir nuoširdžius atsakymus.

1. Mokyklos tipas, kurioje Jūs mokotės

- Vidurinė
- Gimnazija

2. Klasė, kurioje Jūs mokotės

- 11
- 12

3. Jūsų lytis

- Mergina
- Vaikinas

4. Jūsų amžius

- Iki 16
- 16 ir daugiau

5. Jūsų tėvų išsilavinimas

Mamos

- Pradinis (4 klasės)
- Pagrindinis (10 klasių)
- Vidurinis (12 klasių)
- Specialus vidurinis (profesinė mokykla)
- Aukštasis neuniversitetinis (technikumas, kolegija)
- Aukštasis universitetinis
- Nežinau

Tėčio

- Pradinis (4 klasės)
- Pagrindinis (10 klasių)
- Vidurinis (12 klasių)
- Specialus vidurinis (profesinė mokykla)
- Aukštasis neuniversitetinis (technikumas, kolegija)
- Aukštasis universitetinis
- Nežinau

6. Ar Jūsų tėvai patenkinti profesiniu pasirinkimu?

- Taip
- Ne
- Man tas pats

7. Ar Jūs apsisprendę, kokią profesiją pasirinksit?

- Visiškai apsisprendę
- Iš dalies apsisprendę
- Neapsisprendę
- Nežinau

8. Kokiais kriterijais vadovaudamiesi renkatės profesiją?

- Geras uždarbis
- Karjeros galimybės
- Prestižinė profesija
- Socialinės garantijos
- Darbas atitinkantis interesus ir gebėjimus

9. Kaip galėtumėte apibūdinti savo ateities profesinius ketinimus?

- Pasirinkęs tik bendrą kryptį (humanitarinius, gamtos mokslus ir t.t.)
- Pasirinkęs profesiją
- Pasirinkęs specialybę
- Visiškai nepasirinkęs
- Nežinau

10. Kas nulėmė Jūsų profesinį apsisprendimą?

- Draugai
- Tėvai
- Mokytojai
- Visi
- Niekas
- Kita (įrašyk).....

11. Jei dar abejojate, dėl būsimo savo profesinio apsisprendimo, tai kodėl? (nurodykite priežastį, kuri yra pati svarbiausia)

- Dar apie tai negalvoju
- Trūksta informacijos ir nežinau į ką kreiptis
- Man vis vien
- Negaliu pasakyti
- Kita (įrašykite).....

12. Ar Jūsų mokykloje yra teikiama informacija apie profesijų pasirinkimą?

- taip
- ne
- nežinau

13. Informaciją apie planuojamą įsigyti profesiją gavote iš....(įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Labai daug	Daug	Mažai	Jokios
Rašytinių šaltinių				
Komunikacinių priemonių				
Mokyklos darbuotojų				
Mokyklos administracijos darbuotojų				
Tėvų				
Niekas neteikė informacijos				
Nežinau				

14. Kaip dažnai Jums teikia profesinio orientavimo konsultacijas?

- Labai dažnai
- Dažnai
- Retai
- Niekada
- Nežinau

15. Renkantis profesiją Jums nepakanka informacijos apie... (įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Labai trūksta	Šiek tiek trūksta	Netrūksta
Savybių atitikimo pasirinktai profesijai			
Profesijos perspektyvas			
Situacija darbo rinkoje			
Stojimo į aukštesnės pakopos profesines mokyklas, sąlygas			

16. Su kuo Jums geriausia diskutuoti apie profesijos pasirinkimo galimybes?

- Su tėvais
- Su draugais
- Su mokytojais
- Kitais asmenimis (įrašykite).....
- Nežinau

17. Ar Jūsų mokykloje vyksta profesinio orientavimo renginiai?

- taip
- iš dalies
- ne
- nežinau

18. Jei vyksta, parašykite kokius ?

.....

.....

.....

.....

19. Kaip vertinate mokykloje vykstančius profesinio orientavimo renginius? (Įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Puikiai	Vidutiniškai	Prastai	Negaliu vertinti nes jų nėra
Pokalbius su profesijos patarėju				
Susitikimus su įvairių profesijos atstovais				
Susitikimus su profesinio orientavimo specialistais				
Susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais				

20. Ar mokykla bendradarbiauja su kitomis profesinio orientavimo paslaugas teikiančiomis institucijomis?

- taip
 iš dalies
 ne
 nežinau

21. Kas mokykloje teikia profesinio informavimo konsultacijas? (įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Niekada	Nežinau
Klasės auklėtojas					
Dalykų mokytojai					
Direktorius pavaduotojai					
Socialinis pedagogas					
Psichologas					
Profesijos patarėjas					
Pakviestas specialistas					

22. Kokios veiklos, susijusios su profesiniu orientavimu pasigendate labiausiai?

- Norėčiau susitikimų su įvairių profesijų atstovais
 Profesinio konsultavimo specialistų pagalbos
 Kita (įrašykite).....

23. Kokią reikšmę teikiate savo būsimai karjerai?

- Labai didelę
 Didelę
 Mažą
 Visai neteikiu

24. Savo būsimą karjerą labiausiai siejate su... (įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Labai daug	Didelę	Mažą	Visai neteikiu
Aukštu profesiniu prestižu				
Greitu ir sėkmingu kilimu tarnyboje				
Nuolatine profesine sėkme				
Nuolatiniu paaukštiniu pareigose				

25. Kas lemia Jūsų būsimą karjerą?

- Geras mokymasis
- Platus akiratis
- Pasitikėjimas savimi
- Asmenybės savybės
- Gebėjimas bendrauti ir suprasti kitą žmogų
- Geranoriškumas
- Kita (įrašykite).....

26. Kas teikia informaciją Jūsų mokykloje apie karjeros galimybes? (įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Niekada	Nežinau
Klasės auklėtojas					
Dalykų mokytojai					
Direktorius pavaduotojai					
Socialinis pedagogas					
Psichologas					
Profesijos patarėjas					
Pakviestas specialistas					

Prašome įsitikinti, kad atsakėte į visus klausimus. Nuoširdžiai dėkojame už Jūsų atsakymus.

GERBIAMI TĖVELIAI,

Šiuo metu mūsų rajono mokyklose atliekama sociologinė apklausa, kuria siekiama išsiaiškinti profesinio orientavimo būklę. Todėl maloniai prašome ir jums dalyvauti šioje apklausoje. Jūsų nuomonė labai svarbi! Anketa yra anoniminė, jos pasirašyti nereikia. Jūsų atsakymai bus panaudoti tik apibendrintoms statistinėms išvadoms.

Atsakymus pažymėkite varnele, o jei tokio atsakymo nėra, išsakykite sąvąjį. Iš anksto dėkojame Jums už dalyvavimą šiame tyrime ir nuoširdžius atsakymus.

1. Jūsų lytis

- Vyras
- Moteris

2. Jūsų amžius

- iki 35
- 35 - 40
- 40 - 45
- 45 - 50
- 50 ir daugiau

3. Jūsų išsilavinimas

- Pradinis (4 klasės)
- Pagrindinis (10 klasių)
- Vidurinis (12 klasių)
- Specialus vidurinis (profesinė mokykla)
- Aukštasis neuniversitetinis (technikumas, kolegija)
- Aukštasis universitetinis

4. Mokyklos, kurioje mokosi Jūsų vaikas, tipas

- Vidurinė
- Gimnazija

5. Ar Jūsų šeimoje yra kalbama apie profesijos pasirinkimą ir jo reikšmę?

- Dažnai
- Kartais
- Niekada

6. Ar teikiate pagalbą savo vaikui apsisprendžiant dėl profesinės krypties?

- Labai didelę
- Didelę
- Neteikiu

7. Jei Jūsų vaikui atrodo, kad jis nepasirinks sau tinkamos profesijos, Jūs

- Jautriai reaguojate ir padedate įveikti jo abejones
- Nereaguojate ir laukiate, kol jis pats išspręs savo problemas
- Nereaguojate ir laukiate, kol mokykla padės išspręsti jo problemas
- Kita(įrašykite).....

.....

.....

8. Jūsų vaikas renkasi profesiją. Jūs

- Aiškinatės apie profesijas, apie kurias galvoja jūsų vaikas, nes žinote, kad niekas be jūsų daugiau nepatars.
- Dalyvaujate pasirinkimo procese, atsižvelgdami ir į konsultantų nuomonę
- Nepadedate vaikui apsispręsti, nes manote, kad tai turi padaryti mokykla
- Kita(įrašykite).....

.....

.....

9. Norėdami padėti savo vaikui, kur ieškote informacijos apie profesijas?

- Internete
- Įvairiuose leidiniuose
- Informaciją suteikia mokykla
- Per televiziją ir radiją
- Kita(įrašykite).....

10. Kas jūsų manymu, turi teikti paslaugas renkantis vaikui profesiją?

- Tik mokykla, turi suteikti vaikui reikalingas žinias
- Tai turi atlikti kitos institucijos
- Tėvai turi padėti, vaikui renkantis profesiją
- Kita (įrašykite).....

11. Ar mokykla pakankamai teikia informacijos apie profesijas?

- Taip
- Ne
- Nežinau

12. Ar mokykloje, kur mokosi jūsų vaikas, siekiama juos rengti profesijai?

- Taip
- Ne

13. Jei taip, kokia profesinio orientavimo strategija siekiama įdiegti mokykloje? (įvertinkite pagal 6 balų sistemą žemiau pateiktus teiginius)

	1	2	3	4	5	6
Pamokoms siekiama suteikti profesinį kryptingumą						
Formuoja ateities profesijai reikšmingus darbo įgūdžius						
Formuoja adekvatų savo savybių atitikimą profesijai vertinimą						
Sistemina ir skelbia mokiniams duomenis apie profesijų poreikį ir įsidarbinimo galimybes rajone, respublikoje						
Organizuoja konsultacijas						
Kita (įrašykite)						

14. Kaip Jūsų vaikas rengiamas profesijai mokykloje?

- Labai gerai
- Gerai
- Pakankamai
- Visiškai nerengiami
- Nežinau

15. Kaip manote, ar mokyklos profesinio orientavimo centruose teikiama pagalba atitinka Jūsų vaiko poreikius?

- taip
- iš dalies
- ne
- nežinau

16. Jei ne, tai Jūsų manymu, kodėl(įrašykite).....
 .....
 .....
 .....

17. Ar lankote profesinio orientavimo renginius mokykloje?

- Taip
- Ne

18. Jei taip, kaip vertinate mokykloje vykstančius profesinio orientavimo renginius?
 (įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Puikiai	Vidutiniškai	Prastai	Negaliu vertinti nes jų nėra
Pokalbius su profesijos patarėju				
Susitikimus su įvairių profesijos atstovais				
Susitikimus su profesinio orientavimo specialistais				
Susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais				

19. Ar per tėvų susirinkimus teikiama informacija profesinio orientavimo klausimais?

- Dažnai
- Retai
- Niekada
- Nežinau

Prašome įsitikinti, kad atsakėte į visus klausimus. Nuoširdžiai dėkojame už Jūsų atsakymus.

GERBIAMASIS (-OJI),

Šiuo metu mūsų rajono mokyklose atliekama sociologinė apklausa, kuria siekiama išsiaiškinti profesinio orientavimo būklę. Todėl maloniai prašome ir jums dalyvauti šioje apklausoje. Jūsų nuomonė labai svarbi! Anketa yra anoniminė, jos pasirašyti nereikia. Jūsų atsakymai bus panaudoti tik apibendrintoms statistinėms išvadoms.

Atsakymus pažymėkite varnele, o jei tokio atsakymo nėra, išsakykite sąvąjį. Iš anksto dėkojame Jums už dalyvavimą šiame tyrime ir nuoširdžius atsakymus.

1. Jūsų lytis

- Moteris
- Vyras

2. Jūsų amžius

- iki 30
- 30 - 35
- 35 - 40
- 40 - 45
- 45 - 50
- 50 ir daugiau

3. Mokyklos, kurioje dirbate tipas

- Vidurinė
- Gimnazija

4. Jūsų pedagoginio darbo stažas

- iki 5 metų
- 5 – 10 metai
- 10 – 15 metų
- 15 – 20 metų
- 20 ir daugiau metų

5. Kokią aukštąją mokyklą baigėte (įrašykite).....

.....

.....

.....

6. Jūsų dėstomas dalykas (įrašykite).....

7. Jūsų įgyta mokytojo kategorija

- Mokytojas
- Vyresnysis mokytojas
- Mokytojas - metodininkas
- Mokytojas – ekspertas

8. Ar Jūsų mokykloje siekiama rengti mokinius profesijai?

- Taip
- Ne

9. Jei taip, kokia profesinio orientavimo strategija siekiama įdiegti mokykloje? (įvertinkite pagal 6 balų sistemą žemiau pateiktus teiginius)

	1	2	3	4	5	6
Pamokoms siekiama suteikti profesinį kryptingumą						
Formuoja ateities profesijai reikšmingus darbo įgūdžius						
Formuoja adekvatų savo savybių atitikimą profesijai vertinimą						
Sistemina ir skelbia mokiniams duomenis apie profesijų poreikį ir įsidarbinimo galimybes rajone, respublikoje						
Organizuoja konsultacijas						
Kita (įrašykite)						

10. Kiek metų dirbate profesinio orientavimo srityje?

- Iki metų
- 2 - 3 metai
- 3 - 5 metai
- 5 - 10 metų
- 11 ir daugiau metų

11. Kokius profesinio orientavimo renginius Jūs organizavote? (įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Niekada
Klasės valandėles profesinio orientavimo temomis				
Susitikimus su profesinio orientavimo specialistais				
Susitikimus su įvairių profesijų atstovais				
Tėvų susirinkimus su profesinio orientavimo klausimais				
Ekskursijas į miesto, šalies įmones, įstaigas				
Susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais				
Individualias konsultacijas				

Kita (įrašykite).....

12. Įvertinkite savo pasirengimą teikti mokiniams profesinio orientavimo konsultacijas.

- Puikiai
- Vidutiniškai
- Prastai
- Kita (įrašykite).....

13. Pagrįskite savo atsakymą konkrečiais teiginiais.....

.....
.....
.....
.....

14. Ar Jūs teikiate informaciją apie profesijas mokiniams?

- Taip
- Ne

15. Kaip dažnai teikiate informaciją apie profesijas mokiniams?

- Labai dažnai
- Dažnai
- Retai
- Niekada

16. Kokiais šaltiniais naudojate teikdami profesinio orientavimo paslaugas? (įvertinkite kiekvieną teiginį)

	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Niekada
Individualus konsultavimas su specialistais				
Paskaitos, seminarai				
Internetas				
Žiniasklaida				
Speciali literatūra				
Kita				

17. Kam teikiate didžiausią reikšmę konsultuodamas mokinius? (pasirinkite 1 atsakymo variantą)

- Profesiniam orientavimui
- Karjerai

18. Kokią reikšmę teikiate mokinio būsimosios karjeros planavimui? (pasirinkite 1 atsakymo variantą)

- Labai didelę
- Didelę
- Mažą
- Neteikiu visai

19. Kokiuose kvalifikacijos tobulinimo kursuose, skirtuose profesinio orientavimo paslaugų kompetencijai įgyti, dalyvavote? (parašykite).....

.....

.....

.....

20. Ko reikėtų, kad mokykloje efektyviai būtų teikiamos profesinio orientavimo paslaugos?

- Metodinės literatūros
- Specialistų pagalba
- Psichologo pagalba
- Kita (įrašykite).....

Prašome įsitikinti, kad atsakėte į visus klausimus. Nuoširdžiai dėkojame už Jūsų atsakymus.